

Een beerput van welgestelden in de Amsterdamse grachtengordel 1675-1750

Archeologische Opgraving Herengracht 12, Amsterdam (2006)

AAR (Amsterdamse Archeologische Rapporten) 71, 2013

Een beerput van welgestelden in de Amsterdamse grachtengordel 1675-1750

Archeologische Opgraving
Herengracht 12, Amsterdam (2006)

AAR (Amsterdamse Archeologische Rapporten) 71, 2013

Jerzy Gawronski, Ranjith Jayasena

Inhoud

Basisgegevens	4
1 Inleiding	5
2 Achtergronden en vraagstellingen	6
2.1 Achtergronden	6
2.2 Vraagstellingen en methodiek	9
3 Sporen en structuren	12
4 Vondsten: gebruiksvoorwerpen	16
4.1 Keramiek	16
4.1.1 Kookgerei	17
4.1.2 Tafelgerei	18
4.1.3 Sanitair	20
4.1.4 Verwarming	20
4.1.5 Opslag en overig	20
4.2 Glas	21
4.3 Rookgerei	23
4.4 Metaal	26
4.5 Hout / been / ivoor	26
4.6 Textiel	26
4.7 Lakzegels	28
5 Vondsten: voedselresten	29
5.1 Dierlijk bot	29
5.1.1 Zoogdieren	29
5.1.2 Vogels	30
5.1.3 Vissen	31
5.1.4 Conclusies	31
5.2 Botanische resten	31
6 Conclusies	33
7 Summary	36
8 Literatuur	43
Bijlage 1 Sporen	45
Bijlage 2 Vondsten	46
Bijlage 3 Deventer Systeem catalogus	58
Bijlage 4 Dierlijk bot	76
Bijlage 5 Botanische macroresten en pollen	83

Basisgegevens

Plangebied	Herengracht 12
Adres	Herengracht 12
Kadaster	ASD09 M 02476 G0000
RD-coördinaten	N 121.210 / 488.016 O 121.233 / 488.003 Z 121.229 / 487.996 W 121.207 / 488.009
TOPO-code BMA	HE7
OM nummer	402133
Bevoegd gezag	Gemeente Amsterdam Stadsdeel Centrum
Uitvoerder	Gemeente Amsterdam Bureau Monumenten & Archeologie
Beheer en plaats documentatie	Gemeente Amsterdam Bureau Monumenten & Archeologie

¹ De locatie van de vindplaats Herengracht 12 binnen het Stadsdeel Centrum

1 Inleiding

In 2006 werd het pand Herengracht 12 in Amsterdam gerestaureerd. In het kader daarvan voerde de afdeling Monumenten van Bureau Monumenten & Archeologie (BMA) een uitgebreid bouwhistorisch onderzoek uit naar de constructie en het interieur van dit 17de eeuwse grachtenhuis aan de Amsterdamse grachtengordel.

In het restauratieplan was tevens funderingsherstel opgenomen. Bij ontgraving van de fundering van de achtergevel werd op 21 februari 2006 een beerput ontdekt. Vanwege deze archeologische toevalsvondst heeft de afdeling Archeologie van BMA een Archeologische Begeleiding (AB) van de bouwwerkzaamheden ingelast. In dat kader is een Archeologische Opgraving (AO) van de beerput uitgevoerd.

Voor de beerput gold een hoge archeologische verwachting vanwege de historisch topografische context ervan en de situering ervan in een grachtenhuis binnen de grachtengordel van 1613. Archeologisch onderzoek was nodig om vast te stellen of de beerput nog een oorspronkelijke vulling had, die gedocumenteerd en geborgen diende te worden. Met het oog op de bouwvoortgang is de AO aansluitend op de melding ingepast en op 23 februari 2006 uitgevoerd.

2 De onderzoekslocatie binnen de topografische situatie van 2006

2 Achtergronden en vraagstellingen

2.1 Achtergronden

De vindplaats ligt in de westelijke grachtengordel, de stedelijke zone die ten tijde van de Derde Uitleg, de stadsvergroting van 1613, is gerealiseerd. De stad werd toen naar het westen uitgebreid met het deel vanaf de Herengracht tot aan de Lijnbaangracht tussen het IJ en de huidige Leidsegracht.¹ Aan de buitenrand kwam langs de Singelgracht een aarden stadswal met elf bolwerken. De grachtengordel lag direct ten westen van de oude stad en bestond uit drie parallelle grachten in een halfcirkelvormig patroon: de Heren-, Keizers- en Prinsengracht. Tussen de grachten liepen dwarsstraten, die zoveel mogelijk aansloten op de bestaande radiaalstraten in de middeleeuwse stad. De bouwkavels langs deze stadsgrachten waren ruim van opzet en geometrisch van vorm. Na ophoging tot stadspeil werden ze voor bebouwing uitgegeven. Er kwamen luxe grachtenpanden voor de nieuwe elite van welgestelde kooplieden. Ter verhoging van het wooncomfort werden ambachtelijke werkplaatsen, die zorgden voor brandgevaar, stank en lawaai, geweerd. Deze kwamen te liggen in de speciaal daarvoor aangelegde wijk, het 'Nieuwe Werck' (later de Jordaan genoemd), ten westen van de grachtengordel. In dit ambachtelijk kwartier aan de westzijde van de stad bleef de oude perceelsindeling van het landelijke veenontginningsgebied gehandhaafd.

Bewoningsgeschiedenis in de 17de en 18de eeuw

Het perceel met het huidige adres Herengracht 12 werd in 1614 door de stad als bouwka-vel onder de naam 'Stadserf 11 in park A' verkocht aan Cornelis Jansz. Deze Jansz ging het kavel niet zelf ontwikkelen, maar verkocht het door aan Leonardo de Beer, die er rond 1615 een huis, genaamd 'De Beer', liet bouwen.² Na de dood van Leonardo de Beer ging het pand via zijn weduwe Cornelia van Meson over op haar tweede man, de koopman Joan le Bleu. Deze deed het huis in 1631 van de hand aan de koopman Dirck IJsbrantsz Rodenburgh. Van Rodenburgh is bekend dat hij er zelf met zijn zuster Aechtie ging wo-nen. Na zijn dood kwam het pand via zijn weduwe in bezit van zijn dochter Cornelia. Zij en haar man Jan Joosten (van Vreeland) hebben het huis, dat toen de naam 'Bahia in Brasil' droeg, waarschijnlijk zelf bewoond. In 1703 deed Cornelia Rodenburgh, die inmiddels als weduwe in Beverwijk woonde, het huis over aan haar drie kinderen.

In 1714 werd Herengracht 12 verkocht aan brouwer Nicolaas Noppen. Het huis is toen grondig verbouwd waarbij de huidige voorgevel tot stand kwam. In 1730 ging het pand over op Pieter Noppen, de broer van Nicolaas. Het is niet bekend of hij het zelf bewoonde, maar wel dat hij het pand minstens twee keer voor langere tijd heeft verhuurd. De eerste huurder, rond de jaren 1739-1742, was Samuel Gideon Wopma. Deze koopman was een vermogend man, zoals blijkt uit zijn jaarinkomen van 10.000 gulden, het bezit van een buitenplaats, een koets en twee paarden en de aanstelling van vier dienstboden.³ De

1 Bakker 1995, 75-76. Gawronski 2009, 14-15. Haan, de 1991, 40.

2 Bewoningsgeschiedenis ontleend aan Wijnman en Roosegaarde Bisschop 1976, 397-398.

3 Personeele Quotisatie 1742, wijk 50, verpondingsnummer 5410, zie Oldewelt 1945.

Beerput Herengracht 12

3 Herengracht 12 (pijl) op de stadsplattegrond van Balthasar Florisz van Berckenrode uit 1625. Goed zichtbaar is het verschil tussen de geometrische verkaveling van de grachtengordel en de schuin hierop georiënteerde grachten van de verkaveling van de Jordaan ten westen ervan (Stadsarchief Amsterdam)

4 De voorgevel van Herengracht 12 in circa 1960 (BMA)

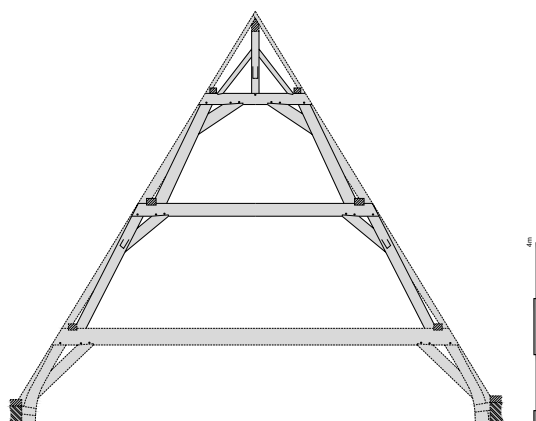
tweede huurder, vanaf circa 1757, was Nicolaas Tonis. In 1762 kocht hij het pand van de erfgenamen van Pieter Noppen. Ook hij deed het pand weer in de verhuur: er is minimaal één huurder bekend, ds. Rutgerus Perizonius, die er in 1773 woonde. In ca. 1775-1779 werd Herengracht 12 bewoond door de weduwe van Nicolaas Tonis en na haar dood van circa 1780 tot 1796 door hun zoon mr. Hendrik Nicolaas Tonis.

Bouwgeschiedenis tot circa 1800

Vanwege de restauratie is een bouwhistorische inventarisatie uitgevoerd. Hiermee zijn meer gedetailleerde gegevens over de constructie van dit grachtenhuis en vooral ook over eventuele bouwfaseringsen verzameld. Ook zijn er aantal houtmonsters uit de funderingen en de kapconstructie genomen. De dendrochronologische analyse leverde dateringen op waarmee de bouwgeschiedenis en verbouwingen van het pand concreet konden worden onderbouwd.⁴ De bouwhistorische reconstructie heeft ook bijgedragen aan een betere koppeling van het verloop van de bouw en inrichting van het gebouw met de geschiedenis van de bewoning door de verschillende gebruikers ervan in de 17de en 18de eeuw

Het pand stamt voor een belangrijk deel nog uit de vroege 17de eeuw en is opgebouwd uit een souterrain, bel-etage, verdieping, twee zolders en een vliering. Het smallere achterhuis bestaat uit een laag souterrain, bel-etage, lage verdieping en kap.⁵ Uit de afbeelding van het pand op de vogelvluchtkaat van Balthasar Florisz van Berckenrode laat zich de oorspronkelijke voorgevel zich vanwege de hoek waarin deze is weergegeven niet goed beschrijven (afb. 3). Het lijkt alsof er sprake is van een drie venstertraveeën breed huis onder een topgevel met brede trappen. De nok staat haaks op de rooilijn.

De kapconstructie is bijzonder te noemen, aangezien deze uit drie gestapelde dekbalkjukken bestaat (afb. 5). Op één van de standbenen (gehakt telmerk IIII) kwam een vlotmerk voor. Zeven onderdelen ervan zijn bemonsterd waarvan vijf houtmonsters tot een datering leidden. Dit waren twee monsters van eikenhout, afkomstig uit het stroomgebied van de Elbe, met 1612 en 1613 als kapdatum. De overige drie monsters waren van grenenhout, afkomstig van Gotland of het aangrenzende Zweedse vasteland. De datering was in twee gevallen 1613 en in één geval 1611. Hieruit blijkt dat er maar kleine marges waren tussen het moment dat het hout werd geveld en dat het in de kap werd verwerkt.

5 Doorsnede kapconstructie Herengracht 12 (tekening David Derksen naar M. de Boer en G. van Tussenbroek)

⁴ Analyse door B. Heußner, Petershagen 15 mei en 21 juli 2006. Zie ook Van Tussenbroek 2009.

⁵ Een uitgebreide beschrijving naar aanleiding van een opname van het pand op 31 mei 2005 is te vinden in het Amsterdams Monumenten Informatie Systeem van BMA, opgesteld door Coert Peter Krabbe en Jos Smit. Zie voor verdere documentatie het panddossier Herengracht 12 van BMA.

In de kelder van het pand werden drie paalkoppen van de fundering bemonsterd. Eén monster kon worden gedetermineerd als grenenhout uit 1613, afkomstig van Gotland of het aangrenzende Zweedse vasteland. De twee andere monsters, van vurenhout, hadden te weinig ringen voor een datering. Gezien de uitkomst van het dendrochronologisch onderzoek is het aannemelijk dat het huidige grachtenhuis nog op zijn oorspronkelijke 17de-eeuwse fundering rust.

Omstreeks 1715 werd het pand verbouwd en kreeg het zijn huidige voorkomen. Het huis heeft een drie vensterassen brede bakstenen gevel met stoeppalen en –hek en een frontale platte stoep. De gevel is opgebouwd uit een natuurstenen basement en bestaat verder uit een bel-etage bekleed met natuursteen in blokpatroon, een omlijst middenvenster, een verhoogde kroonlijst met vensters tussen de gebeeldhouwde consoles en een afsluitende attiek met snijwerk in Lodewijk-XIV-vormgeving. Bij deze verbouwing werd de kapconstructie aan de voor- en achterzijde van het pand aangepast, waardoor de kap evenwijdig aan de rooilijn kwam te liggen, met aan de grachtzijde op beide hoeken een schoorsteen. De linker was daar aangebracht omwille van de symmetrie, want deze heeft voor zover bekend nooit als rookkanaal gefunctioneerd. Tussen beide kapjes aan de voor- en achterzijde bleef de al bestaande, 17de-eeuwse, kap bewaard. Deze begon ter hoogte van de tweede verdieping, maar ging schuil achter de hoger opgetrokken gevel en stond haaks op de gracht. Met het dak in deze toestand staat Herengracht 12 afgebeeld in het aan Caspar Philipszoon toegeschreven Grachtenboek (1768-1770).

Nog eens drie houtmonsters uit balken op de tweede verdieping dienden om de datering van de verbouwingsfase van dit deel van het huis, dat op bouwhistorische gronden als vroeg-18de-eeuws werd geduid, chronologisch te verifiëren. Op deze onderdelen ontbraken enige telmerken. Van twee balkmonsters kon een datering worden achterhaald: een kapdatum van 1682 met behulp van de Berlijnse curve en een kapdatum van 1709 met behulp van de curve van Gotland. Deze laatste datering biedt een betrouwbare aanwijzing, dat de voorgevel niet eerder dan 1710 tot stand is gekomen. Uit de combinatie van deze kapdatums, de schriftelijke brongegevens over de bewoners en de stilistische architectonische kenmerken van de voorgevel komt naar voren dat de houtconstructie van de tweede verdieping voortkomt uit de verbouwing door brouwer Nicolaas Noppen rond 1715.

2.2 Vraagstellingen en methodiek

Latrine- en afvalstortvoorzieningen zoals beerputten bevinden zich bij stedelijke woonhuizen van de 16de tot de 19de eeuw doorgaans op de binnenplaats aan de achterzijde van het huis. Dit was ook het geval met de beerput van Herengracht 12, die bij toeval werd ontdekt bij funderingswerkzaamheden aan het achterhuis. Gezien de geplande civieltechnische funderingsingreep kon de beerput niet in situ behouden blijven. Daarom voorzag de Archeologische Begeleiding in behoud ex situ door middel van een Archeologische Opgraving, die in dit geval direct aansluitend op de vondstmelding werd uitgevoerd.

Een beerput bij woonhuizen in de stad geldt als een belangrijke archeologische informatiebron over middeleeuwse en postmiddeleeuwse stedelijke woencultuur. Ondanks zijn gesloten vondstcontext blijven de chronologie van de vulling en de relatie tot de oorspronkelijke gebruikers van de latrine kritische punten bij de interpretatie van een dergelijk vondstcomplex. De analyse van de vulling is in eerste instantie gericht op het achterhalen van een eventuele fasering. Een beerput die eeuwen is gebruikt en regelmatig is geleegd

biedt minder samenhangende informatie dan een vol en kort gebruikt exemplaar. Een goed inzicht in de chronologie van de vulling is vereist om de materiële cultuur van een (of meerdere) huishouden(s) uit een bepaalde periode van de bewoningsgeschiedenis van het perceel te kunnen reconstrueren.

Bij het vaststellen van de functionele zuiverheid van het vondstcomplex moet er rekening worden gehouden dat een dergelijke latrine, die doorgaans buiten en achter het woonhuis lag, niet alleen door één, maar ook door verschillende huishouden op of rond het perceel kan zijn gebruikt. Dit wordt mede bepaald door de toegankelijkheid van het achterterrein vanuit omliggende percelen.

Andere factoren die van invloed zijn op de representativiteit van een beerput-vondstcomplex zijn veranderingen in het afvalproces binnen de lange gebruiksperiode ervan, waardoor (een deel van) de gebroken huisraad elders is weggegooid (afb. 6). Het afval dat in de 17de- en 18de eeuw in beerputten terecht kwam was maar een fractie van de totale hoeveelheid stedelijk afval. Op straathoeken of aan de grachten stonden openbare afvalbakken. Ze werden regelmatig geleegd door de stadsreiniging, op straat met kruiwagens, langs het water met vuilnisschuiten.⁶ Vanwege het gebrek aan capaciteit van de vuilophaaldienst werden grote hoeveelheden afval illegaal in grachten of op staat gedumpt. De stedelijke verordeningen hiertegen werden telkens aangescherpt. Vanaf 26 oktober 1700 bijvoorbeeld gold het vuilnisverbod voor paarden- of koemest, drek, hoop, stro, as, koolbladen, bonenschillen, salades of groenten, turfmolm, krengen, pensen, dierlijke ingewanden, bloed of andere onreine zaken.⁷ Op overtredingen stond een geldboete voor de bewoners van de huizen waar het vuil voor lag. De bewoners mochten de kosten evenwel verrekenen met het salaris van hun dienstboden aangezien zij als de feitelijke overtreders werden beschouwd.⁸ De verordeningen hadden, bij gebrek aan handhavers, maar een beperkt effect.

Ook het legen van particuliere beerputten is van grote invloed op de mate waarin het archeologisch beeld van een beerput representatief is voor het ensemble van materiële cultuur van het desbetreffende huishouden. De verwerking van afval uit beerputten was eveneens aan regels gebonden. De inhoud van een beerput moest per vuilnisschuit worden afgevoerd naar een vuilstort buiten de stad. Omdat het regelmatig voorkwam dat de legers van beerputten (nachtwerkers) de inhoud ervan in de gracht dumpten werd in 1621 verplicht gesteld dat er een controleur aanwezig moest zijn bij het openen van een beerput.⁹ Illegale vuilstort bleef echter een steeds terugkerend probleem in de 17de- en 18de-eeuwse stad.

Een andere vraag die zich aandient is in hoeverre de materiële neerslag in een beerput de welstand of sociale status van het oorspronkelijke huishouden kan weerspiegelen. Kunnen archeologische vondsten zich hiervoor lenen of zijn we hier meer afhankelijk van historische bronnen, zoals inboedelinventarissen, waarin duurdere voorwerpen van tin of edel metaal, die bij erfenissen werden doorgegeven, worden vermeld: deze belandden doorgaans niet bij het afval belandden, zodat ze archeologisch buiten beschouwing blijven.

Ondanks dat het afvalproces van een historisch huishouden vanuit archeologisch oogpunt kritisch moet worden benaderd, blijft een beerput een hoogwaardig archeologisch vondstcomplex vanwege de goede (stratigrafische) mogelijkheden tot dateren, de

6 Abrahamse 2010, 302.

7 Noordkerk 1748, 737; ordonnantie van 26 oktober 1700.

8 Zoals bijvoorbeeld in de verordening van 16-10-1700, zie Noordkerk 1748, 737.

9 Abrahamse 2010, 304.

Stadsarchief Amsterdam

6 Gebruiksafval verdween niet altijd in de beerput. Detail van een tekening van H.P. Schouten uit 1793 waarop te zien is hoe vuil wordt verwijderd voor de toegangspoort tot de Voetboogdoelen in de Handboogstraat

traceerbare historische relatie met bewoners/gebruikers en hun sociale achtergronden en de vaak rijke organische component die mogelijkheden biedt tot reconstructie van dieet en voeding in samenhang met de materiële cultuur van een huishouden.

De Archeologische Opgraving van de beerput aan de Herengracht 12 richtte zich op de volgende kwesties:

- 1 de constructie, datering en gebruikperiode van de beerput, inclusief de invloed van post-depositionele processen, zoals (gedeeltelijke) leging van de put, op de gaafheid en conservering van het vondstcomplex,
- 2 de datering en (functionele) identificatie van (aardewerk)vondsten ten behoeve van een reconstructie van het huisraad, met mogelijke aandacht voor de sociaal economische status en andere achtergronden (religieus, maatschappelijk, cultureel) van gebruikers of bewoners,
- 3 de samenhang tussen de beerput en de omliggende bebouwing, gelet op de ligging ervan in een specifiek deel van een gebouw / perceel of eventueel het gebruik ervan door meerdere huishoudens.

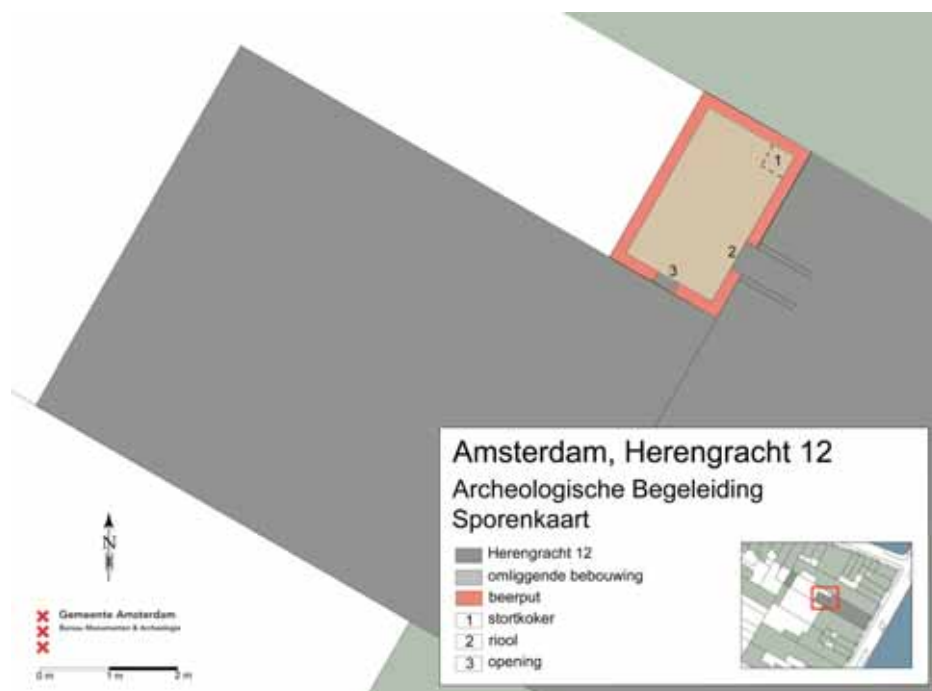
Het veldonderzoek is twee opeenvolgende fasen uitgevoerd. Eerst is de bovenste 20ste-eeuwse laag verwijderd. Vervolgens is de noordelijke helft van de put ontgraven voor een dwarsdoorsnede van de vulling. Documentatie van het verticale profiel bleek niet mogelijk, want de slappe structuur van de beervulling zorgde voor een onstabiele situatie. Er was verder ook geen sprake van een nader te verfijnen stratigrafie. De inhoud is integraal geborgen in 5 (1 kub) big bags en gezeefd. De put is gefotografeerd en getekend op schaal 1:20 conform KNA 3.1.

3 Sporen en structuren

De beerput (S 1) van Herengracht 12 lag op de binnenplaats, ingesloten tussen de achtergevel aan de oostzijde en de uitbouw aan de zuidzijde (afb. 7 en 8). Het was een rechthoekige bakstenen bak (1,80 x 2,80 m, 1,80 m diep) met een planken vloer. De put was van boven afgesloten met een 0,50 m hoog gemetseld tongewelf in de lengterichting. Het metselwerk bestond uit gele ijsselstenen¹⁰ en appelbloesembakstenen.¹¹ In de noord-oosthoek van het gewelf zat een vierkante opening voor de stortkoker waarop het toilet heeft gestaan (afb. 7-1).¹² De stortkoker was voorzien van een loden secreetrechter als stankafsluiter. In de noordmuur van de put, tegen de achtergevel, bevond zich de aansluiting op een riool dat als overloop onder het huis doorliep en afwaterde in de Herengracht (afb. 7-2). Een tweede opening bevond zich aan de zijde van de uitbouw van het huis ter hoogte van de keuken (afb. 7-3).

Stratigrafie van de vulling

De beerput bevatte circa 7 m³. beervulling waarin twee lagen waren te onderscheiden. Op de bodem lag een 1,40 m dik homogeen pakket van slappe beer met afval uit de periode 1675-1750 (S 2, vondstnummer HE7-1 t/m 5, genummerd naar aantal big bags). De tweede 0,4 m dikke laag hier bovenop bestond uit zandige en grotendeels vondstloze beer (S 3) en dateerde uit de 20ste eeuw.

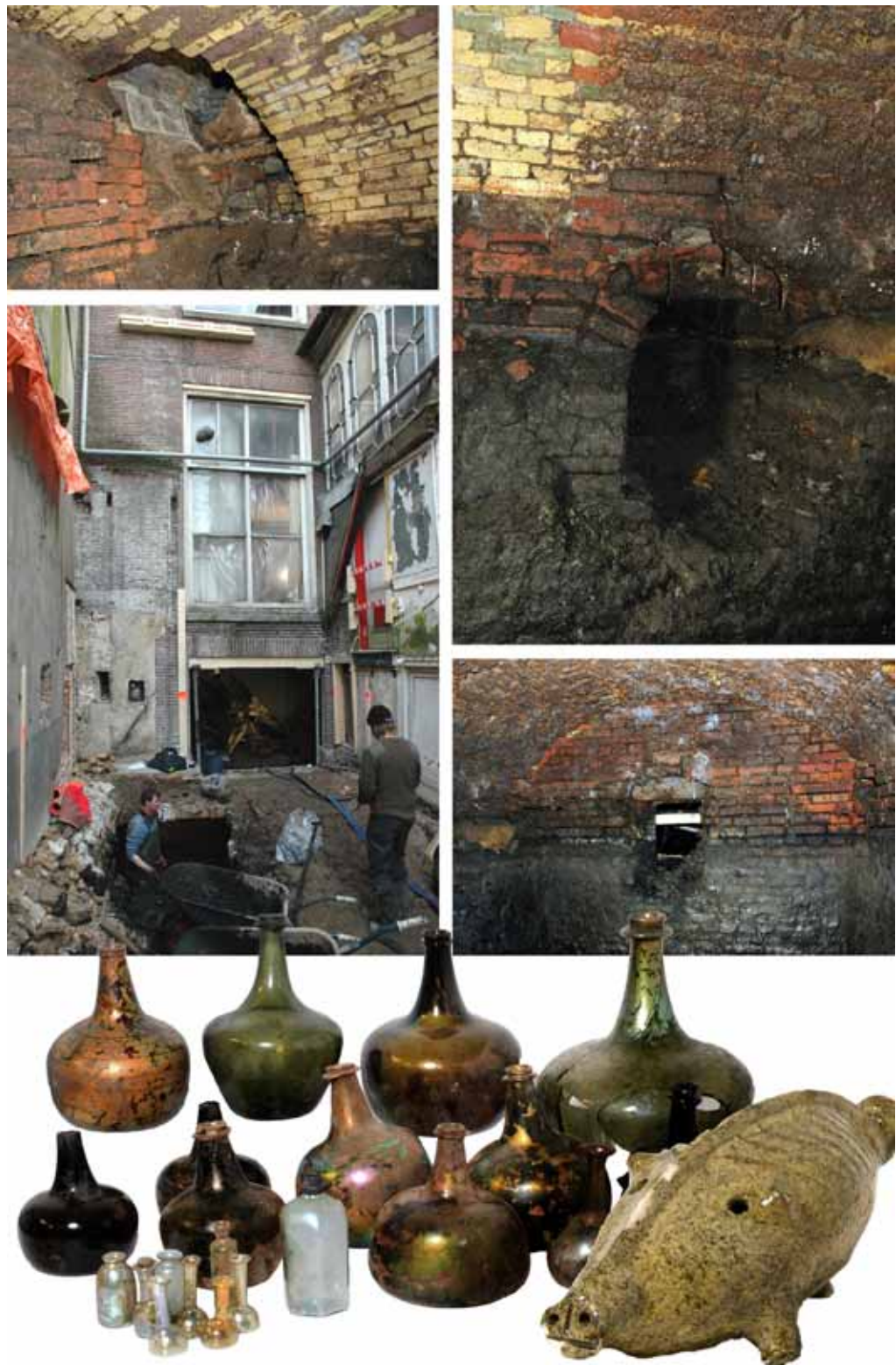

7 De locatie van de beerput binnen de topografische situatie van het grachtenhuis

10 Afmetingen 16,5 / 17 x 8 x 3 / 3,5 cm.

11 Afmetingen 18 x 9 x 4 cm.

12 Aan de hand van bouwsporen in de achtergevel kon worden vastgesteld dat hier een uitbouw had gestaan, maar de exacte aard ervan kon niet worden achterhaald.

8 Herengracht 12, de ligging van de beerput tussen achtergevel en uitbouw (linksonder), de stortkoker gezien vanuit de beerput (linksboven), de aansluiting op het riool in de noordmuur (rechtsboven) en de opening aan de zijde van de keuken in de zuidmuur (rechtsonder). Onder enkele vondsten

9 Een selectie van de vondsten uit de beerput, 1675-1750

4 Vondsten: gebruiksvoorwerpen

De onderste vulling (S 2) van de beerput van Herengracht 12 bevatte een gevarieerde reeks vondsten uit de periode 1675-1750. De aanwezigheid van enkele fragmenten industriële ceramiek duidt erop dat de put tot na 1750 in gebruik bleef. De geringe hoeveelheid materiële resten uit de tweede helft van de 18de eeuw en de eerste helft van de 19de eeuw duidt op tussentijdse leging(en) van de beerput in de (eerste helft van de) 19de eeuw. De vondsten waren eerst apart geadministreerd per big bag waarin ze waren geborgen (HE7-1 t/m 5), maar uiteindelijk samengevoegd tot één vondstcomplex vanwege hun samenhangende stratigrafische context.

De vondsten zijn gecatalogiseerd naar materiaalcategorieën en objecttypen (afb. 9 en 10). De beschrijving van de keramiek- en glasvondsten (4.1 en 4.2) is gebaseerd op het 'Classificatiesysteem voor Laat- en Post Middeleeuws Aardewerk en Glas', beter bekend als het Deventer Systeem.¹³

De volgende materiaalcategorieën zijn onderscheiden: steengoed met zoutglazuur [s2], roodbakkerd aardewerk [r], roodbakkerd aardewerk Duitsland West [dw], witbakkend aardewerk [w], Nederlandse faience [f], Italiaanse faience [i], Chinees porselein [p], Europees porselein [ep], industrieel wit aardewerk [iw], industrieel zwart aardewerk [iz], industrieel rood aardewerk [ir], industrieel steengoed [s3] en glas (gl). Drieënvijftig objecten met een (vrijwel) compleet profiel, die als 'archeologisch compleet' gelden, zijn opgenomen in de Deventer Systeem Catalogus (bijlage 3).

Voor een nader onderscheid naar gebruik zijn de verschillende objecttypen samengevoegd tot zes functionele categorieën:

- kookgerei, bestaande uit de objecttypen grape [gra]¹⁴, bakpan [bak], steelkom [stk]
- tafelgerei, bestaande uit de objecttypen bord [bor], kom [kom], kop [kop], kan [kan], fles [fle], theepot [the] en zoutvat [zou]
- opslag, bestaande uit het objecttype voorraadpot [pot]
- sanitair, bestaande uit het objecttype pispot [pis]
- verwarming, bestaande uit het objecttype test [tes]
- overig, bestaande uit de objecttypen zalfpot [zal], beeld [bee], bloempot [blo], knikker [kni], spaarpot [spa], tweelingbak [twe] en vaas [vaa].

Naast keramiek en glas bevatte de beerput kleipijpen (4.3), voorwerpen van metaal (4.4), hout / been / ivoor (4.5), textiel (4.6) en lakzegels (4.7).

4.1 Keramiek

De keramiekvondsten bestaan hoofdzakelijk uit tafelgerei (57 %) en in mindere mate uit kookgerei (13 %). Voorwerpen die voor een sanitair doel (4 %), opslag (2 %) of verwarming (2 %) dienden kwamen slechts sporadisch voor (afb. 10). De restgroep 'overig' (22 %) is daarentegen juist omvangrijker. Bij de bespreking van de vondsten wordt verwezen

¹³ Dit Classificatiesysteem voor Laat- en Post Middeleeuws Aardewerk en Glas is een standaard beschrijving van aardewerk uit 1250-1900 naar baksel (materiaaltype), specifiek model en vorm.

¹⁴ Deventer systeem vormtype.

naar het vondstnummer, Deventer Systeem type en catalogusnummer.

HE7	s2	r	dw	w	f	i	p	ep	iw	iz	ir	s3	totaal
grape		10		5									15
steelkom		1											1
bakpan		2											2
bord		3			16	1	11				1		32
kom		2					13		1				16
kop		2	1	1	5		10	3	1				23
theepot											3		3
deksel											1		1
zoutvat					1								1
kan	1	1			2								4
fles	1												1
pot	1	1			1								3
pispot					5								5
test		3											3
zalfpot	1	1		1	12					1			16
beeld								1					1
bloempot									1				1
knikker	9												9
miniatuur		1											1
spaarpot				1									1
tweelingbak		1											1
vaas							1						1

10 Keramiekvondsten uitgesplitst naar object en materiaalcategorie, geteld naar MAE

totaal	13	28	1	8	42	1	35	4	3	1	4	1	141	
HE7	s2	r	dw	w	f	i	p	ep	iw	iz	ir	s3	totaal	%
kookgerei		13		5									18	13
tafelgerei	2	8	1	1	24	1	34	3	2		4	1	81	57
opslag	1	1			1								3	2
sanitair					5								5	4
verwarming		3											3	2
overig	10	3		2	12		1	1	1	1			31	22
totaal	13	28	1	8	42	1	35	4	3	1	4	1	141	100

11 Keramiekvondsten uitgesplitst naar functie, geteld naar MAE

4.1.1 Kookgerei

De voorwerpen die in de periode 1675-1750 voor voedselbereiding werden gebruikt bestonden uit roodbakkende (10) en witbakkende (5) grappen, bakpannen (2) en een steelkom van roodbakkerd aardewerk (afb. 9). De roodbakkende grappen zijn dermate sterk gefragmenteerd dat slechts drie exemplaren typologisch zijn te duiden. Ze behoren tot een veel voorkomend type van een wijdmondig model met een afgeronde buikknik en

een kraagrand met brede dekselgeul (r-gra-64, HE7-1-27, cat. 5 en HE7-1-37, cat. 6). Onder de witbakkende grappen kwam een type van een laag wijdmondig model voor dat tot dusver in het Deventer systeem ontbrak (HE7-1-4, w-gra-47, cat. 12). De steelkom van roodbakkend aardewerk heeft drie poten, een knik tussen de bodem en de wand, een smalle kraagrand (HE7-1-28, r-stk-2, cat. 7).

4.1.2 Tafelgerei

Het serviesgoed uit 1675-1750 is onder te verdelen in een kleine groep etensborden en een grotere groep koppen en schotels voor thee- en koffieconsumptie. Dit laatste serviesgoed bestaat louter uit Nederlandse faience en Chinees porselein. Naast etensborden van deze aardewerksoorten waren er ook van roodbakkend aardewerk uit de Duitse Nederrijn-streek en het luxere Italiaanse faience.

De borden van Nederlandse faience zijn onbeschilderd en behoren tot de typen f-bor-1 en f-bor-2 (f-bor-1: HE7-1-33, cat. 15; f-bor-2: HE7-1-2, cat. 16 en HE7-1-91, cat. 17). Er waren drie borden van Italiaanse faience, waarvan er twee typologisch geduid konden worden. Het ene exemplaar is een plat bord op een standvlak met een platte spiegel en een platte vlag die inwendig met een knik is afgezet (HE7-1-6, i-bor-7, cat. 26). Op de spiegel is in oranje, geel, paars en blauw een wapenschild afgebeeld met helm en dekkleed. Het andere exemplaar is een bord op een standring met een vlakke spiegel en een naar buiten geknikte platte vlag (HE7-1-19, i-bor-10, cat. 27). Dit bord behoort tot een zeldzame decorgroep die vanwege de barokke stijl 'a tappezzeria' wordt genoemd.¹⁵ Op de achterzijde is het bord gemerkt met het wapen van de Ligurische havenplaats Savona en de letters B en A. Dit merk werd tot 1698 gevoerd door de werkplaats 'i Chiodo di Savona'. Hierdoor kan dit exemplaar in 1650-1698 worden gedateerd. De voorzijde van het bord is beschilderd met drie torens en een scheepje op de spiegel en florale motieven op de vlag, de achterzijde met een vakverdeling.

Twee borden van Chinees kraakporselein kwamen uit de bovenlaag van de beer-vulling (HE7-1-31, cat. 29 en HE7-1-32, cat. 30, beide p-bor-4). De decoratie is identiek, met een vakverdeling op de vlag en een eend in een landschap op de spiegel. Met een datering van 1625-1650 zijn ze aanzienlijk ouder dan de overige vondsten uit de beerput. Deze borden zijn dan ook niet als dagelijks gebruiksgoed in de beerput terecht gekomen. Het waren waarschijnlijk antieke pronkstukken die rond het midden van de 18de eeuw beschadigd raakten en zo bovenin het afval van 1675-1750 eindigden.

De beerput bevatte naast borden van exclusief buitenlands faience en porselein ook exemplaren van het meer gangbare roodbakkende aardewerk uit Nederland en het Duitse Nederrijn gebied (HE7-1-189, r-bor-10, cat. 4). Onder dit buitenlandse aardewerk was ook één kop, vervaardigd in het Duitse Ochtrup (HE7-1-5, dw-kop-2, cat. 11). Het is een lage kop op een standvlak met een scherpe knik tussen de wand en de bodem en één liggend oor. De binnenzijde en de wand zijn met rood en groen slib versierd.

Tot het tafelgerei behoorde ook een zoutvat van witte Nederlandse faience (HE7-1-193, f-zou-1, cat. 25). De zoutvat was nog bijna compleet en bestond uit een bol schaaltje met een uitgebogen rand op een holle standvoet met drie pootjes. Van dit model bestonden ook meer exclusieve exemplaren van zilver of tin. Deze witte faience zoutvaatjes waren algemeen verspreid in de 18de-eeuwse Amsterdamse middenklasse

15 Jaspers 2009, 10-11.

huishoudens en komen geregeld als archeologische vondst in beerputten voor. Een aparte categorie tafelservies bestond uit schenkerei. Er was een steengoed kan met een schenkfunctie uit het Duitse Westerwald: dit exemplaar had een hoge taps toelopen-de hals met een schenklip (HE7-1-2, s2-kan-22, cat. 2). Een vergelijkbaar soort schenkan van faience had een tonvormig model met een uitstaande rand met schenklip, een vertikaal oor en een standvoet (HE7-1-7, f-kan-8, cat. 21). Verder bevatte de beerput een mineraalwaterfles in de vorm van een steengoed kruik die vanwege de P op de buik onder de hals wordt aangeduid als P-kruik (HE7-1-1, s2-fle-5, cat. 1).

Serviesgoed voor theeconsumptie was een categorie tafelgerei die in deze periode een vaste plek in de huishoudens van de Amsterdamse burgerij veroverde. Thee werd begin 17de eeuw vanuit China in onze West-Europese streken geïntroduceerd, maar de consumptie ervan was eerst voorbehouden aan de welgestelden. Het theedrinken raakte vanaf 1667 meer algemeen in zwang: in dat jaar begon de VOC met grootschalige invoer van thee uit China.¹⁶ Onder de vondsten uit deze periode was een theepot met deksel van rood steengoed (HE7-1-29 en 20, ir-the-5, cat. 39). Het is een 'trekpotje', een vroeg exemplaar theepot van klein formaat (5 cm hoog) dat tot halverwege de 18de eeuw in gebruik was.¹⁷ Volgens de oorspronkelijk Chinese traditie werd thee toen in kleine potjes tot een sterk brouwsel getrokken dat vervolgens in de theekop werd aangelengd met kokend water. Pas na 1750 kwamen er grote potten om thee te zetten en de hete drank direct in koppen uit te schenken.

Dit soort vroege steengoed theepotjes werden geproduceerd in Yixing, een Chinese stad in de bergen ten westen van Shanghai. In Yixing bestond al sinds de 14de eeuw een pottenbakkersindustrie die gespecialiseerd was in producten voor de theecultuur. De steengoed Yixing theepotten bereikten Nederland met name in het laatste kwart van de 17de en eerste kwart van de 18de eeuw. Verondersteld wordt dat veel van deze theepotten via de particuliere handel in Nederland terecht zijn gekomen en dat de import ervan, in tegenstelling tot die van het porseleinen serviesgoed, niet geheel door de VOC werd gereguleerd.

Het exemplaar uit de beerput was onversierd, maar op de bodem was een pottenbakkersmerk aangebracht met een poëtische boodschap in Chinese karakters die zoveel betekenen als 'volle maan in de bergen' en het jaar van Yin Vuur Schaap (ding-wei) met vermelding van de eerste Ming keizer Hongwu.¹⁸ Ondanks deze kalligrafische tijdsaanduidingen is het object niet zondermeer te dateren. In de regeerperiode van Hongwu (1368-1398) kwam het jaar van ding-wei niet voor. De theepot dateert waarschijnlijk uit één van de andere jaren van ding-wei binnen de looptijd van het vondstcomplex, namelijk 1667 of 1727. De 'volle maan in de bergen' verwijst naar het landschap waarin de theeceremonie bij voorkeur plaatsvond.

Andere vondsten die verband houden met theeconsumptie zijn koppen van Chinees porselein en Delftse faience. Bij de porseleinen koppen zijn op basis wand- en randkenmerken vier typen te onderscheiden; die met een uitgebogen rand (HE7-1-51, p-kop-1, cat. 33), met een reliëfversierde uitstaande rand (HE7-1-53, p-kop-5), met een rechte rand (HE7-1-54, p-kop-6, cat. 36) en met een plooiwand met uitgebogen rand (HE7-1-50, p-kop-9, cat. 37). De Delftse exemplaren worden vertegenwoordigd door een aantal schotel-tjes van hoge kwaliteit. Deze stukken zijn aan de onderzijde gemerkt, één

16 Duysters 1998, 14.

17 Duysters 1998, 14.

18 Met dank aan Akemi Kaneda voor de vertaling van de Chinese karakters.

exemplaar met het getal 5 (HE7-1-93, f-bor-16, cat. 20), een ander met het monogram PAK (HE7-1-95, f-bor-8, cat. 19). Deze letters werden gebruikt door de plateelbakkerij De Grieksche A die in de desbetreffende periode onder leiding stond van achtereenvolgens Pieter Kocx (1701-1703) en diens weduwe (1703-1722).¹⁹

De jongste exemplaren tafelgerei dateren van na 1750 en bestaan uit enkele stukken industriële keramiek. Het gaat om ondermeer een kom van industrieel steengoed met een vlakke bodem en licht uitstaande wand (HE7-1-8, s3-kom-9, cat. 3).

4.1.3 Sanitair

Het sanitair bestaat uit de fragmenten van vijf faience pispotten die niet tot specifieke typen kunnen worden toegeschreven.

4.1.4 Verwarming

Tot de categorie verwarming behoren drie vuurtesten van roodbakkend aardewerk. Eén ervan is te duiden als een vierkante test op drie poten met scherpe knik tussen de bodem en de wand en een iets uitwijkende rand (HE7-1-192, r-tes-1, cat. 8).

4.1.5 Opslag en overig

Het afval in de beerput bestaat verder uit 16 klein formaat zalfpotten van rood- en witbakkend aardewerk en faience (tussen 3 en 7 cm hoog). Apothekers hadden twee soorten zalfpotten tot hun beschikking. Zalfpotten van groot formaat, albarello's, gebruikten ze voor de opslag van medicinale zalven, chemicaliën, kruiden en oliën. Kleinere zalfpotten dienden voor de verkoop van de door hen bereide producten. Deze aardewerken potjes werden aan de bovenzijde afgesloten met een stuk perkament of varkensblaas dat met een touwtje om de uitgebogen rand werd gebonden.

De zalfpotjes in de beerput behoren tot de typische verpakkingsmiddelen waarin medicamenten werden verkocht. De roodbakkende zalfpotten zijn van een gangbaar licht versmallend conisch model met een naar buiten gebogen rand (HE7-1-39, r-zal-3, cat. 10). Van witbakkend aardewerk is een cilindrische zalfpot met uitgebogen rand (HE7-1-191, w-zal-2, cat. 14). De faience zalfpotten hebben een cilindrische buik, ingesnoerde bodem en hals, een uitgebogen rand en een standvlak. Ze zijn onder te verdelen in een brede en smalle variant (HE7-1-43, f-zal-1 cat. 22 en HE7-1-48, f-zal-3, cat. 23). In geen van de zalfpotjes zaten nog resten van de oorspronkelijke inhoud.

De overige vondsten bestaan onder meer uit een spaarvarken, een voorwerp dat vaker in archeologische contexten voorkomt en gangbaar was in Amsterdamse huishoudens toentertijd. Het is van witbakkend aardewerk en groen gekleurd met koperoxide loodglazuur (HE7-1-18, w-spa-1, cat. 13). Een andere restvondst is een tweelingbak van roodbakkend aardewerk, waarvan niet bekend is of de verdeling in twee bakjes op een bijzondere functie duidt. Dit exemplaar is beschadigd en bestaat nog uit één compleet bakje met de aanzet van het tweede bakje (HE7-1-38, r-twe-2, cat. 9).

19 Van Aken-Fehmers 1999, 69.

4.2 Glas

Er zit meer glas in het huishoudelijk afval van de beerput dan aardewerk. Er zijn glasfragmenten van minimaal 169 gebruiksvoorwerpen (afb. 13); vooral drinkglazen die tot tafelgerei behoorden en ook flessen voor de opslag van vloeistoffen (afb. 14). De drinkglazen bestaan grotendeels uit roemers en kelkglazen (respectievelijk 22 en 25 stuks) en daarnaast enkele reliëfbekers. Eén ervan is archeologisch compleet: een lage kleurloze beker met een optisch geblazen knobbelpatroon, staand op drie kleurloze braamnoppootjes (HE7-1-92, gl-bek-15, cat. 40). Het is een typisch façon de Venise product dat in Amsterdam werd vervaardigd. Vergelijkbare objecten zijn archeologisch bekend uit het productieafval van het Amsterdamse glashuis 'De Twee Rozen' (1657-1679; RO21-5-99). In tegenstelling tot de tranenbekers van 'De Twee Rozen' die in sodaglas zijn uitgevoerd, is deze beker uit loodglas vervaardigd.²⁰ Het gebruik van loodglas was een technische innovatie uit het eind van de 17de eeuw. Onder de drinkglazen is ook een kometenbeker, die met één glasfragment is vertegenwoordigd. Deze bekertjes worden zo genoemd naar de opgelegde kronkelige glasdraden met een klauwvormig uiteinde waarmee ze zijn versierd.²¹ Als meer luxueuze glazen gelden twee vleugelglazen uit de periode 1650-1675, waarvan één archeologisch compleet (HE7-1-133, gl-kel-34, cat. 53).²² Dergelijke vleugelglazen hebben een schaalvormige kelk en een vlakke voetschijf. De stam is opgebouwd uit getordeerde draden met aan het bovenste uiteinde twee horizontale en twee verticale gewafelde vleugeltjes van aquamarijnblauw glas.

Er zijn in hoofdzaak twee categorieën van voorwerpen voor de opslag van vloeistoffen: 48 flessen voor drank, in dit geval wijn, en 17 flessen voor medicamenten. Eén fles behoorde tot tafelgerei, want deze diende als karaf om drank uit te schenken. Elf wijnflessen waren compleet en hiervan kon het type worden vastgesteld. Ze behoorden

12 Voorwerpen voor medicinaal gebruikt: zalfpotten van roodbakkend en witbakkend aardewerk en faïence en glazen medicijnflesjes

20 Bij De Twee Rozen zijn drie glasmonsters geanalyseerd die alle drie tot sodaglas behoren. De visuele analyse van het beerput exemplaar gaf geen 100% uitsluitel.

21 Henkes 1994, 161

22 Henkes 1994, 218.

tot het bolvormige model dat in de tweede helft van de 17de- en eerste helft van de 18de eeuw gangbaar was. Er zijn vier typen te onderscheiden: gl-fle-5 (cat. 41 en 42), gl-fle-19 (cat. 48), gl-fle-21 (cat.49) en gl-fle-22 (cat. 50). Het eerste type (gl-fle-5) is een bolvormige wijnfles met de grootste breedte aan de schouder en een sterk conische buik die naar beneden toe versmalt. Het tweede type (gl-fle-19) is een bolvormige wijnfles die bij de schouder het breedst is. Het derde type fles (gl-fle-21) is louter bolvormig (de hals van dit type kenmerkt zich verder met een licht uitstaande lip en hierom een v-vormige of afgeronde draad, die bij dit exemplaar ontbreekt). Het vierde type (gl-fle-22) is een bolvormig model met een licht conische buik en de grootste diameter aan de basis. De karaf bestaat uit een grote exemplaar fles (26,8 cm hoog) van het conische (gl-fle-5) type (HE7-1-17, cat. 41).

HE7	gl
beker	36
drinkschaal	3
kelkglas	25
roemer	22
fles	48
kan	1
medicijnfles	17
olielamp	1
overig	16
totaal	169

13 Glasvondsten uitgesplitst naar object, geteld naar MAE

HE7	gl	%
tafelgerei / drinkgerei	87	52
opslag	65	38
verlichting / verwarming	1	1
overig	16	9
totaal	169	100

14 Glasvondsten uitgesplitst naar functie, geteld naar MAE

De stratigrafische dwarsdoorsnede in werkput 1 bevatte lagen die konden worden onderscheiden in natuurlijke afzettingen en door mensen aangebrachte (antropogene) ophogingslagen. Binnen de antropogene niveaus waren enkele constructie elementen te herkennen.

Zeventien kleine 6 tot 10 cm hoge flesjes dienden als apothekersflessen (cat. 43, 44, 45, 46, 47, 51 en 52). Ze kwamen in allerlei vormen en modellen voor, variërend van slanke cilindrische modellen tot bolle flesjes met een lange hals. Een aantal exemplaren heeft nog de originele kurk. De hals van één zeszijdig exemplaar is voorzien van een tinnen montuur voor een schroefdop (HE7-1-63, gl-fle-117, cat. 51). Aan een kleine vierzijdige fles met lange cilindrische hals met uitstaande lip, een opgestoken bodem en een pontilmerk is een nieuw Deventer Systeem typenummer toegekend (HE7-1-64, gl-fle-142, cat. 52).

15 Selectie van het assortiment flessen uit de beerput met links op de voorgrond een aantal apothekersflesjes

4.3 Rookgerei

De vondstcategorie die zich het beste laat periodiseren is het rookgerei, aangezien pijpen in de 17de- en 18de eeuw een snelle vormontwikkeling hadden. De beerput bevatte de fragmenten van minimaal 58 pijpen, geteld naar de exemplaren met een archeologisch complete ketel (afb. 16). Deze pijpen zijn onder te verdelen in het dubbelconische basistype 1, het trechtervormige basistype 2 en het ovale basistype 3.²³ Ze dateren uit vijf perioden: 1) 1650-1680, 2) 1680-1700, 3) 1700-1740, 4) 1740-1775/1800 en 5) 1775/1800-1850. De herkomst van een groot deel van de pijpen is vanwege hun hielmerken te herleiden tot specifieke werkplaatsen in Gouda.

De eerste periode is slechts met één exemplaar vertegenwoordigd, van het dubbelconische basistype 1. Zes exemplaren dateren uit de tweede periode (10%). Dit zijn de eerste pijpen met een trechtervormige ketel (basistype 2). In deze periode vindt een overgang plaats van het dubbelconische naar het trechtervormige model. Een goed voorbeeld hiervan geven de pijpen met het hielmerk 'drie ruiten gekroond' (afb. 17). Dit merk werd in 1686 in Gouda geregistreerd op naam van Jan Lambertz. Schoon en vanaf hetzelfde jaar gevoerd door Cornelis Teunisz. Bouman.²⁴ Deze fijn afgewerkte pijpen hebben een wijde dubbelconische ketel die naar het trechtervormige type neigt. Een pijp met het hielmerk 'wijnton gekroond' is een typisch voorbeeld van een vroege, nog zwaar uitgevoerde trechtervormige pijp (afb. 18). Opvallend is dat het merk in de jaren 1680-1700 door dezelfde Schoon en Bouman wordt gevoerd.

²³ Deductief dateringssysteem, Duco 1987.

²⁴ Duco 2003, 150, merk 363.

HE7 kleipijpen		
Periode	N	%
1: 1650-1680	1	2
2: 1680-1700	6	10
3: 1700-1740	32	55
4: 1740-1775/1800	9	16
5: 1775/1800-1850	10	17
Totaal	58	100

16 Kleipijpen, verhouding tussen dateringsclusters, aantallen en percentages

In de derde periode 1700-1740 krijgt de ketel een steeds slankere trechtervorm (afb. 19). 55 % van het vondstcomplex bestaat uit dergelijke pijpen. Van deze 32 exemplaren behoren er 22 tot de fijnere geglaasde en 10 tot de grovere soort. De gebruikers van deze rookpijpen lijken een duidelijke voorkeur voor producten van bepaalde pijpenmakers te hebben. Met 11 exemplaren is het 'gekroond cijfer drie' het meest voorkomende merk. Deze pijpen zijn vervaardigd in de werkplaats van Ezechiël Samson (1702-1714) of diens weduwe (1714-1730).²⁵ Acht pijpen zijn gemerkt met een 'gekroonde schenkan', het merk van de firma De Roos in Gouda (afb. 19).²⁶

17 Pijpen uit de werkplaats van Jan Lambertz. Schoon of Cornelis Teunisz. Bouman te Gouda, hielmerk: '3 ruiten gekroond', 1686-1700 (HE7-1 #70)

²⁵ Duco 2003, 187, merk 941.

²⁶ In de periode 1700-1740 waren achtereenvolgens Claes Leendertsz de Roos (1703-1727), zijn weduwe Jannetje Louris Verdijck (1727-1729) en Cornelis de Roos (1729-1745) actief (Duco 2003, 138, merk 196).

18 Pijp uit de werkplaats van Jan Lambertz. Schoon of Cornelis Teunisz. Bouman te Gouda, hielmerk 'wijnton gekroond', 1680-1700 (HE7-1# 69)

19 Een selectie van pijpen uit de periode 1700-1740, hielmerk 'schenkan'

20 Pijp uit de werkplaats van Machiel Storm te Gouda, 1740-1742 (HE7-1 # 54)

Eén pijp met ovale ketel (basistype 3) uit de vierde periode is uitzonderlijk scherp te dateren (afb. 20). Dit exemplaar van fijne kwaliteit is niet alleen voorzien van een sleutel als hielmerk, de naam en herkomst van de pijpenmaker staat tevens te lezen op de steel: MSTORM IN GOUDA. Machiel Storm was als pijpenmaker actief in de jaren 1740-1742.²⁷ De pijpen uit de vierde en vijfde periode zijn minder prominent vertegenwoordigd met respectievelijk 16 % en 17 %. Een aantal merken op deze pijpen komt tweemaal of driemaal voor.

4.4 Metaal

Naast tafelwaar van keramiek en glas bevat het vondstcomplex bestek in de vorm van vier tinnen lepels. Eén laat 17de-eeuws exemplaar met een roosmerk heeft een steelbeëindiging die vanwege de inkepingen 'pied de biche' wordt genoemd (HE7-1-86, afb. 21-1).²⁸ De overige lepels, uit de eerste helft van de 18de eeuw, zijn gemerkt met een engelmmerk (HE7-1-9) en het Amsterdamse stadswapen (HE7-1-10, afb. 21-2). Tot de overige tinnen voorwerpen behoort een speelgoed koets met ruitervorm (twee delen: HE7-1-186 en HE7-2-17, afb. 21-4). In de restgroep zitten drie koperen vingerhoeden (oa HE7-1-180, afb. 21-3), een ijzeren slotplaatje (HE-7-1-185, afb. 21-5), een hangertje (HE7-2-26) en twee identieke oorbellen met glazen steen (HE7-2-26 en 27).

4.5 Hout / Been / Ivoor

Onder de vondsten zijn verschillende voorwerpen van organische grondstoffen. Kammen zijn vertegenwoordigd in been (1), hoorn (1) en hout (3). Tot de overige benen voorwerpen behoren een mesheft, een dop, een naaldenkoker en drie knopen. Van ivoor zijn drie borstels (HE7-1-14 t/m 16, afb. 23). Tot de vondsten van hout behoort een maatstok van 1 Amsterdamse voet (28,3 cm), onder verdeeld in 11 duimen (HE7-1-178, afb. 22).

4.6 Textiel

Textielresten bestaan uit zes fragmenten van linten (afb. 24), enkele fragmenten wol en een deel van een zijden kledingstuk, mogelijk een mouw (HE7-1-166).

27 Duco 2003, 141.

28 Baart et al 1977, 307.

21 Metaal: 1. lepel met 'pied de biche' steelbeëindiging (HE7-1-86), 2. tinnen lepel, gemerkt met het wapen van Amsterdam (HE7-1-10), 3. vingerhoed (HE7-1-180), 4. tinnen koets (HE7-186 en HE7-2-17) en 5. twee zijden van een slotplaatje (HE-7-1-185)

22 Maatstok van 1 Amsterdamse voet (HE7-1-178)

23 Twee zijden van een ivoren borstel (HE7-1-14) en een houten kam (HE7-1-170)

24 Fragment van een lint (HE7-1-160)

4.7 Lakzegels

Tot de restgroep behoren een reeks kleine fragmenten van lakzegels. Deze zaten oorspronkelijk bevestigd aan brieven en zijn bij het openen van de post in stukjes gebroken en daarna bij het afval beland.

5 Vondsten: voedselresten

5.1 Dierlijk bot

Naast gebruiksvoorwerpen bevatte de beerput een grote hoeveelheid dierlijke botresten (N = 1144), die informatie bieden over de vlees- en visconsumptie van de bewoners van dit pand in de grachtengordel in de periode 1675-1750 (bijlage 4). De botresten zijn voor analyse verzameld uit de integraal gezeefde inhoud van de beerput vulling. Geteld is naar het aantal fragmenten en, waar mogelijk, het Minimaal Aantal Individuen (MAI). De botfragmenten zijn onder te verdelen in drie categorieën: zoogdieren vertegenwoordigen 59 % van het totaal (N = 671, afb. 25), vogels 17 % (N = 199, afb. 26) en vissen 24 % (N = 274, afb. 27). Er is slechts weinig referentiemateriaal van andere beerputten uit deze periode voorhanden om vast te stellen in hoeverre dit diersoortenspectrum overeenkomt of juist afwijkt met het representatieve beeld van consumptie in 17de- en 18de-eeuws Amsterdam. Voor een nadere vergelijking wordt gebruikgemaakt van de botresten uit de beerputten van doorsnee woonhuizen op het Haarlemmerplein 18, 20, 22, 24, 28, en die van een relatief rijk huishouden op de Oudezijds Achterburgwal 107.²⁹

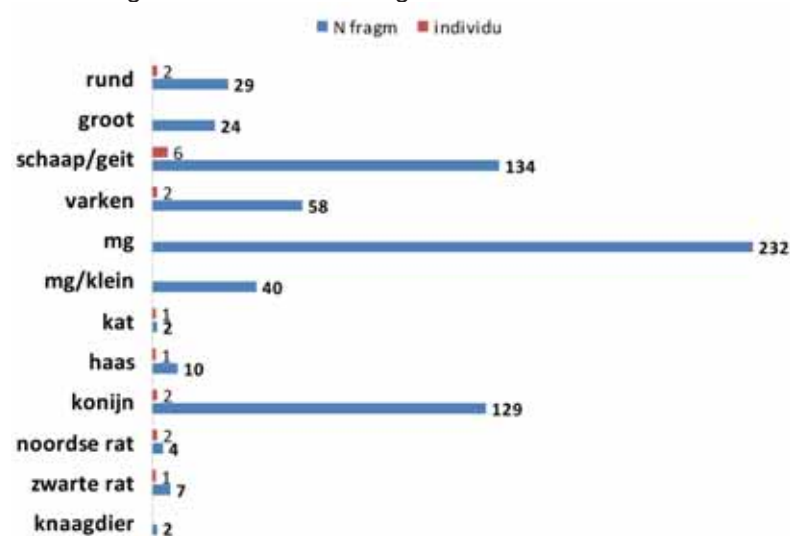
5.1.1 Zoogdieren

De beerput bevatte 29 botfragmenten die als rund (*bos taurus*) zijn gedetermineerd, met een MAI van 2. De botfragmenten kunnen worden opgeplust tot 53, als hiertoe ook de als groot zoogdier geclassificeerde fragmenten worden gerekend. Het varken (*sus domesticus*) is vertegenwoordigd met 58 botfragmenten van tenminste 2 individuen. Schapen (*ovis aries*) en geiten (*capra hircus*) zijn als één groep geclassificeerd vanwege de minimale verschillen in de skeletdelen van beide diersoorten. Het merendeel zal hebben bestaan uit schaap, aangezien geit in de 17de eeuw in Amsterdam weinig werd gegeten. De groep schaap / geit wordt vertegenwoordigd door 134 botfragmenten van minimaal 6 individuen. De meest voorkomende skeletelementen zijn het schouderblad, dij- en scheenbeen. Het aantal botfragmenten van varken en schaap / geit loopt op tot 232 fragmenten door toevoeging van de als middelgroot zoogdier geclassificeerde botfragmenten. Niet alle dierlijke botfragmenten in de beerput houden verband met vleesconsumptie. Er waren ook resten van een niet nader te identificeren knaagdier, een noordse- en zwarte rat, en een kat, soorten die niet als voedsel zullen hebben gediend.

Het in aantal skeletdelen meest compleet bewaarde zoogdier is het konijn (*oryctolagus cuniculus*), met 129 botfragmenten van minimaal 2 individuen. Deze mate van skeletcompleetheid hangt samen met het feit dat konijnen doorgaans in hun geheel werden verkocht, terwijl de skeletten van runderen en varkens voor de verkoop door een vleeshouwer in losse stukken waren verdeeld. Een vergelijkbare staat van compleetheid is vastgesteld voor zoogdierresten uit de beerputten van het Haarlemmerplein en

29 Médard 2006, Peters 2001, Vorst 2002, Zuyderwyk 2004.

Oudezijds Achterburgwal 107. Zowel bij deze vondstcomplexen als bij dat van de Herengracht 12 beerput valt op dat de kootjes en middenhandsbeentjes van de voorpoten van de complete konijnenskeletten ontbreken.³⁰ Dit kan mogelijk worden verklaard doordat bij het villen de onderste delen van de voorpoten aan de vacht bleven zitten. Contemporaire afbeeldingen tonen hoe een konijn compleet met kop, maar zonder voorpoten werd opgediend.³¹ Minder intact vertegenwoordigd is het skelet van de haas, hetgeen er op zou duiden dat dit dier niet in zijn geheel werd verkocht maar in delen. De haas behoort tot jachtwild en botresten ervan worden daarom vaak beschouwd als een indicator van enige welstand. Ter vergelijking, in geen van de beerputten van het Haarlemmerplein was de haas vertegenwoordigd, in tegenstelling tot die van het rijke huishouden op de Oudezijds Achterburgwal 107 waarin botfragmenten van minimaal twee hazen zaten.³²

25 Zoogdieren, aantallen (N = 671) en Minimaal Aantal Individuen (MAI, N = 17)

5.1.2 Vogels

Onder de vogels kwam de huishoen het meeste voor (N = 106), gevolgd door taling (N = 9), duif (N = 8) en kalkoen (N = 8). Huishoen maakt 53 % uit van het totale aantal botfragmenten van vogels. Verder bestond een klein percentage (5,5 %) uit gevogelte dat in een denkooien werd gevangen, waaronder de eend, zomer- en wintertaling en de smient. Het lage aantal ervan steekt schril af tegen de grote hoeveelheden van dit soort watervogels in de beerputten van Haarlemmerplein 18 (41,7 %)³³, 20 (22 %)³⁴, 22 (25,8 %)³⁵, 24 (41,8 %)³⁶, 28 (38 %)³⁷, en van Oudezijds Achterburgwal 107 (40 %).³⁸ Ganzen worden vertegenwoordigd door vijf botfragmenten, waarvan drie konden worden gespecificeerd tot rotgans, een minder alledaagse soort binnen de ganzenfamilie. Kalkoen (*Meleagris gallopavo*) is met acht botfragmenten vertegenwoordigd. Deze vogel wordt in archeologische

30 Peters 2001, 10 en Médard 2006, 44-45.

31 Peters 2001, 10.

32 Médard 2006, 44.

33 Médard 2006, 28

34 Vorst 2002, 51.

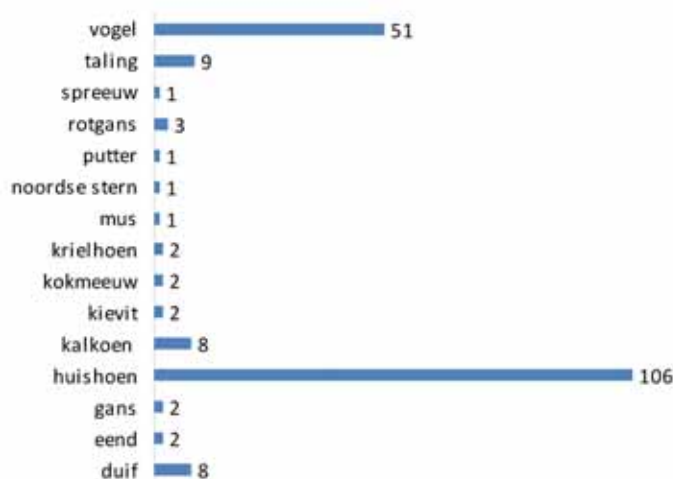
35 Vorst 2002, 57.

36 Peters 2001, 11.

37 Zuyderwyk 2004, 46-47.

38 Médard 2006, 50.

context doorgaans slechts in kleine hoeveelheden aangetroffen en veelal geassocieerd met rijke huishoudens.³⁹ Uit Amsterdamse beerputten was tot nu toe maar één kalkoenbot bekend, afkomstig van die van de Oudezijds Achterburgwal 107. In de beerputten van het Haarlemmerplein ontbrak dit gevogelte. Van de overige vogels waren vaak slechts één of twee botfragmenten aanwezig, waaronder enkele kleine vogelsoorten, zoals de putter, mus en kievit. Verder waren er ook vogels in het afval terecht gekomen die niet voor consumptie waren bedoeld, zoals de noordse stern en de kokmeeuw.

26 Vogels, skeletdelen per soort, N = 199

5.1.3 Vissen

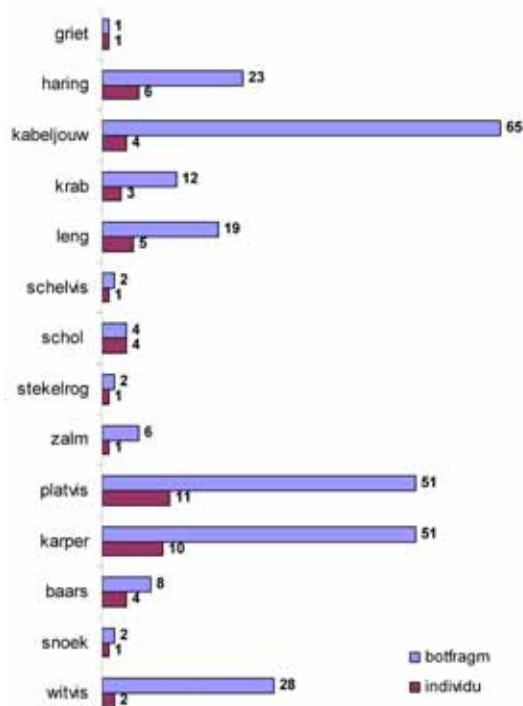
De visresten kunnen worden onderverdeeld in zeevissen en zoetwatervissen. De zeevissen omvatten, in volgorde van aantal botfragmenten, kabeljauw (65), platvis (51), haring (23), leng (19), krab (12), schol (4), schelvis (2), stekelrog (2) en griet (1). De zoetwatervissen bestaan uit karper (51), witvis (28), baars (8), zalm (6) en snoek (2). Deze soorten-diversiteit is groter dan die in de Haarlemmerplein beerputten, maar wel vergelijkbaar met die van de rijke beerput van Oudezijds Achterburgwal 107. De Herengracht beerput bevat enkele minder alledaagse soorten zoals de karper, zalm, leng en krab. Met name voor de zoetwatervissen geldt dat deze na de 16de eeuw in tegenstelling tot zeevis niet meer volop verkrijgbaar waren op de Amsterdamse vismarkten en hierdoor waarschijnlijk ook duurder waren.⁴⁰

5.1.4 Conclusie

Wanneer het dierlijk botmateriaal uit de beerput van Herengracht 12 wordt vergeleken met de paar contemporaine beerputten elders in de stad (Haarlemmerplein, Oudezijds Achterburgwal) dan valt met name de soortendiversiteit op. Deze beerput bevat namelijk een aantal minder alledaagse soorten, zoals de haas bij de zoogdieren, de kalkoen, duif, kievit en spreeuw bij de vogels en de karper, zalm, leng en krab bij de vissen.

³⁹ Médard 2006, 52, 53.

⁴⁰ Médard 2006, 74.

27 Vissen, aantal botfragmenten (N = 274) en MAI (N = 54)

5.2 Botanische resten

Archeobotanisch onderzoek van de macroresten en pollen in de beervulling heeft inzicht gegeven in het aandeel van groente en fruit in het dieet van de bewoners van Herengracht 12 (bijlage 5).⁴¹ Op basis van de graansoorten kan worden gereconstrueerd dat het bestond uit een combinatie van rogge en boekweit, aangevuld met rijst, tarwe en pluimgierst. Deze granen waren voor het grootste deel waarschijnlijk van buiten de Republiek afkomstig. Naast granen waren er pitten van ongeveer twintig soorten fruit, zuidvruchten en noten. Deels bestonden die uit veelvuldig in 18de-eeuwse beerputten voorkomende soorten, zoals appels, peren, kersen, aardbeien, aalbessen, frambozen, bosbessen, druiven (of krenten/rozijnen), tamme kastanjes, hazelnoten en walnoten. Maar de beerput bevatte ook vrucht- en nootsoorten die zeldzaam waren in een stad als Amsterdam en vanwege hun exclusiviteit op welstand duiden. Het gaat om perzik, citrusvruchten (citroen, sinaasappel, limoen), granaatappel, tomaat en olijf. Onder de groenten waren standaardsoorten die als doorsnee voedsel golden, zoals spinazie, veldsla en komkommer. De welstand van de bewoners tekende ook hier zich af door het grote aandeel van saladeplanten onder de groenten, zoals tuinkers, postelein en selderij. De categorie kruiden en specerijen tenslotte bestond uit peper, koriander, anijs, karwij/komijn, kruidnagel en zwarte mosterd. Dille en kappertjes die uit het Middellandse zeegebied afkomstig waren minder gangbaar in de Amsterdamse keuken.

41 Van Haaster 2007, 18.

6 Conclusies

De opgraving van de beerput van Herengracht 12 heeft geresulteerd in een rijke en gevarieerde collectie vondsten, met zowel kostbare stukken porselein en Delftse faience als goedkoop roodbakkend gebruiks aardewerk. Al dit materiaal was afkomstig uit de onderste beerlaag (S 2) die van 1675-1750 dateert. De put bevatte maar een gering aantal vondsten uit de tweede helft van de 18de eeuw. Dit is waarschijnlijk het gevolg van een grondige leging rond 1750, waarna de put alleen als latrine in gebruik bleef en niet meer als afvalbak diende. De onderste laag is vanwege een leging ook niet representatief voor de eerste gebruikperiode van de put, want dit is het restant van een leging. Uit dendrochronologische analyse van houtmonsters in het kader van bouwhistorisch onderzoek bleek dat het huis Herengracht 12 rond 1615 is gebouwd. De beerput is gelijktijdig aangelegd en moet dan ook in gebruik zijn genomen vanaf het moment van de oplevering van het woonhuis. De vondsten zijn dan ook niet de oudste vulling, maar een afvalrestant dat gevormd is na een leging rond 1675. Afgezien van twee vermoedelijke legingen zorgt ook de aanwezigheid van een riool ervoor dat het archeologische vondstcomplex de oorspronkelijke afvalstort mogelijk niet volledig weerspiegelt. Door het riool dat met de gracht in verbinding stond kon een deel van de vulling uit de beerput stromen. Waarschijnlijk was dit riool niet meer dan een overloop, waarbij het vloeibare materiaal naar de gracht liep en de zwaardere massa, waaronder de fragmenten van keramiek, glas en ander afval, in de put achter bleef.

Het huishoudelijke afval bestaat uit zes functionele groepen van voorwerpen (kookgerei, tafelgerei, opslag, sanitair, verwarming en overig), en is uit verschillende materialen samengesteld, waaronder twaalf soorten keramiek, maar ook glas, metaal, hout, textiel en lakzegels. Naast gebruiksvoorwerpen bestond het vondstcomplex ook uit voedselresten in de vorm van botten, graten en botanische resten waarmee het voedselpatroon en dieet van de bewoners te reconstrueren valt. In principe geldt een dergelijke verzameling beerputvondsten als een typisch voorbeeld van een gesloten vondstcomplex, met een afgebakende gebruikperiode en een gebruikersachtergrond die aan de hand van de bewoningsgeschiedenis van het pand te traceren is. Historische bronnen geven ons de namen van een aantal eigenaren en bewoners van het huis in die periode, zoals Jan Joosten van Vreeland, Cornelia Rodenburgh, Nicolaas en Pieter Noppen en Samuel Gideon Wopma. Deze namen roepen een beeld op van een hoge sociale klasse, typisch voor de bewoners van de grachtengordel in die periode. Een essentiële vraag in de analyse van de inhoud van deze beerput is in hoeverre deze vondsten als indicatoren van welstand te duiden zijn en of en hoe welstand in de grachtengordel dan archeologisch valt af te meten. Dit geldt dan zowel voor de huishoudelijke artikelen als het voedsel. De multidisciplinaire archeologische, archeozoologische en archeobotanische analyse van de inhoud van de beerput biedt, afgezien van bovengenoemde beperkingen, tal van aanknopingspunten ten aanzien van de relatie tussen materiële cultuur en de sociale achtergronden van de goed gedocumenteerde bewoners van Herengracht 12. Dit maakt ook in algemenere zin een typering van de materiële neerslag van 17de- 18de-eeuwse Amsterdamse huishoudens in de grachtengordel mogelijk.

Dit afvalcomplex vertegenwoordigt een betrekkelijke lange gebruikperiode van

75 jaar tussen 1675 en 1750, waarbinnen voor de meeste materiaalgroepen geen verfijndere periodisering mogelijk is. Uitgaande van deze lange gebruiksduur moeten de vondsten worden beschouwd als de materiële neerslag van niet één, maar meerdere elkaar in tijd opvolgende bewoners en gebruikers van het huis. Dit bemoeilijkt het leggen van een directe relatie tussen individuele voorwerpen en historische personen. De brede periodisering waarmee archeologisch materiaal wordt gedateerd, soms niet krasser dan een kwart eeuw, conflicteert met de soms snel veranderende historische woonsituatie. Maar ook een scherp dateerbaar object zoals een Delfts faience bordje uit 1702-1722 valt in een tijdvak waarin de woonsituatie zich wijzigde. Het huis ging in 1714 namelijk over van de kinderen van Cornelia Rodenburgh op Nicolaas Noppen. Slechts in één geval vallen de archeologische en historische datering samen, namelijk bij een pijp die is geproduceerd in de jaren 1740-1742, de periode dat Samuel Wopma er woonde (afb. 17). Of de pijp is gerookt door de heer des huizes zelf of zijn bedienend personeel zullen we echter nooit te weten komen.

Een gelijktijdig gebruik van de beerput door meerdere huishoudens uit naburige panden kan worden uitgesloten, want de put was alleen toegankelijk vanuit de keuken en een privaat op de binnenplaats direct achter de achtergevel. Wel was het zo dat niet alleen de bewoners, maar ook het personeel van de afvalvoorziening gebruik hebben gemaakt van de beerput. Zo beschikte de koopman Samuel Wopma in 1742 over vier dienstboden.⁴² Het afval van zijn gezin zal hierdoor vermengd zijn geraakt met het gebroken kookgerei uit de keuken en de persoonlijke bezittingen van de dienstboden. Tot de laatste groep behoren mogelijk de goedkope, grof geproduceerde pijpen.

Er zijn een aantal aanwijzingen voor veranderingen in het afvalproces. Het geringe aandeel van zowel kookgerei (7,2 %) als sanitair (1,9%) duidt er op dat er binnen de driekwart eeuw waarin het vondstcomplex tot stand gekomen is er momenten waren waarin (een deel van) het afval ergens anders is weggegooid. De geringe hoeveelheid kookgerei doet vragen rijzen over eventuele regels voor het latrinegebruik op Herengracht 12. In principe was het mogelijk om keukenvaatwerk direct in de beerput te dumpen, want deze was naast de keuken gelegen en er was zelfs een aftakking van de stortkoker naar de keuken. Aangezien de hoeveelheid gebroken kookgerei ver achterblijft bij dat van tafelgerei, is het mogelijk dat vaatwerk van de keuken naar elders is afgevoerd en dat de put alleen voor voedselresten was bedoeld. Het ontbreken van aardewerk kan ook samenhangen met het toenemend gebruik van metalen vaatwerk bij het koken in die periode.

Rest de vraag in hoeverre de welstand van de Herengracht 12 bewoners, die uit de historisch en bouwhistorisch bekende gegevens naar voren komt, wordt weerspiegeld door de vondsten uit de beerput. Een vergelijking van de keramiek uit de beerput met dat van contemporaine vindplaatsen leert dat de vondsten van Herengracht 12 weinig verschillen van die uit beerputten van de stedelijke middenklasse in de Jordaan.⁴³ Porselein, dat in het begin van de 17de eeuw nog als exotisch gold, was tegen het einde van die eeuw al lang geen luxeproduct meer, toen dit serviesgoed met honderdduizenden stukken per VOC-schip werd aangevoerd en binnen het bereik van een groot deel van de Amsterdamse bevolking was gekomen. De twee stukken kraakporselein in de beerput kunnen worden gezien als vroeg-17de-eeuwse pronkstukken die, nadat ze alsnog braken, in de

⁴² Kohier van de Personeele Quotisatie van 1742, verpondingsnummer 5410 (Oldewelt 1945).

⁴³ Vergelijkbare glazen en Delfts faience is opgegraven op de vindplaats Cluster Schievink, Rozenstraat 68-76 / Rozengracht 69-75. Zie Gawronski & Veerkamp 2011, 44, 82 (cat. 6). Porseleinen theeservies is ook bekend uit een beerput in de Nieuwe Jonkerstraat, zie Gawronski, Vanoverbeke & Jayasena 2010, 68-71.

eerste helft van de 18de eeuw bovenin in de beerput zijn beland. Ook voor het thee- en koffieservies geldt dat dit eind 17de eeuw al zijn weg had gevonden naar brede lagen van de stedelijke bevolking. De enige kostbaardere stukken importkeramiek zijn twee borden van Italiaanse faience, waarvan het ene gedecoreerd met een wapenschild en het andere voorzien is van de zeldzame barokke 'a tappezzeria' decoratie uit Savona. Tot het wat exclusievere Nederlandse serviesgoed behoren twee Delftse faience schotels. Het rood- en witbakkend aardewerk wijkt niet af van dezelfde materiaalgroepen in de voornoemde beerputten in de Jordaan. Het opslag- en schenkgerei van Westerwald steengoed is kenmerkend voor dat wat in de laat 17de- 18de-eeuwse stad circuleerde. Aan de soorten aardewerk kan geen doorslaggevend bewijs voor welstand worden ontleend, omdat ze grotendeels wijdverbreid in de stad voorkwamen, een teken wellicht een bovengemiddelde welstand in de stad als geheel. Wel ontbreken op de vondsten uit de Herengracht beerput de sporen van sterke slijtage en dus van langdurig gebruik die bijvoorbeeld wel waar te nemen zijn bij vondsten uit middenklasse context, zoals beerputten in de Jordaan.

De afwezigheid van exclusievere soorten keramiek op Herengracht 12 kan liggen in het feit dat dergelijke stukken niet in de beerput werden weggegooid, of dat de bewoners weinig geld over hadden voor aardewerken serviesgoed of dat het aandeel van keramiek binnen het tafelgerei eenvoudigweg geringer was dan bij middenklasse huishoudens. Zo werd er meer gebruik gemaakt van zilveren of tinnen serviesgoed. Dergelijke voorwerpen verdwenen zelden in de beerput. In de beerput van Herengracht 12 belandde wel een faience zoutvat, maar met een zilveren of tinnen exemplaar (waar dit in feite een imitatie van was) werd waarschijnlijk veel zorgvuldiger omgesprongen. Concluderend kan worden gesteld dat de keramiek in de beerput weinig harde aanwijzingen geeft voor de veronderstelde welstand van de bewoners van Herengracht 12.

Betere graadmeters voor welstand zijn de vondsten van glas en de etensresten. Bij het glas moet hierbij niet worden gelet op de aanwezigheid van één of enkele stukken façon de Venise glas, dit vinden we ook terug in de al genoemde beerputten in de Jordaan, maar veeleer de aantallen. Met een minimum aantal van 87 maakt glas 51,7% uit van het totale tafelgerei. Dit vormt een contrast met de genoemde beerputten in de Jordaan en de Nieuwe Jonkerstraat, waar het aandeel van glas binnen het tafelgerei tussen 22 en 42 % ligt.⁴⁴ Andere luxueuzere vondsten betreffen de fragmenten van zijden kledingstukken, ivoren borstels, een hangertje, twee oorbellen met glazen steen en tinnen speelgoed. Ook het rookgerei bestond voor het merendeel uit fijne kwaliteit (gepolijste) pijpen. Bij de maaltijd werd wijn geserveerd, wat blijkt uit tal van wijnflessen en een karaf. Dierlijk botmateriaal in de beerput weerspiegelt een gevarieerde vlees- en visconsumptie met enkele exclusievere soorten zoals konijn, kalkoen, zalm en krab. Ook onder de fruitsoorten zijn er een aantal, zoals perzik, citrusvruchten (citroen, sinaasappel, limoen), granaatapfel, tomaat en olijf, die lijken aan te sluiten bij de historische informatie over welvarende huishoudens. De welstand van de bewoners tekende zich ook af door het grote aandeel van saladeplanten onder de groenten, zoals tuinkers, postelein en selderij, en door minder gangbare kruiden, zoals dille en kappertjes uit het Middellandse zeegebied.

44 Rozenstraat, Schievink, beerput 1 (1675-1750), 22,8 %; Rozenstraat, Schievink, beerput 3 (1625-1690), 32,5 %; Nieuwe Jonkerstraat, beerput (1725-1775), 41,1 %.

7 Summary

In 2006 the City of Amsterdam Office for Monuments & Archaeology (BMA) excavated a brick-lined cesspit behind the house at Herengracht 12, recovering artefacts deposited between about 1675 and 1750. The Herengracht is one of the three canals of Amsterdam's 17th-century canal district and Herengracht 12 is historically documented as occupied by high-status individuals. This report will first discuss cesspits as characteristic features of urban archaeology and their significance in the examination of urban material culture. Focus will be put on the advantages and limitations of the data which cesspits can provide on socio-economic aspects of urban households, and to what extent it can be correlated with historical sources to recover relevant information. Second will be an analysis and interpretation of the artefacts and ecological components recovered from the cesspit at Herengracht 12. The primary focus of this report is to examine if - and to what extent - wealth and social status can be archaeologically verified.

7.1 Archaeology of cesspits

Cesspits related to a townhouse are considered a key data source of medieval and post-medieval urban housing culture. A cesspit was generally located at the rear of the house, often near the kitchen. They varied from small pits lined with planks to large brick-lined pits capped with vaulting. A chute was located either on top of the vault or at the side of the pit and the latrine house was placed on top of the chute. Although primarily a privy, the sanitary functions often included the disposal of domestic refuse. As a result, cesspits typically contain broken vessels and other everyday debris, as well as faunal and botanical material.

Cesspits were typically in use for a period which could vary from decades to centuries. When a privy fell into disuse its fill was often sealed, but in some cases the deposits were removed, this latter being the worse case for archaeological research. Correlating the fill to historic occupants makes it possible to tie the written record into the interpretation of the artefact assemblages.

The starting point in the analysis is to determine if the stratigraphy indicates significantly different phases. A cesspit used for centuries, but regularly emptied, typically offers less conclusive evidence than a deposit representing a narrow timeframe. Understanding the deposition's chronology is crucial to the reconstruction of the material culture of specific households in the building's occupational history. With regard to the functional integrity of the artefact assemblage, it is also necessary to determine whether the group represents a single household, or if the latrine was accessible from neighbouring houses as well.

Changing refuse practices are also relevant in understanding the degree an artefact assemblage is representative of the material remains for a certain time period. All garbage was not always deposited in privies in all cases, but rather, sometimes went elsewhere (Fig. 6). In 17th- and 18th century Amsterdam domestic refuse that ended up in the privy was only a fraction of what was produced in the entire city. There were public waste bins on the corners of streets and along the canals. These were emptied by city sanitation workers, who typically used wheelbarrows on the streets and barges on the

canals.⁴⁵ Large quantities of refuse were nonetheless illegally dumped on the streets and in the canals.

City regulations against these practises were renewed and tightened frequently. A decree of 26th October 1700 banned illegally depositing horse or cow manure, mud, muck, straw, ashes, leaves of cabbages, remains of beans, salads or vegetables, peat dust, dead animals, paunches, entrails, blood or other unclean matters.⁴⁶ These were pecuniary offences for those living in the houses in front of which refuse was dumped. The occupants were allowed to pay the fines by cutting their servants' wages, as the latter were considered to be the actual offenders.⁴⁷ The regulations had little effect as a result of a lack of enforcement.

The integrity of an artefact assemblage was also impacted by the emptying of cesspits, a procedure bound by regulations. The contents of the pit had to be transported to a prescribed dumping area outside the city. Nonetheless, the persons responsible (night workers) frequently dumped their loads in the canals. Under a 1621 decree night workers were only allowed to open a cesspit in the presence of an inspector. Despite the city's efforts, illegal dumping remained a problem in 17th- and 18th-century Amsterdam.

Another question arising with artefact groups is whether wealth or social status of the original households is reflected by the material evidence from a cesspit. Can archaeological evidence be used for this, or are we dependent on historical records, for example, inventories? Documents contain clear indicators of economic status, such as costly pieces of pewter and precious metals, but because of their value, these markers rarely ended up with refuse and consequently are absent in the archaeological record.

From an archaeological perspective the waste management of an historic household requires a critical view, but cesspits nonetheless count as features with exceptional research potential. They provide good (stratigraphic) possibilities for dating and they can often be tied to specific households, allowing interplay of excavated and written records to explore social backgrounds. Additionally, privy groups are often rich in both faunal and botanical remains, providing multiple lines of evidence with regard to diet in relation to the material culture of a household.

7.2 Herengracht 12 cesspit

The Herengracht 12 cesspit contained a rich and varied artefact assemblage, comprising relatively-expensive pieces of porcelain and Delft tin-glazed wares (faience) as well as low-priced redware vessels. This material was retrieved from the lower fill [S 2] of the cesspit, dating to 1675-1750, and the cesspit contained only a small number of finds from the second half of the 18th century. Most likely this was the result of the privy being cleaned at about 1750, followed by a period in which the cesspit was used primarily as a latrine and no longer being filled with household garbage.

In addition, as a result of periodic cleaning, the lower layer of fill does not represent the first period of use of the cesspit. Dendrochronological analysis of samples taken during the archaeological research revealed that the Herengracht 12 house was built about 1615. The privy was part of that first building phase and must have been used from

45 Abrahamse 2010, 302.

46 Noordkerk 1748, 737; decree of 26 oktober 1700.

47 For instance the decree of 16-10-1700, (Noordkerk 1748, 737).

the moment the house was occupied. The artefacts excavated from the lowest portion of the pit were apparently deposited after a cleanup campaign of about 1675, but eluded the cleaning of around 1750.

Apart from these two presumed emptying episodes, the presence of a sewer pipe also indicated that the archaeological assemblage probably does not entirely reflect the original deposits of refuse. Some of the fill may have been washed into the canal in front of the house to which the sewer was connected. Presumably the sewer functioned like an overflow, draining liquids to the canal while the cesspit retained solids, including fragments of ceramics, glass and other refuse.

The domestic refuse can be divided into six functional groups: cooking vessels, tableware, storage, heating, and miscellaneous. These were comprised of different materials, including twelve types of ceramics (saltglazed stoneware (s2), redware (r), German redware (dw), whiteware (w), Dutch faience (f), Italian faience (i), Chinese porcelain (p), European porcelain (ep), industrial whiteware (iw), industrial blackware (iz), industrial redware (ir), industrial stoneware (s3)), as well as glass, metal, wood, textile and lacquer seals. Besides utensils, the assemblage includes faunal and botanical debris that enables us to reconstruct the diet of the occupants at Herengracht 12. Regardless of the intrusions and truncations, this artefact group can be regarded as a typical example of a sealed context. It has temporal integrity for a known period of time. It can also be supplemented with historical records documenting the households which created the deposit.

The records provide us with the names of people occupying the house in the period of the cesspit finds: Jan Joosten van Vreeland, Cornelia Rodenburgh, Nicolaas and Pieter Noppen, and Samuel Gideon Wopma. These names also appear among the upper-class inhabitants of the Amsterdam zone of canals of that period. An essential question of this analysis is whether the finds, including both the household refuse and food remains, can be used to determine relative wealth. Can the higher economic status in the zone of canals be excavated archaeologically?

The multidisciplinary historical, archaeological, archaeozoological and archaeobotanical analysis of the cesspit contents offers different lines of evidence on the relationship between the material culture and social background of the well-documented Herengracht 12 occupants. This also makes it possible to draw broad characterizations of the material evidence from 17th- and 18th-century Amsterdam households in the zone of canals.

The refuse assemblage of the Herengracht 12 privy was formed over a relatively long period, about 75 years falling roughly between 1675 and 1750. This cannot be further refined by the dating of the artefacts. As a result of this long period, the group is the combined material evidence of multiple households, rather than a single occupation. This limits the possibilities to relate individual objects to historically-known persons, but archaeological results are generally best read across a broad range of comparative data.

Generally, the date ranges of even the most diagnostic archaeological material often span a quarter of a century or more, making specific objects difficult to correlate to the sometimes fast-changing occupational history. The Herengracht 12 group includes a Delft faience saucer made between circa 1702-1722, but even this relatively-precise date falls across a discontinuity in the occupation. In 1714 the house was transferred from the heirs of Cornelia Rodenburgh to Nicolaas Noppen, who had the building significantly renovated. The archaeological and historic data coincide in only one instance to point towards a specific household. The clay tobacco pipes include an example produced in Gouda between 1740 and 1742, while the house was occupied by Samuel Wopma (Fig. 17). However,

whether the pipe was smoked by the master of the house himself or his personnel we will never know.

Use of the privy by neighbouring households can be ruled out, as the latrine was in the courtyard against the building's rear facade and only accessible through the kitchen. It can be assumed that everyone in the house used the privy, including the servants. Samuel Wopma had four servants in 1742,⁴⁸ and these individuals presumably added their refuse to that deposited by the family. The presence of servants may be reflected by the recovery of inexpensive, crudely-finished clay tobacco pipes.

There is evidence for changes in waste management over time. The limited amount of cooking (7.2%) and sanitary vessels (1.9%) indicates that during the roughly 75 years of deposition, there were times when some refuse was dumped elsewhere. The low percentage of cooking vessels implies there were specific practices regulating the use of the latrine at Herengracht 12. Cooking vessels were easily disposed of through the chute located in the kitchen, however the number of broken cooking pots is far less than the amount of tableware. It may have been practise that only food remains were thrown into the cesspit whereas utilitarian vessels were dumped elsewhere. It is also highly probable that the absence of ceramic pots may be a marker for a high status assemblage, reflecting the increasing use of more expensive and more durable metal cooking vessels.

What remains is the question whether the refuse from the cesspit provides archaeological evidence for the high economic status of the Herengracht 12 occupants, which can be deduced from historical documents. A comparison of the Herengracht finds with those of cesspits from middle-class households in the Jordaan at first reveals no significant differences. Porcelain, an expensive and exotic possession in the early 17th century, had lost its value as an indicator of high social status within a century, due to the massive imports of this commodity by the VOC. For instance, a single shipload could contain 200.000 pieces. The two pieces of 'kraakporcelain' found at Herengracht 12 may have been heirlooms or accidentally-acquired pieces. Likewise, by the end of the 17th century a large part of the city's occupants had become familiar to tea and coffee consumption and the specific ceramics for these. The only high-status imported ceramics from Herengracht 12 are two dishes of Italian faience, one decorated with a coat of arms and the second with a rare baroque 'a tappezzeria' decoration from Savona. The highest-status Dutch vessels are two Delft faience saucers. The redwares and whitewares are similar to those excavated from middle-class Jordaan cesspits. The Westerwald stoneware storage and drinking vessels are typical for those in use in 17th- and 18th-century Amsterdam.

The ceramic types offer no conclusive evidence of high economic status. For the most part, the recovered wares were in widespread use, an indication of the city's general prosperity. It is noteworthy that the Herengracht finds did not show any signs of wear, unlike these from the middle-class Jordaan cesspits. This lack of wear could be an indication of an earlier discard compared with middle class households.

The absence of more expensive types of ceramics at Herengracht 12 suggests several possible behaviours. It is possible those ceramics were not discarded into the cesspit, that such pieces were not used at all, or that the percentage within the household was simply less than in middle-class households. A combination of the latter may be most probable. It may have been that most ceramics were relatively inexpensive and accessible to most households, but that upper-status individuals used more silver and pewter. The Herengracht 12 cesspit did contain a salt in a typical silver or pewter form, but this was

48 Tax register Kohier van de Personeele Quotisatie, 1742, parcel number 5410 (Oldewelt 1945).

reproduced in less-expensive faience. Concluding, it appears that the ceramics from the Herengracht 12 privy offer limited evidence for the supposed wealth of a household.

Better indicators of wealth are glass drinking vessels and food remains. With glass, wealth is not revealed by the presence of objects such as *façon de Venise* – these are also found in the aforementioned Jordaan cesspits. Higher-status seems marked by the amount. At Herengracht 12, a minimum number of 87 vessels comprise 51.7% of the total assemblage of tableware. With groups from the Jordaan and from Nieuwe Jonkerstraat, both documented to be lower on the economic scale, percentages fell between 22 and 42% of the tablewares.⁴⁹

Other luxury objects marking Herengracht 12 are the fragments of silk clothing, ivory brushes, a hanger, two earrings with glass stones and pewter toys. The smoking accessories consisted primarily of more-expensive types of clay pipes, while the remains of a number of wine bottles indicate wine was served at the dinner table. The faunal remains reflect a varied diet of meat and fish, including more exclusive species such as rabbit, turkey, salmon and crab. Among the fruit remains are also some species which are associated with fruit consumption in wealthy households as known from historical sources, such as peach, citrus fruit (lemon, orange, lime), pomegranate, tomato and olive. Finally, the wealth of the occupants was reflected even by the vegetables they ate, in particular the large proportion of salads among the vegetables, such as garden peppergrass, purslane, selderie, and less common spices such as dill and capers from the Mediterranean.

1.3 A guide to the Deventer System Catalogue of ceramics (Appendix 3)

In the catalogue of ceramics, a selection of objects from the Herengracht 12 cesspit are presented using the standards of the Classification System for Late- and Post-Medieval Ceramics and Glass. This typology, covering the period 1250-1900, was first used in the publication of an artefact assemblage from the city of Deventer in 1989.⁵⁰ Therefore, it is commonly known as the Deventer System. Object codes are composed of one- or two-letter abbreviations of the fabric (r for red earthenware, s1 for stoneware without surface treatment, etc), the vessel shape (bor for plate, kan for jug) and a type number. In this catalogue, the objects are presented at scale 1:4, unless stated otherwise, with the following information:

- 1a find number
- 1b type of context (beerput = cesspit) and context date
- 2 code of the type
- 3 object date
- 4a measurements in centimetres (maximum diameter / height)
- 4b description of the specific type
- 5a ware, fabric
- 5b colour / glaze
- 5c decoration

49 Rozenstraat, Schievink, beerput 1 (1675-1750), 22,8 %; Rozenstraat, Schievink, beerput 3 (1625-1690), 32,5 %; Nieuwe Jonkerstraat, beerput (1725-1775), 41,1 %.

50 Clevis, Kottman 1989.

5d	miscellaneous
6a	base
6b	handle
6c	completeness
7	function
8	production place
9	literature

1.4 List of figures

1. The location of the site within Amsterdam's city centre.
2. Overall plan of the excavation.
3. Herengracht 12 as depicted in the 1625 Balthasar Florisz van Berckenrode city map, showing the differences in the geometric plots of the ring of canals and the elongated plots separated by ditches of the Jordaan area at the west. (City Archive Amsterdam).
4. Façade of Herengracht 12 in c.1960 (BMA)
5. Cross-section of the roof construction of Herengracht 12. (drawing by David Derksen after M. de Boer and G. van Tussenbroek)
6. Domestic refuse did not always end up in the privy. Detail of a watercolour by H.P. Schouten from 1793. (City Archive Amsterdam)
7. The location of the cesspit within the topographic situation of the canal house.
8. Herengracht 12: the location of the cesspit between the rear façade of the house and the annex (lowerleft); the chute seen from the cesspit (upper left); the sewer connected to the cesspit (upper right); and the opening at the side of kitchen (lower right). Below: a selection of finds.
9. Herengracht 12: a selection of artefacts from the cesspit, from the period 1675-1750.
10. Breakdown of ceramic fabric types by Minimum Number of Vessels (MAE).
11. Breakdown of ceramic fabric types by function and Minimum Number of Vessels (MAE).
12. Breakdown of glass types by Minimum Number of Vessels (MAE).
13. Breakdown of glass types by function and Minimum Number of Vessels (MAE).
14. Selection of the assortment of bottles from the cesspit; in the foreground, a number of phials.
15. Objects for medical use: redware, whiteware and faience ointment jars and glass phials.
16. Clay tobacco pipes: breakdown by dating intervals, amounts, and percentages.
17. Clay tobacco pipes from the workshop of Jan Lambertz Schoon or Cornelis Teunisz Bouman in Gouda, makers mark '3 crowned diamonds', 1686-1700 (HE7-1 #70).
18. Clay tobacco pipe from the workshop of Jan Lambertz. Schoon or Cornelis Teunisz. Bouman in Gouda, makers mark 'crowned wine barrel', 1680-1700 (HE7-1 #69).
19. A selection of clay tobacco pipes from the period 1700-1740, makers mark 'jug'.
20. Clay tobacco pipe from the workshop of Machiel Storm in Gouda, 1740-1742 (HE7-1 #54).

21. Metal: 1. spoon with 'pied de biche' knob (HE7-1-86), 2. pewter spoon, marked with the coat of arms of Amsterdam (HE7-1-10), 3. thimble (HE7-1-180), 4. pewter carriage (HE7-186 and HE7-2-17) and 5. two sides of a lock (HE7-1-185).
22. Two sides of an ivory brush (HE7-1-14) and a wooden comb (HE7-1-170).
23. Foot rule with a length of 1 Amsterdam foot (28.3 cm; HE7-1-178).
24. Fragment of a ribbon (HE7-1-160).
25. Mammals, breakdown by numbers (N = 671) and Minimum Numbers of Individuals (MAI, N = 17).
26. Birds, breakdown by numbers (N = 199).
27. Fish, breakdown by fragments (N = 274) and Minimum Numbers of Individuals (MAI, N = 54).

8 Literatuur

- Abrahamse, J.E., *De grote uitleg van Amsterdam. Stadsontwikkeling in de zeventiende eeuw*. Bussum 2010
- Aken-Fehmers, M.S. van, 'De plateelbakkerijen en hun producten', in M.S. van Aken-Fehmers, L.A. Schledorn, A-G Hesselink, T.M. Eliëns, *Delfts aardewerk. Geschiedenis van een nationaal product*. Zwolle 1999, 63-272
- Baart, J, W. Krook, A. Lagerweij et al, *Opgravingen in Amsterdam. 20 jaar stadskernonderzoek*. Amsterdam 1977
- Bakker, B., 'De stadsuitleg van 1610 en het ideaal van de 'volcomen stadt, meesterplan of mythe?', *Amstelodamum* 87 (1995), 71-96.
- Bitter, P., *Geworteld in de bodem. Archeologisch en historisch onderzoek van een pottenbakkerij bij de Wortelsteeg in Alkmaar*. Alkmaar 1995
- Bitter, P., *Wonen op Niveau. Archeologisch, bouwhistorisch en historisch onderzoek van twee percelen aan de Langestraat*. Alkmaar 1997
- Clevis, H., & J. Kottman, *Weggegooid en teruggevonden. Aardewerk en glas uit Deventer vondstcomplexen 1375-1750*. Deventer 1989
- Clevis, H, & M. Smit, *Verscholen in vuil. Archeologische vondsten uit Kampen 1375-1925*. Urk 1990
- Duco, D.H., *De Nederlandse kleipijp. Handboek voor dateren en determineren*. Leiden 1987
- Duco, D.H., *Merken en merkenrecht van de pijpenmakers in Gouda*. Amsterdam 2003
- Duysters, K., *Theepotten STEENGOED. Roodstenen theepotten uit Yixing en Europa*. Arnhem 1998
- Gawronski, J., *Amsterdam, een maritieme stad?* (Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar Maritieme en urbane Archeologie van de late middeleeuwen en vroegmoderne periode, in het bijzonder de stad Amsterdam, aan de Universiteit van Amsterdam op dinsdag 19 mei 2009). Amsterdam 2009.
- Gawronski, J., R. Jayasena, J. Veerkamp, *Beerputten en bedrijvigheid. Archeologische opgraving Konijnenstraat (2003)* (BMA AAR 6). Amsterdam 2007
- Gawronski, J., R. Vanoverbeke, R. Jayasena, *Kelderwoningen en een beerput in de Lastage. Archeologisch Opgraving Nieuwe Jonkerstraat, Amsterdam (2007)*. (BMA AAR 44) Amsterdam 2010
- Gawronski, J., J. Veerkamp, *Cluster Schievink. Archeologische opgraving Rozenstraat 68-74, Amsterdam (2009)*. (BMA AAR 61) Amsterdam 2011
- Haan, J. de, 'De grootheyt en difficulteyt van 't werck', in: Spies, P. e.a. *Het grachtenboek*. Den Haag 1991, 28-45.
- Haaster, H. van, 'Archeobotanisch onderzoek aan enkele 18e-eeuwse beerputmonsters uit Amsterdam' (BIAXiaal 305). Zaandam 2007
- Jaspers, N.L., 'Schoon en werkelijk aangenaam. Italiaanse faience uit Nederlandse bodem (1550-1700),' *Vormen uit Vuur. Mededelingenblad van de Nederlandse vereniging van vrienden van ceramiek en glas*, 204 (2009), 2-31
- Kottman, 'Glas', in: M. Bartels, *Steden in scherven. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900)*. Zwolle /Amersfoort 1999
- Kottman, J., 'Soo langh daer wat in is. De geschiedenis van de vroegmoderne wijnfles in

- onze streken', *Vormen uit vuur. Nederlandse vereniging van vrienden van ceramiek en glas*, 209/210 (2010), 50-71
- Médard, A., *De vette keuken en De magere keuken. Een zoöarcheologische analyse van twee laat 17e-eeuwse Amsterdamse beerputten*. (ongepubliceerde doctoraalscriptie AAC-UvA) Amsterdam 2006
- Noordkerk, H., *Handvesten; ofte privilegiën ende octroyen; mitsgaders willekeuren, costuimen, ordonnantiën en handelingen der stad Amstelredam: Door last van de Edele Groot-Achtbaare Heeren Burgemeesteren en Regeerders van dezelve Stad tot den eersten February 1747 vervolgt, met verscheide Stukken vermeerderd, mitsgaders in eene andere schikking gebragt; en met de nodige registers voorzien*. Amsterdam 1748
- Ostkamp, S., P. Bitter, R. Roedema en R. van Wilgen, *Afval van gorters, brouwers en een hospitaal. Archeologisch onderzoek aan het Wortelsteegplein*. Alkmaar 1998
- Ostkamp, S., en J.F.P. Kottman, 'Bijlage 5.1 Catalogus met aardewerk en glasvondsten', in: J. Dijkstra, S. Ostkamp en G. Williams (red), *Archeologisch onderzoek op het terrein van de voormalige Berghuijskazerne te Middelburg*, Amersfoort 2006 (ADC rapport 595), 271-378
- Ostkamp, S. 'Catalogus: Het aardewerk uit de opgraving van de Venlose Maasboulevard', in: H.M. van der Velde, S. Ostkamp, H.A.P. Veldman en S. Wijns, *Venlo aan de Maas: van vicus tot stad. Sporen van een Romeinse nederzetting en stadsontwikkeling uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd in het plangebied Maas boulevard* (ADC Monografie 7 / ADC rapport 1000). Amersfoort 2009, 1022
- Peters, S., *Haarlemmerplein 24, 1633-1675, Het botmateriaal*. (ongepubliceerde materiaalscriptie AAC-UvA) Amsterdam 2001
- Pijl-Ketel, C.L. van der, *The ceramic load of the Witte Leeuw (1613)*. Amsterdam 1982
- Rinaldi, M., *Kraak Porcelain. A Moment in the History of Trade*. London 1989
- Scholten, F.T., *Dutch Majolica & Delftware. The Edwin van Drecht Collection*. Amsterdam 1993
- Tussenbroek, G. van, 'Dendrochronologisch onderzoek in Amsterdam (1490-1790). Bouwhout als materiële bron', in: *Stadsgeschiedenis* 4 (2009) 2, 135-164.
- Vorst, Y., *Haarlemmerplein nr. 20 & 22*. (ongepubliceerde materiaalscriptie AAC-UvA) Amsterdam 2002
- H.F. Wijnman en G. Roosegaarde Bisschop, 'Beschrijving van elk pand aan de Herengracht met zijn eigenaars en bewoners', in: I.H. van Eeghen, G. Roosegaarde Bisschop, H.F. Wijnman, *Vier eeuwen Herengracht. Geveltekeningen van alle huizen aan de gracht, twee historische overzichten en beschrijving van elk pand met zijn eigenaars en bewoners*. Amsterdam 1976
- Zuyderwyk, J., *Botmateriaal uit de beerput van Haarlemmerplein 28 Amsterdam, ca. 1633 – begin 18e eeuw*. (ongepubliceerde materiaalscriptie AAC-UvA) Amsterdam 2004

Bijlage 1 Sporen

S	beschrijving	interpretatie	jonger	gelijk	ouder	vnr	datering
1	rechthoekige constructie van 1,80 x 2,80 m; diep 1,90 m, overkluisd door 0,5 m hoog tongewelf, ijsselsteen 16,5 / 17 x 8 x 3 / 3,5 cm; appelbloesembaksteen 18 x 9 x 4 cm	beerput			2		1615
2	onderste 1,40 m dikke vulling van bruingrijze vondstrijke beer	beer	1		3	HE7-1 HE7-2 HE7-3 HE7-4 HE7-5	1675-1750
3	bovenste 0,4 m dikke vulling van donkergrijze beer	beer	2				1750-2000

Bijlage 2 Vondsten

vnr	objectnr	(#)	S	N	MAE	object	materiaal	kenmerken	dev sys	datering
1			2	3	1	beker	glas	bloembollenglas?	gl-bek-	1650-1750
1			2	1	1	kometen- beker	glas: kleurloos		gl-bek-	1650-1700
1			2	2	1	netwerk- beker	glas: kleurloos		gl-bek-	1650-1750
1			2	7	1	knobbel- beker	glas: Waldglas	archeologisch compleet	gl-bek-	1650-1700
1			2	58	6	knobbel- beker	glas: kleurloos		gl-bek-	1650-1750
1			2	56	5	fles	glas	zeskantig	gl-fle-	1650-1750
1			2	15	2	kelderfles	glas		gl-fle-	1650-1700
1			2	32	6	apothekers-fles	glas	eau de Colognefles	gl-fle-	1650-1750
1			2	140	22	roemer	glas: Waldglas		gl-roe-	1650-1750
1			2	1	1	fles	glas: loodglas		gl-fle-	1650-1750
1			2	1	1	drink- schaal	glas: loodglas		gl-dri-	1650-1750
1			2	1	1	beker	glas: loodglas		gl-bek-	1650-1750
1			2	3	3	knikker	steengoed		s2-kni-	1675-1750
1			2	2	1	kelkglas	glas: loodglas	techniek: Mezzo stampura	gl-kel-	1650-1750
1			2	2	2	kelkglas	glas: kleurloos	gefacetteerde stam	gl-kel-	1650-1750
1			2	1	1	spiegel	glas			1650-1750
1			2	1	1	beker	glas	optische ribbels	gl-bek-	1650-1750
1			2	1	1	beker	glas	vetro a fili	gl-bek-	1650-1750
1			2	6	1	kan	glas	netwerk	gl-kan-	1650-1750
1			2	1	1	deksel	glas		gl-	1650-1750
1			2	1	1	olielamp	glas		gl-oli-	1650-1750
1			2	1	1	drink- schaal	glas: opaline	melkglas	gl-dri-	1650-1750
1			2	2	1	slangen- glas	glas		gl-kel-	1650-1700
1			2	38	19	schelp	eco: schelpen			
1			2	4	1	kop	roodbakkend		r-kop-	1675-1750
1			2	1	1	kan	roodbakkend		r-kan-	1675-1750
1			2	1	1	drink- schaal	glas: loodglas		gl-dri-	1650-1750
1			2		1	schaal	glas: kleurloos	standring	gl-	1650-1750
1			2	4		kokosnoot	eco: zaden/pitten			1650-1750
1			2	37		schelp	eco: schelpen			1650-1750
1			2	4		kreeften- schaar	eco: fauna			1650-1750
1			2		1	glasstaaf	glas	wit met blauw	gl-	1650-1750
1			2			schelpen	eco: schelpen	niet geteld		
1			2	12		kastanje	eco: zaden/pitten			1650-1750
1			2	4		amandel	eco: zaden/pitten			1650-1750
1			2	38		pruim	eco: zaden/pitten			1650-1750

Beerput Herengracht 12

1		2	7		kers	eco: zaden/pitten			1650-1750
1		2	26		hazelnoot	eco: zaden/pitten			1650-1750
1		2	68		walnoot	eco: zaden/pitten			1650-1750
1		2	52		beker	glas	overige fragmenten	gl-bek-	1650-1750
1		2		1	glasstaaf	glas: kleurloos		gl-	1650-1750
1		2	194		kelkglas	glas	overige fragmenten	gl-kel-	1650-1750
1		2	3	3	medicijn- fles	glas		gl-fle-	1700-1725
1		2	3	1	netwerk- beker	glas: kleurloos	Henkes 1994, 253 (afb 53.4)	gl-bek-	1650-1750
1		2	20	6	beker	glas: krijtglas	dikwandig	gl-bek-	1700-1750
1		2		1	beker	glas: kleurloos	zonder standing	gl-bek-	1650-1750
1		2		1	beker	glas: kleurloos	gladde standing	gl-bek-	1650-1750
1		2	4	3	beker	glas: kleurloos	met geribbelde standing	gl-bek-	1650-1750
1		2		7	voetbeker	glas: loodglas		gl-bek-	1650-1750
1		2		4	kelkglas	glas: kleurloos	stam met een knoop	gl-kel-	1650-1750
1		2		4	kelkglas	glas: kleurloos	stam met holle knoop	gl-kel-	1650-1700
1		2		6	kelkglas	glas: kleurloos	overige met stam	gl-kel-	1650-1750
1		2		5	kelkglas	glas: kleurloos	stam: knoop met een schijf	gl-kel-	1650-1750
1		2	13	2	pot	glas		gl-bek-	1650-1750
1		2	1	1	pasglas	glas		gl-	1650-1750
1		2	57	26	fles	glas		gl-fle-	1650-1750
1	01	2	20	5	kop	porselein: China, capucijner		p-kop-	1650-1750
1	02	2	78	13	kom	porselein: China, KhangXi		p-kom-	1650-1750
1	03	2	25	6	bord	porselein: China		p-bor-	1650-1750
1	04	2	1	1	vaasje	porselein: China, KhangXi		p-vaa-	1650-1750
1	05	2	10		divers	porselein			1650-1750
1	06	2	9	1	zalfpot	faience	wit	f-zal-	1675-1750
1	06	2	8	1	pot	steengoed: Duits- land, Westerwald		s2-pot-	1700-1750
1	07	2	6	1	kom	industrieel: Enge- land, creamware		iw-kom	1750-1775
1	08	2	1	1	kop	industrieel: Enge- land, redware		iw-kop-	1750-1775
1	09	2	2	1	schaal	industrieel: En- geland	decor in reliëf	iw-	1750-1775
1	10	2	1	1	zalfpot	industrieel: Enge- land, blackware		iz-zal-	1750-1775
1	11	2	1	1	beeld	industrieel: por- selein		ep-bee-	1750-1775
1	12	2	3	3	kop	industrieel: por- selein		ep-kop-	1750-1775
1	13	2	2	2	oogbadje	industrieel: por- selein		ep-	1750-1775
1	14	2	1	1	bloempot	industrieel: Enge- land, creamware		iw-blo-	1750-1775
1	15	7	7	1	divers	industrieel		iw-	1750-1775
1	16	2	5	1	zalfpot	steengoed		s2-zal-	1700-1750

Beerput Herengracht 12

1	17	2	3	1	bord	roodbakkend: slib, Nederrijn		r-bor-4	1675-1750
1	18	2	2	2	theepot	steengoed: China, Yixing	oortjes	ir-the-	1640-1700
1	19	2	5	1	grape	witbakkend: Duitsland		w-gra-	1675-1750
1	20	2	3	1	blaker	witbakkend		w-	1675-1750
1	21	2	14	3	grape	witbakkend		w-gra-	1675-1750
1	22	2	2	1	kop	witbakkend		w-kop-	1675-1750
1	23	2	6	1	test	roodbakkend	pootjes	r-tes-	1600-1800
1	24	2	3	1	vaasje	industrieel: Enge- land, stoneware		s3-	1750-1775
1	25	2	9	1	grape	roodbakkend		r-gra-	1650-1750
1	26	2	1	1	bord	faience: Italië	blauw fond	i-bor-	1590-1610
1	28	2	7	1	grape	roodbakkend: slib		r-gra-	1700-1800
1	29	2	21	1	grape	roodbakkend	slibspiegel	r-gra-	
1	30	2	4	2	bakpan	roodbakkend		r-bak-	
1	31	2	34		divers	roodbakkend		r-	
1	32	2	3	1	kop	roodbakkend		r-kop-	
1	33	2	4	1	pot	roodbakkend: ongeglazuurd		r-pot-	
1	34	2	1	1	test	roodbakkend		r-tes-	
1	35	2	29		divers	faience: Noordelijke Nederlanden		r-	
1	36	2	33	5	pispot	faience: Noordelijke Nederlanden		f-pis-	
1	37	2	3	1	kan	faience: Noordelijke Nederlanden		f-kan-	
1	38	2	43	8	bord	faience: Noordelijke Nederlanden		f-bor-	
1	39	2	2	1	zalfpot	faience: Noordelijke Nederlanden		f-zal-	
1	40	2	3	2	kop	faience: Noordelijke Nederlanden		f-kop-	
1	41	2	2	1	kop	faience: Noordelijke Nederlanden		f-kop-	
1	42	2	5	2	kop	faience: Noordelijke Nederlanden		f-kop-	
1	43	2	1	1	fluitje	faience: Noordelijke Nederlanden		f-	
1	44	2	1	1	divers	faience: Noordelijke Nederlanden	oortje	f-	
1	45	2	1	1	pot	faience: Noordelijke Nederlanden		f-pot-	
1	46	2	4	4	rookpijp	pijpaarde	basistype 2, grove kwaliteit		1700-1740
1	47	2	1	1	rookpijp	pijpaarde	basistype 2, grove kwaliteit		1715-1740
1	48	2	13	13	rookpijp	pijpaarde	basistype 2, diverse ketelfrag- menten		1700-1800
1	49	2	5	5	rookpijp	pijpaarde	basistype 3, hm: musketier (Duco 2003, 135)		1775-1844
1	50	2	1	1	rookpijp	pijpaarde	ketelbasis in reliëf knor- renmotief		1750-1800

Beerput Herengracht 12

1	51	2	4	4	rookpijp	pijpaarde	basistype 2, grove kwaliteit, zijmerk Fortuin	1700-1740	
1	52	2	1	1	rookpijp	pijpaarde	basistype 2, hm: V gekroond, 1682-1735/1746 (Duco 2003, 153)	1682-1700	
1	53	2	1	1	rookpijp	pijpaarde	basistype 3, hm: ES gekroond, 1784- (Duco 2003, 166)	1784-1850	
1	54	2	1	1	rookpijp	pijpaarde	basistype 3, hm: sleutel, zm w.v.Gouda, steel: MSTORM IN GOUDA, Machiel Storm 1730-42 (Duco 2003, 141), 1740-1742	1740-1742	
1	55	2	1	1	rookpijp	pijpaarde	basistype 3, hm: ... gekroond, zm w.v.Gouda	1740-1775	
1	56	2	2	2	rookpijp	pijpaarde	basistype 3, hm onleesbaar, zm w.v.Gouda + S	1775-1850	
1	57	2	1	1	rookpijp	pijpaarde	basistype 3, hm: vos op zijn gat, zm w.v.Gouda	1740-1800	
1	58	2	1	1	rookpijp	pijpaarde	basistype 3, hm: molen	1740-1775	
1	59	2	1	1	rookpijp	pijpaarde	basistype 3, hm: H gekroond	1740-1800	
1	60	2	2	1	rookpijp	pijpaarde	basistype 2, hm: 3 kronen, 1679-1789	1679-1700	
1	61	2	8	8	rookpijp	pijpaarde	basistype 2, hm: schenkan	1700-1740	
1	62	2	2	2	rookpijp	pijpaarde	basistype 3, hm: BVB, zm w.v.Gouda	1740-1775	
1	63	2	1	1	rookpijp	pijpaarde	basistype 2, hm: spaarpot, 1710-1737 (Duco 2003, 138)	1710-1737	
1	64	2	1	1	rookpijp	pijpaarde	basistype 2, hm: wapen van Gouda	1715-1740	
1	65	2	1	1	rookpijp	pijpaarde	basistype 3, hm: WP gekroond, zm w.v.Gouda	1775-1850	
1	66	2	11	11	rookpijp	pijpaarde	basistype 2, hm: 3 gekroond, 1702-1800, pijp 1702-1740	1702-1740	
1	67	2	1	1	rookpijp	pijpaarde	basistype 2, hm onleesbaar	1715-1740	
1	68	2	3	3	rookpijp	pijpaarde	basistype 3, hm: both, 1722-1898	1775-1850	
1	69	2	1	1	rookpijp	pijpaarde	basistype 2, hm; wijnton gekroond, 1671-1871 (Duco 2003, 141)	1680-1700	
1	70	2	3	3	rookpijp	pijpaarde	basistype 2, hm: 3 ruiten gekroond, 1686-1839	1686-1700	
1	71	2	1	1	rookpijp	pijpaarde	basistype 1, hm: hartenaas gekroond, 1655 / 1660-1749	1655-1680	
1	72	2	412		rookpijp	pijpaarde	steelfragmenten	1650-1850	
1	73	2	2	2	glasstaaf	glas	blauwe strepen	gl-	1650-1750
1	74	2	1	1	rookpijp	pijpaarde	basistype 2, grof model, zm: BVS gekroond		1700-1740
1	HE7-1-1	2	2	1	fles	steengoed: Duitsland, Westerwald	mineraalwaterfles, P- kruik, 14,9 / 29,5 / 7,8 cm	s2-fle-5	1680-1740
1	HE7-1-2	2	2	1	bord	faience: Noordelijke Nederlanden	met verdikte lip op vlag, wit, 25,8 / 2,8 / 16,2 cm	f-bor-2	1700-1750

Beerput Herengracht 12

1	HE7-1-3	2	15	1	kan	steengoed: Duitsland, Westerwald	zoutglazuur, kobalt versiering, 13,5 / 25,6 / 9,5	s2-kan-22	1650-1700
1	HE7-1-4	2	6	1	grape	witbakkend	met oor en schenklip, op drie pootjes 13,6 / 8,4 cm	w-gra-47	1675-1750
1	HE7-1-5	2	6	1	kop	roodbakkend: slib, Duitsland, Ochtrup	13,6 / 5,3 / 5,3 cm	dw-kop-2	1675-1750
1	HE7-1-6	2	5	1	bord	faience: Italië	bijzonder plat met vlag, polychroom, wapen, 22/1,5	i-bor-7	1650-1750
1	HE7-1-7	2	4	1	kan	faience: Noordelijke Nederlanden	wit	f-kan-8	1675-1725
1	HE7-1-8	2	6	1	bord	industriëel: Engeland, stoneware	donkerbruin glazuur, vlakke bodem, 11,4 / 2,9 / 10	s3-kom-9	1750-1775
1	HE7-1-9	2	1	1	lepel	metaal: tin	dubbel lof, 19,8 cm		1700-1750
1	HE7-1-10	2		1	lepel	metaal: tin	theelepel, 11,5 cm lang		1700-1750
1	HE7-1-11	2		1	sluitpen	metaal: koperlegering			1650-1750
1	HE7-1-12	2	1	1	gortpan	roodbakkend	speelgoed	r-min	1675-1750
1	HE7-1-13	2	1	1	kom	roodbakkend	speelgoed	r-kom-	1675-1750
1	HE7-1-14	2	1	1	borstel	eco: ivoor	14,5 cm		1650-1750
1	HE7-1-15	2	1	1	tandenborstel	eco: ivoor	14,2 cm		1650-1750
1	HE7-1-16	2	1	1	tandenborstel	eco: ivoor	15 cm		1650-1750
1	HE7-1-17	2	1	1	fles	glas	groot formaat, 21,8 / 26,8 cm	gl-fle-5	1650-1750
1	HE7-1-18	2	2	1	spaarvarken	witbakkend	geel, met drie poten	w-spa-1	1675-1750
1	HE7-1-19	2	6	1	bord	faience: Italië, Savona	gemarkt, Wapen van Savona geflankeerd door B A, 24,6 / 2,8 / 10,8 cm	i-bor-10	1650-1698
1	HE7-1-20	2		1	schep	metaal: tin	speelgoed		1650-1750
1	HE7-1-21	2		1	deksel kan	metaal: tin	speelgoed		1650-1750
1	HE7-1-22	2		1	steelpan	metaal: tin	speelgoed		1650-1750
1	HE7-1-23	2	1	1	verfschaaltje	industriëel		iw-	1725-1750
1	HE7-1-24	2		1	gordijnring	metaal: koperlegering			1650-1750
1	HE7-1-25	2		1	schaar	metaal: koperlegering			1650-1750
1	HE7-1-26	2	1	1	brillenglas	glas		gl-	1650-1750
1	HE7-1-27	2	4	1	grape	roodbakkend	groene slibspiegel, 12,4 / 12 cm	r-gra-64	1650-1750
1	HE7-1-28	2	1	1	steelkom	roodbakkend	steelpan, drie poten 15,6 / 7,5 cm	r-stk-2	1625-1700
1	HE7-1-29	2	4	1	theepot	steengoed: China, Yixing	bodem: chinese tekst, hoort bij HE7-1-30, 8 / 5,2 / 5 cm	ir-the-5	1640-1700
1	HE7-1-30	2	1	1	deksel	steengoed: China, Yixing	past op HE7-1-29, 6 / 3,4 / 4,9 cm	ir-dek-2	1640-1700
1	HE7-1-31	2	10	1	bord	porselein: China, kraak	eend met bloemen, zand aan standing, 20,8 / 4,0 / 11,6 cm	p-bor-4	1600-1625
1	HE7-1-32	2	8	1	bord	porselein: China, kraak	eend met bloemen, zand aan standing, 21,3 / 3,7 / 11,9 cm	p-bor-4	1600-1625

Beerput Herengracht 12

1	HE7-1-33	2	8	1	bord	faience: Noordelijke Nederlanden	standing, platte vlag, 29,5 / 3,5 / 12,4 cm	f-bor-1	1650-1700
1	HE7-1-34	2		1	lood	metaal: lood			1650-1750
1	HE7-1-35	2		1	sluitpen	metaal: koperle- gering			1650-1750
1	HE7-1-36	2		1	blaker	metaal: tin			1650-1750
1	HE7-1-37	2	9	1	grape	roodbakkend	één oor, schenklip 9,3 / 8 cm	r-gra-64	1675-1700
1	HE7-1-38	2	9	1	drinkbakje	roodbakkend	2 aan elkaar bevestigde bakjes, tweelingbakje	r-twe-2	1675-1750
1	HE7-1-39	2	1	1	zalfpot	roodbakkend	3,8 / 3,2 / 3,0 cm	r-zal-3	1650-1750
1	HE7-1-40	2	1	1	zalfpot	faience: Noordelijke Nederlanden	wit, 4,7 / 3,4 / 4,9 cm	f-zal-1	1675-1750
1	HE7-1-41	2	1	1	zalfpot	faience: Noordelijke Nederlanden	wit, 4,7 / 2,7 / 4,4 cm	f-zal-1	1675-1750
1	HE7-1-42	2	1	1	zalfpot	faience: Noordelijke Nederlanden	wit, 4,6 / 3,2 / 4,3 cm	f-zal-1	1675-1750
1	HE7-1-43	2	1	1	zalfpot	faience: Noordelijke Nederlanden	wit, 5,0 / 3,3 / 4,6 cm	f-zal-1	1675-1750
1	HE7-1-44	2	1	1	zalfpot	faience: Noordelijke Nederlanden	wit, 5,3 / 3,7 / 4,1 cm	f-zal-1	1675-1750
1	HE7-1-45	2	1	1	zalfpot	faience: Noordelijke Nederlanden	wit, 6,1 / 4,2 / 5,4 cm	f-zal-1	1675-1750
1	HE7-1-46	2	1	1	zalfpot	faience: Noordelijke Nederlanden	wit, 6,5 / 4,1 / 5,4 cm	f-zal-1	1675-1750
1	HE7-1-47	2	1	1	zalfpot	faience	wit	f-zal-	1675-1750
1	HE7-1-48	2	2	1	zalfpot	faience: Noordelijke Nederlanden	wit, 5,4 / 4,1 / 4,3 cm	f-zal-3	1675-1750
1	HE7-1-49	2	4	1	zalfpot	faience: Noordelijke Nederlanden	wit, 6,4 / 6,8 / 5,0 cm	f-zal-3	1675-1750
1	HE7-1-50	2	3	1	kop	porselein: China, KhangXi	bloemmotief, achthoekige rand, 6,3 / 3,9 / 3 cm	p-kop-9	1650-1750
1	HE7-1-51	2	3	1	kop	porselein: China, KhangXi	bloemmotief, 6,1 / 3,3 / 3,3 cm	p-kop-1	1680-1750
1	HE7-1-52	2	2	1	kop	porselein: China, KhangXi	bloemmotief, 7 / 3,5 / 3,4 cm	p-kop-1	1680-1750
1	HE7-1-53	2	3	1	kop	porselein: China, KhangXi	bloemmotief, 7,2 / 4,1 / 4,3 cm	p-kop-5	1680-1750
1	HE7-1-54	2	3	1	kop	porselein: China, KhangXi	bloemmotief, geplooid, 7,3 / 4 / 3,3 cm	p-kop-6	1680-1750
1	HE7-1-55	2	2	1	schotel	porselein: China, KhangXi	figuren in landschap, 9,4 / 1,7 / 6,1 cm	p-bor-6	1680-1750
1	HE7-1-56	2	2	1	schotel	porselein: China, KhangXi	bloemdecor 9,9 / 1,5 / 6,1 cm	p-bor-1	1680-1750
1	HE7-1-57	2	3	1	schotel	porselein: China, KhangXi	figuren in landschap, 9,8 / 1,7 / 5,8 cm	p-bor-6	1680-1750
1	HE7-1-58	2	1	1	wandtegels	bouwcramiek	spinnekopjes, engel met bloem 12,9 x 0,8 cm		1700-1750
1	HE7-1-59	2	1	1	wandtegels	tegels: wandtegels, blauw-wit	spinnekopjes, engel met riek, 12, 8 x 1,2 cm		1670-1700
1	HE7-1-60	2	1	1	wandtegels	bouwcramiek	spinnekopjes, vallende engel, 12,8 x 1,2 cm		1675-1700

Beerput Herengracht 12

1	HE7-1-61	2	1	1	wandtegel	bouwceramiek	spinnkopjes, vallende engel, 12,8 x 1,2 cm		1675-1700
1	HE7-1-62	2	1	1	wandtegel	bouwceramiek	spinnkopjes, amor + boog, 12,8 x 1,2 cm		1675-1700
1	HE7-1-63	2	1	1	fles	glas	zeskantige kelderfles met tinnen schroefdraad, 5,4 / 11,6 cm	gl-fle-117	1650-1750
1	HE7-1-64	2	1	1	fles	glas	vierkant met kurk, 2,6 / 6,3 / 2,6 cm	gl-fle-142	1650-1750
1	HE7-1-65	2		1	fles	glas		gl-fle-	1650-1750
1	HE7-1-66	2	1	1	fles	glas	3,4 / 6,3 cm	gl-fle-16	1650-1750
1	HE7-1-67	2	1	1	fles	glas	3,4 / 5,9 cm	gl-fle-	1650-1750
1	HE7-1-68	2	1	1	fles	glas	2,5 / 7,9 / 2,6 cm	gl-fle-11	1650-1750
1	HE7-1-69	2	1	1	fles	glas	7,2 / 10,6 cm	gl-fle-9	1650-1750
1	HE7-1-70	2	1	1	fles	glas	7,4 / 9,8 cm	gl-fle-10	1650-1750
1	HE7-1-71	2	1	1	fles	glas	7,8 / 12,4 cm	gl-fle-9	1650-1750
1	HE7-1-72	2	1	1	wijnfles	glas	pontilmerk, 10,9 / 12 cm	gl-fle-21	1650-1750
1	HE7-1-73	2		1	wijnfles	glas	pontilmerk, 10,7 / 12,3 cm	gl-fle-21	1650-1750
1	HE7-1-74	2		1	wijnfles	glas	sandpontil, 11,2 / 14,1 cm	gl-fle-19	1690-1750
1	HE7-1-75	2		1	wijnfles	glas		gl-fle-5	1650-1750
1	HE7-1-76	2		1	wijnfles	glas	discpontil, 14,3 / 15,6 cm	gl-fle-19	1650-1750
1	HE7-1-77	2		1	wijnfles	glas	discpontil, 16,3 / 19,7 cm	gl-fle-19	1650-1750
1	HE7-1-78	2		1	wijnfles	glas	sandpontil, 13,1 / 15 cm	gl-fle-22	1650-1750
1	HE7-1-79	2		1	wijnfles	glas	sandpontil, 14, 17,6 cm	gl-fle-19	1650-1750
1	HE7-1-80	2		1	wijnfles	glas	sandpontil, 14, 14,4 cm	gl-fle-22	1700-1725
1	HE7-1-81	2		1	wijnfles	glas	sandpontil, gedeukt en scheef- gezakt, 14 / 16,1 cm	gl-fle-21	1650-1750
1	HE7-1-82	2	1	1	fles	glas	3,2 / 6,2 / 3,3 cm	gl-fle-16	1650-1750
1	HE7-1-83	2	1	1	fles	glas	3,3 / 5,3 cm	gl-fle-11	1650-1750
1	HE7-1-84	2		1	speelmunt	metaal: koperle- gering			1650-1750
1	HE7-1-85	2		1	lakzegel	zegellak			1650-1750
1	HE7-1-86	2		1	lepel	metaal: tin	l: 11,7 cm		1650-1700
1	HE7-1-87	2		1	gordijnring	metaal: koperle- gering			1650-1750
1	HE7-1-88	2		1	zakhorloge	metaal: koperle- gering			
1	HE7-1-89	2		1	knoop	metaal: koperle- gering			1650-1750
1	HE7-1-90	2		1	zalfpot	witbakkend			1650-1750
1	HE7-1-91	2	10	1	bord	faience: Noordelijke Nederlanden	wit, standvlak, 25 / 2,7 / 13,6 cm	f-bor-2	1700-1750
1	HE7-1-92	2	2	1	knobbel- beker	glas: kleurloos	braamnopvoeten, 8,6 / 6,5 cm	gl-bek-15	1650-1675
1	HE7-1-93	2	2	1	schotel	faience: Noordelijke Nederlanden	bloem, gemerkt ' 5 ' , licht uitstaande rand, 11,5 / 2,5 / 4,8 cm	f-bor-16	1675-1750
1	HE7-1-94	2	3	1	schotel	faience: Noordelijke Nederlanden	standing, chinees decor, 11,1 / 2,5 / 5,1 cm	f-bor-8	1675-1750

Beerput Herengracht 12

1	HE7-1-95	2	2	1	schotel	faience: Delft	bloemdesign, polychroom, gemerkt PAK (Griekse A), licht gegolfde rand, 11,4 / 2,9 / 5,2 cm	f-bor-8	1702-1722
1	HE7-1-96	2	1	1	boek- omslag	hout			1650-1750
1	HE7-1-97	2	1	1	mesheft	hout	ijzeren kern, 8,6 cm		1650-1750
1	HE7-1-98	2	1	1	knoop	hout	met stof bekleed		1650-1750
1	HE7-1-99	2	1	1	knoop	hout			1650-1750
1	HE7-1-100	2	1	1	knoop	hout			1650-1750
1	HE7-1-101	2	1	1	knoop	hout			1650-1750
1	HE7-1-102	2	1	1	knoop	hout			1650-1750
1	HE7-1-103	2	1	1	knoop	hout			1650-1750
1	HE7-1-104	2	1	1	knoop	hout			1650-1750
1	HE7-1-105	2	1	1	knoop	hout			1650-1750
1	HE7-1-106	2	1	1	knoop	hout			1650-1750
1	HE7-1-107	2	1	1	knoop	hout			1650-1750
1	HE7-1-108	2	1	1	knoop	hout			1650-1750
1	HE7-1-109	2	1	1	knoop	hout			1650-1750
1	HE7-1-110	2	1	1	knoop	eco: been			1650-1750
1	HE7-1-111	2	1	1	spons	eco: fauna			1650-1750
1	HE7-1-112	2	1	1	naalden- koker	eco: been	l: 6,7 cm, helft van koker, schroefdraad		1650-1750
1	HE7-1-113	2	1	1	schijf	hout			1650-1750
1	HE7-1-114	2	1	1	schijf	hout			1650-1750
1	HE7-1-115	2	1	1	schijf	hout			1650-1750
1	HE7-1-116	2	1	1	schijf	hout			1650-1750
1	HE7-1-117	2	1	1	potlood	hout	gevuld met grafiet		1650-1750
1	HE7-1-118	2	1	1	spinstokje	hout			1650-1750
1	HE7-1-119	2	1	1	borstel	hout			1650-1750
1	HE7-1-120	2	1	1	stop	hout			1650-1750
1	HE7-1-121	2	1	1	textiel	textiel			1650-1750
1	HE7-1-122	2	1	1	vilt	textiel: vilt			1650-1750
1	HE7-1-123	2	1	1	textiel	textiel			1650-1750
1	HE7-1-124	2	1	1	lint	textiel			1650-1750
1	HE7-1-125	2	1	1	lint	textiel			1650-1750
1	HE7-1-126	2	1	1	textiel	textiel	rond geknipt		1650-1750
1	HE7-1-127	2	1	1	textiel	textiel			1650-1750
1	HE7-1-128	2	1	1	textiel	textiel: zijde			1650-1750
1	HE7-1-129	2	1	1	textiel	textiel			1650-1750
1	HE7-1-130	2	1	1	lont	hennep			1650-1750
1	HE7-1-131	2	3	1	rookpijp	pijpaarde	basistype 2, hm: both, 1722- 1898, zm w.v.Gouda		1740-1775
1	HE7-1-132	2	1	1	textiel	textiel	rond geknipt		1650-1750
1	HE7-1-133	2	2	1	slangen- glas	glas: kleurloos	met blauwe glasversiering rond stam	gl-kel-	1650-1700
1	HE7-1-134	2		1	knoop	glas		gl-	1650-1700
1	HE7-1-135	2	1	1	kelkglas	glas: kleurloos	stam met holle knoop	gl-kel-	1650-1700
1	HE7-1-136	2	3	1	fles	glas		gl-fle-	1700-1750
1	HE7-1-137	2	1	1	knoop	metaal: koperle- gering	versierd		1650-1700

Beerput Herengracht 12

1	HE7-1-138	2	1	1	blokje met steel	hout			1650-1750
1	HE7-1-139	2	1	1	lepel	metaal: tin	theelepel, ongemerkt, l: 11,6 cm		1700-1750
1	HE7-1-140	2		1	gewicht	metaal: lood	ongemerkt blokje		1700-1750
1	HE7-1-141	2	35	35	speld	metaal: koperle- gering	l: 2 cm		1650-1750
1	HE7-1-142	2	79	79	speld	metaal: koperle- gering	l: 2,3 - 3 cm		1650-1750
1	HE7-1-143	2	22	22	speld	metaal: koperle- gering	l: 3,5 cm		1650-1750
1	HE7-1-144	2	7	7	speld	metaal: koperle- gering	l: 4,2 cm		1650-1750
1	HE7-1-145	2		1	flesborstel	metaal: koperle- gering	gedraaid koperdraad		1650-1750
1	HE7-1-146	2		1	knoop	hout			1650-1750
1	HE7-1-147	2		1	knoop	hout			1650-1750
1	HE7-1-148	2		1	knoop	hout			1650-1750
1	HE7-1-149	2		1	gesp	metaal: koperle- gering	twee tongen		1650-1750
1	HE7-1-150	2		1	brillenglas	glas	kleurloos	gl	1650-1750
1	HE7-1-151	2		1	spijker	metaal: koperle- gering			1650-1750
1	HE7-1-152	2	1	1	textiel	textiel: wol	frgm 23 x 8 cm		1650-1750
1	HE7-1-153	2	1	1		textiel: vilt	driehoekig frgm		1650-1750
1	HE7-1-154	2		1	textiel	textiel			1650-1750
1	HE7-1-155	2		1	textiel	textiel: wol	frgm 11 x 5 cm		1650-1750
1	HE7-1-156	2		1	textiel	textiel			1650-1750
1	HE7-1-157	2		1	textiel	textiel			1650-1750
1	HE7-1-158	2		1	textiel	textiel			1650-1750
1	HE7-1-159	2		1	lint	textiel			1650-1750
1	HE7-1-160	2	1	1	lint	textiel: zijde	32 cm; 2,5 cm		1650-1750
1	HE7-1-161	2		1	lint	textiel			1650-1750
1	HE7-1-162	2		1	lint	textiel			1650-1750
1	HE7-1-163	2		1	lint	textiel			1650-1750
1	HE7-1-164	2		1	lint	textiel			1650-1750
1	HE7-1-165	2		1	koord	textiel			1650-1750
1	HE7-1-166	2	1	1	hand- schoen	textiel: zijde			1650-1750
1	HE7-1-167	2		1	oranje- boom	metaal: tin			1725-1750
1	HE7-1-168	2	1	1	wandteg el	teg el: wandteg el, blauw-wit	luitspelende cherubijn		1675-1700
1	HE7-1-169	2	2	2	knikker	steengoed	2x	s2-kni-	1675-1750
1	HE7-1-170	2	1	1	kam	hout	13 x 4,3 cm		1675-1750
1	HE7-1-171	2	1	1	kam	hout	10, 3 x 6,5 cm		1675-1750
1	HE7-1-172	2	1	1	kam	eco: hoom	5,8 x 5 cm		1675-1750
1	HE7-1-173	2	1	1	knoopkern				1675-1750
1	HE7-1-174	2	1	1	heft	eco: been	l: 9,6 cm		1675-1750
1	HE7-1-175	2			katrolschijf	hout			1675-1750
1	HE7-1-176	2			waaier	hout			1675-1750
1	HE7-1-177	2			bandje				1675-1750

Beerput Herengracht 12

1	HE7-1-178	2	1	1	duimstok	hout	maatstok 1 Amsterdamse voet, verdeeld in 11 duimen (28,5 cm)		1675-1750
1	HE7-1-179	2	1	1	breipen	hout	l: 15 cm		1675-1750
1	HE7-1-180	2	1	1	vingerhoed	metaal: koperle- gering	1,7 x 1,2 cm		1675-1750
1	HE7-1-181	2	1	1	vingerhoed	metaal: koperle- gering	2 x 1,5 cm		1675-1750
1	HE7-1-182	2	1	1	vingerhoed	metaal: koperle- gering	1,6 x 1,5 cm		1675-1750
1	HE7-1-183	2	1	1	kam	eco: been	9,4 x 4,9 cm		1675-1750
1	HE7-1-184	2			lakzegels	zegellak			1675-1750
1	HE7-1-185	2	1	1	slotplaat	metaal: ijzer	bewerkt sleutelgat		1675-1750
1	HE7-1-186	2	1	1	koets	metaal: tin	hoort bij HE7-2-17		1675-1750
1	HE7-1-187	2	1	1	fles	glas	3,2 / 5,5 / 3 cm	gl-fle-16	1675-1750
1	HE7-1-188	2	1	1	fles	glas	3,2 / 6,2 / 3,1 cm	gl-fle-16	1675-1750
1	HE7-1-189	2	5	1	bord	roodbakkend: slib, Nederrijn	gemarmerd met gele slib, witte rand, 19 / 2,3 / 9,2 cm	r-bor-10	1700-1750
1	HE7-1-190	2	8	1	grape	roodbakkend	inwendig groen glazuur, 15,8 / 13/x cm	r-gra-64	1675-1725
1	HE7-1-191	2		1	zalfpot	witbakkend: Duitsland		w-zal-2	1650-1750
1	HE7-1-192	2	3	1	test	roodbakkend		r-tes-1	1600-1800
1	HE7-1-193	2	2	1	zoutvat	faience: Noordelijke Nederlanden		f-zou-1	1650-1700
1	HE7-1-195		1	1	rookpijp	pijpaarde	basistype 3, hm: both, 1722- 1898		
2		2			venster- glas	glas: groen		gl-	1650-1750
2		01	2	3	3	eco: zaden/pitten	kastanjes		1650-1750
2		02	2			oesters	eco: schelpen, oesters		1650-1750
2		03	2			eco: zaden/pitten			1650-1750
2		04	2			mosselen	eco: schelpen, mosselen		1650-1750
2		05	2			eco: bot, vis			1650-1750
2	HE7-2-1	2	1		kraal	glas	staafkraal	gl-	1650-1750
2	HE7-2-2	2	1		ketting	metaal: koperle- gering	9 schakels		1650-1750
2	HE7-2-3	2	1		kleding- haak	metaal: koperle- gering			1650-1750
2	HE7-2-4	2	1		kledinggoog	metaal: koperle- gering			1650-1750
2	HE7-2-5	2	2		ring	metaal: koperle- gering			1650-1750
2	HE7-2-6	2	4		speld	metaal: koperle- gering			1650-1750
2	HE7-2-7	2	1		speld	metaal: koperle- gering			1650-1750
2	HE7-2-8	2	1	1	beker	glas: krijtglas	Boheems glas gegraveerd	gl-bek-	1650-1750
2	HE7-2-9	2	1		munt, speelmunt	metaal: koperle- gering			1650-1750

Beerput Herengracht 12

2	HE7-2-10	2	2		kraal	glas	staafkraal	gl-	1650-1750
2	HE7-2-11	2	4	1	griffel	natuursteen: leiste			1650-1750
2	HE7-2-12	2	1	1	kraal	glas			1650-1750
2	HE7-2-13	2	1	1		metaal: koperle- gering			1650-1750
2	HE7-2-14	2	1	1	bedeltje	metaal: latoenkoper	2x zonnetje met gezicht		1650-1750
2	HE7-2-15	2	4	4	knikker	steengoed		s2-kni-	1650-1750
2	HE7-2-16	2	1	1	wafelijzer	metaal: tin	speelgoed		1650-1750
2	HE7-2-17	2	1	1	koets	metaal: tin	koetsje, hoort bij HE7-1-186		1650-1750
2	HE7-2-18	2	1	1	kies	eco: bot, menselijk	fragment		1650-1750
2	HE7-2-19	2	1	1	dop	eco: been	met schroefdraad		1650-1750
2	HE7-2-20	2	1	1	gewicht	metaal: lood			1650-1750
2	HE7-2-21	2	1	1	gewicht	metaal: lood			1650-1750
2	HE7-2-22	2	1	1	merklood	metaal: lood			1650-1750
2	HE7-2-23	2	1	1	riemtong	metaal: koperle- gering			1650-1750
2	HE7-2-24	2	1	1	kraal	glas	bolkraal	gl-	1650-1750
2	HE7-2-25	2	1	1	kraal	glas	bolkraal	gl-	1650-1750
2	HE7-2-26	2	1	1	oorbel	metaal: koperle- gering			1650-1750
2	HE7-2-27	2	1	1	oorbel	metaal: koperle- gering	met glazen steen, vormt stel met 2-28		1650-1750
2	HE7-2-28	2	1	1	oorbel	metaal: koperle- gering	met glazen steen, vormt stel met 2-27		1650-1750
2	HE7-2-29	2	1	1	knoop	stof			1650-1750
2	HE7-2-30	2	3	3	knoop	stof			1650-1750
2	HE7-2-31	2	8	8	knoopkern	hout	knoopkern		1650-1750
2	HE7-2-32	2	4	4	knoopkern	eco: been			1650-1750
2	HE7-2-33	2	1	1	knoop	eco: been			1650-1750
2	HE7-2-34	2	1	1	knoop	kunststof: eboniet			1650-1750
2	HE7-2-35	2	1	1	boekbe- slag	metaal: latoenkoper	scharnier		1650-1750
2	HE7-2-36	2	1	1		metaal			1650-1750
2	HE7-2-37	2	1	1	breipen	hout	15,3 x 0,7 cm		1650-1750
2	HE7-2-38	2	1	1	schedel	eco: bot	schedel knaagdier		1650-1750
2	HE7-2-39	2	1	1	schedel	eco: bot	schedel knaagdier		1650-1750
2	HE7-2-40	2	1	1	knoopkern	metaal: koperle- gering			1650-1750
3		2			venster- glas	glas: groen		gl-	1650-1750
3	01	2	6			eco: bot, vis			1650-1750
4	01	2	6	1		eco: bot, kreeft	kreeftenschaar		1650-1750
4	02	2	20	10	schelp	eco: schelpen	mossel		1650-1750
4	03	2				eco: zaden/pitten	o.a noten en pitten (niet geteld)		1650-1750
4	04	2	2	2	coproliet	eco: coproliet			1650-1750
4	05	2				eco: bot, vis			1650-1750
4	06	2			schelpen	eco: schelpen	assorti, niet geteld		1650-1750
4	07	2	3	1	bord	roodbakkend: slib, Nederrijn		r-bor-	1700-1800
4	08	2	7	4	grape	roodbakkend: slib		r-gra-	1650-1750

Beerput Herengracht 12

4		09	2	7		divers	roodbakkend: slib	r-	1650-1750
4		10	2	4	1	kom	roodbakkend: slib	r-kom-	1650-1750
4	HE7-4-1		2	2	1	raamlod	metaal: lood	glas in lood strip	1650-1750
4	HE7-4-2		2			lakzegels	zegellak		1650-1750
5			2			fles	glas	diversen	gl-fle- 1650-1750
5			2				eco: schelpen	diverse soorten, niet gesor- teerd	1650-1750
5		01	2				eco: bot, vis	diverse soorten	1650-1750
5		02	2	2	2		eco: fauna	kokosnoot	1650-1750
5		03	2				eco: bot, vogel	diverse soorten	1650-1750
5		04	2	5	1		eco: bot, konijn		1650-1750
5		05	2	16	1		eco: bot, varken		1650-1750
5		06	2	26	1		eco: bot, schaap/ geit		1650-1750
5		07	2	18	1		eco: bot, rund		1650-1750
5		08	2				divers	divers, zeefresidu	1650-1750

Bijlage 3 Deventer systeem catalogus

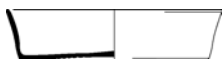
Deventer system catalogue

Opbouw van de catalogusblokjes / catalogue information (alle afbeeldingen in deze catalogus zijn schaal 1:4 / all objects scale 1:4 unless stated otherwise)

1a	vondstnummer / find number
1b	vondstcontext (complexdatering) / context (context date)
2	code van het type / type code
3	objectdatering / object date
4a	maten in centimeters (grootste diameter / hoogte) / measurements in centimetres (maximum diameter / height)
4b	beschrijving van het type / description of the specific type
5a	baksel / ware, fabric
5b	kleur / glazuur / colour / glaze
5c	beschrijving van de decoratie / decoration
5d	diversen / miscellaneous
6a	bodem / base
6b	oor / steel / handle
6c	completeheid / completeness
7	functie / function
8	productiecentrum / production place
9	literatuur / literature

1		2	
1a	HE7-1-1	1a	HE7-1-3
1b	beerput / cesspit (1675-1750)	1b	beerput / cesspit (1675-1750)
2	s2-fle-5	2	s2-kan-22
3	1680-1740	3	1650-1750
4a	14,9 / 29,5	4a	13,5 / 25,6
4b	'P-kruik'; zeer bolle fles met hoge hals met ribbels, op standring / 'P-bottle'; bulbous bottle with long neck with rillings, flat base	4b	kan met hoge taps uitlopende hals, bovenzijde hals met knik naar binnen toelappend, ribbels op schouder en halsaanzet, op standvoet / jug with everted cordoned neck, rillings on shoulder and around the neck, flat base
5a	steengoed / stoneware	5a	steengoed / stoneware
5b	zoutglazuur / salt glaze	5b	zoutglazuur / salt glaze
5c	letter P in kobalt blauw op schouder / capital 'P' painted in cobalt blue on shoulder	5c	biezen in kobalt blauw / cobalt blue cordons
5d		5d	
6a	standring / footring	6a	standvoet / flat base
6b	1 vertikaal lintoor / 1 strap handle	6b	1 vertikaal lintoor / 1 strap handle
6c	compleet / complete	6c	vrijwel compleet / almost complete
7	mineraalwaterfles / mineral water bottle	7	kan / jug
8	Duitsland, Westerwald / Germany, Westerwald	8	Duitsland, Westerwald / Germany, Westerwald
9	Bartels 1999; Gaimster 1997, 135	9	

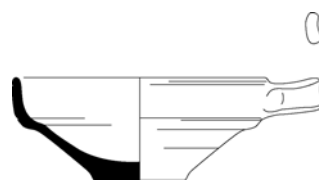
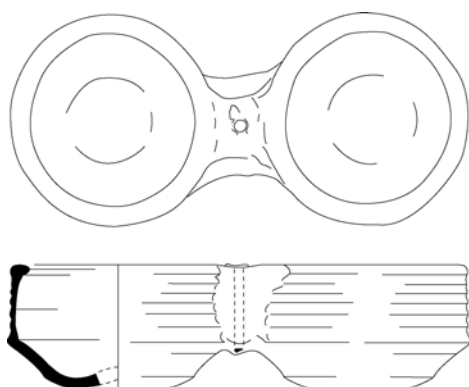
3	
1a	HE7-1-8
1b	beerput / cesspit (1675-1750)
2	s3-kom-9
3	1750-1775
4a	11,4 / 2,9
4b	kom met vlakke bodem en licht uitstaande wand / bowl with flat base and slightly everted side
5a	industrieel steengoed / industrial stoneware
5b	zoutglazuur / salt glaze
5c	
5d	
6a	standvlak / flat base
6b	
6c	vrijwel compleet / almost complete
7	kom / bowl
8	Engeland (?) / England (?)
9	

4	
1a	HE7-1-189
1b	beerput / cesspit (1675-1750)
2	r-bor-10
3	1700-1750
4a	19 / 2,3
4b	diep bord met platte bodem en verdikte rand met lip aan de binnenzijde / plate with flat base and flanged beaded rim
5a	rood aardewerk / redware
5b	loodglazuur / lead glaze
5c	in geel geschilderde slingers / yellow meanders, combed, slip
5d	
6a	standvlak / flat base
6b	
6c	vrijwel compleet / almost complete
7	bord / plate
8	Duitsland, Nederrijn / Germany, Lower Rhine
9	

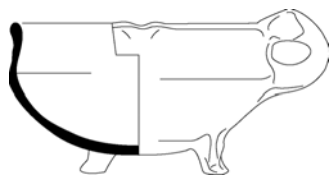
5	
1a	HE7-1-27
1b	beerput / cesspit (1675-1750)
2	r-gra-64
3	1675-1750
4a	12,4 / 12
4b	wijdmondige grape met afgeronde buikknik en kraagrand met brede dekselgeul / tripod pipkin with wide opening, rounded body, everted rim hollowed on the inside
5a	rood aardewerk / redware
5b	loodglazuur / lead glaze
5c	
5d	
6a	3 poten / tripod feet
6b	1 vertikaal lintoor / 1 strap handle
6c	compleet / complete
7	grape / tripod pipkin
8	Nederland / The Netherlands
9	

6		7		8	
1a	HE7-1-37	1a	HE7-1-28	1a	HE7-1-192
1b	beerput / cesspit (1675-1750)	1b	beerput / cesspit (1675-1750)	1b	beerput / cesspit (1675-1750)
2	r-gra-64	2	r-stk-2	2	r-tes-1
3	1675-1700	3	1625-1700	3	1600-1800
4a	9,3 / 8	4a	15,6 / 7,5	4a	12,8 / 8,3
4b	wijdmondige grape met afgeronde buikknik en kraagrand met brede dekselgeul / <i>tripod pipkin with wide opening, rounded body, everted rim hollowed on the inside</i>	4b	bolle steelkom met knik bodem-wand en smalle kraagrand, op poten / <i>rounded skillet with a sharp curve between body-base, small expanded bead rim</i>	4b	vierkante vuurtest met scherpe knik bodem-wand en iets uitwijkende rand, poten / <i>square brazier with pronounced bend body-base and everted rim, 3 feet</i>
5a	rood aardewerk / <i>redware</i>	5a	rood aardewerk / <i>redware</i>	5a	rood aardewerk / <i>redware</i>
5b	geheel loodglazuur / <i>lead glaze</i>	5b	loodglazuur / <i>lead glaze</i>	5b	loodglazuur / <i>lead glaze</i>
5c		5c		5c	
5d		5d		5d	
6a	3 poten / <i>tripod feet</i>	6a	3 poten / <i>tripod feet</i>	6a	3 poten / <i>tripod feet</i>
6b	1 vertikaal lintoor / <i>1 strap handle</i>	6b	steel / <i>handle</i>	6b	1 vertikaal oor / <i>1 handle</i>
6c	vrijwel compleet / <i>almost complete</i>	6c	vrijwel compleet / <i>almost complete</i>	6c	vrijwel compleet / <i>almost complete</i>
7	grape / <i>tripod pipkin</i>	7	steelkom / <i>skillet</i>	7	test / <i>brazier</i>
8	Nederland / <i>The Netherlands</i>	8	Nederland / <i>The Netherlands</i>	8	Nederland / <i>The Netherlands</i>
9		9		9	

9		10 (1:2)		11	
1a	HE7-1-38	1a	HE7-1-39	1a	HE7-1-5
1b	beerput / cesspit (1675-1750)	1b	beerput / cesspit (1675-1750)	1b	beerput / cesspit (1675-1750)
2	r-twe-2	2	r-zal-3	2	dw-kop-2
3	1675-1750	3	1650-1750	3	1675-1750
4a	24 / 6,9	4a	3,8 / 3,2	4a	3,6 / 5,3
4b	twee aan elkaar bevestigde bakjes met knik bodem-wand en rechte wand, standvlak / two attached straight-sided cups with curved body-base	4b	licht conisch versmallend zalfpotje met naar buiten gebogen rand, op standvlak / slightly conical tapered ointment jar with everted rim, flat base	4b	kop met scherpe knik bodem-wand, lage rechte wand, standvlak / cup with pronounced curved body-base, short straight sides, flat base
5a	rood aardewerk / redware	5a	rood aardewerk / redware	5a	rood aardewerk / redware
5b	loodglazuur / lead glaze	5b	inwendig loodglazuur / lead glaze interior	5b	inwendig loodglazuur / lead glaze interior
5c		5c		5c	rode en groene slibversiering / slip decoration in red and green
5d		5d		5d	
6a	standvlak / flat base	6a	standvlak / flat base	6a	standvlak / flat base
6b		6b		6b	
6c	fragment / fragment	6c	compleet / complete	6c	compleet / complete
7	tweelingbakje / double cup	7	zalfpot / ointment jar	7	kop / porringer
8	Nederland / The Netherlands	8	Nederland / The Netherlands	8	Duitsland, Ochtrup / Germany, Ochtrup
9		9		9	

12		13		14	
1a	HE7-1-4	1a	HE7-1-18	1a	HE7-1-191
1b	beerput / cesspit (1675-1750)	1b	beerput / cesspit (1675-1750)	1b	beerput / cesspit (1675-1750)
2	w-gra-47	2	w-spa-1	2	w-zal-2
3	1700-1750	3	1675-1750	3	1650-1750
4a	13,6 / 8,4	4a	7,1 / 6,4	4a	4,8 / 4,6
4b	lage grape met afgeronde buikknik / wide tripod pipkin with rounded body	4b	spaarvarken met 3 poten / pig money box with 3 feet	4b	vrijwel cilindrische zalfpot met afgebogen rand, op standvlak / almost cylindrical ointment jar with everted rim, flat base
5a	wit aardewerk / whiteware	5a	wit aardewerk / whiteware	5a	wit aardewerk / whiteware
5b	loodglazuur met koperoxide / lead glaze, copper oxide	5b	loodglazuur met koperoxide / lead glaze, copper oxide	5b	inwendig loodglazuur / lead glaze interior
5c		5c		5c	
5d		5d		5d	
6a	3 poten / tripod feet	6a	3 poten / tripod feet	6a	standvlak / flat base
6b	1 vertikaal lintoor / 1 strap handle	6b		6b	
6c	vrijwel compleet / almost complete	6c	vrijwel compleet / almost complete	6c	compleet / complete
7	grape / tripod pipkin	7	spaarvarken / pig money box	7	zalfpot / ointment jar
8	Nederland / The Netherlands	8	Nederland / The Netherlands	8	Duitsland / Germany
9		9		9	

15		16		17	
1a	HE7-1-33	1a	HE7-1-2	1a	HE7-1-91
1b	beerput / cesspit (1675-1750)	1b	beerput / cesspit (1675-1750)	1b	beerput / cesspit (1675-1750)
2	f-bor-1	2	f-bor-2	2	f-bor-2
3	1650-1700	3	1700-1750	3	1700-1750
4a	29,5 / 3,5 / 12,4	4a	25,8 / 2,8	4a	25 / 2,7 / 13,6
4b	bord met knik spiegel-vlag / dish with bend rim-centre	4b	plat bord met platte spiegel, platte vlag inwendig met knik afgezet / flat plate with flat centre, flat rim with rilling on the inside rim	4b	plat bord met platte spiegel, platte vlag inwendig met knik afgezet / flat plate with flat centre, flat rim with rilling on the inside rim
5a	faience / faience	5a	faience / faience	5a	faience / faience
5b	tinglazuur / tin glaze	5b	tinglazuur / tin glaze	5b	tinglazuur / tin glaze
5c		5c		5c	
5d		5d		5d	
6a	standing / footring	6a	standvlak / flat base	6a	standvlak / flat base
6b		6b		6b	
6c	vrijwel compleet / almost complete	6c	compleet / complete	6c	vrijwel compleet / almost complete
7	bord / dish	7	bord / plate	7	bord / plate
8	Nederland / The Netherlands	8	Nederland / The Netherlands	8	Nederland / The Netherlands
9		9		9	

18 (1:2)

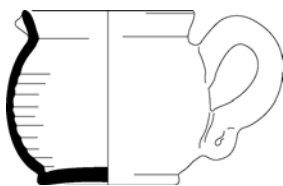
1a	HE7-1-94
1b	beerput / cesspit (1675-1750)
2	f-bor-8
3	1675-1750
4a	11,1 / 2,5
4b	diep afgerond bord met rechte rand, op standring / saucer dish with plain rim, flat base, footring
5a	faience / faience
5b	tinglazuur / tin glaze
5c	Chinees decor / Chinese landscape
5d	
6a	standring / footring
6b	
6c	vrijwel compleet / almost complete
7	bord / saucer
8	Nederland / The Netherlands
9	

19 (1:2)

1a	HE7-1-95
1b	beerput / cesspit (1675-1750)
2	f-bor-8
3	1702-1722
4a	11,4 / 2,9
4b	diep afgerond bord met rechte rand, op standring / saucer dish with plain rim, flat base, footring
5a	faience / faience
5b	tinglazuur / tin glaze
5c	bloemmotief, gemerkt APK (Griekse A), lichtgegolfd rand / floral motif, marked APK ('Griekse A' factory), slightly wavy edge
5d	
6a	standring / footring
6b	
6c	vrijwel compleet / almost complete
7	bord / saucer
8	Nederland, Delft (Pieter Kocx) / The Netherlands, Delft (Pieter Kocx)
9	Van Aken-Fehmers 1999, 66

20 (1:2)

1a	HE7-1-93
1b	beerput / cesspit (1675-1750)
2	f-bor-16
3	1675-1750
4a	11,5 / 2,5
4b	diep hol bord met uitgebogen lip, op standring / hollow saucer with everted lip, footring
5a	faience / faience
5b	tinglazuur / tin glaze
5c	bloemmotief, gemerkt 5 / floral motif, marked 5
5d	
6a	standring / footring
6b	
6c	vrijwel compleet / almost complete
7	bord / saucer
8	Nederland / The Netherlands
9	

21		22 (1:2)		23 (1:2)	
1a	HE7-1-7	1a	HE7-1-43	1a	HE7-1-48
1b	beerput / cesspit (1675-1750)	1b	beerput / cesspit (1675-1750)	1b	beerput / cesspit (1675-1750)
2	f-kan-8	2	f-zal-1	2	f-zal-3
3	1675-1725	3	1675-1750	3	1675-1750
4a	10,8 / 9,2	4a	5,0 / 3,3	4a	5,4 / 4,1
4b	tonvormige kan met uitstaande rand en schenklip, standvlak / <i>barrel-shaped jug with everted rim and pouring lip, flat base</i>	4b	brede zalfpot met cilindrische buik, ingesnoerde bodem en hals, uitgebogen rand / <i>wide cylindrical ointment jar with carination towards base and rim, everted rim</i>	4b	smalle zalfpot met (vrijwel) cilindrische buik, ingesnoerde bodem en hals met uitgebogen rand / <i>small (almost) cylindrical ointment jar with carination towards base and rim, everted rim</i>
5a	faïence / <i>faïence</i>	5a	faïence / <i>faïence</i>	5a	faïence / <i>faïence</i>
5b	tinglazuur / <i>tin glaze</i>	5b	tinglazuur / <i>tin glaze</i>	5b	tinglazuur / <i>tin glaze</i>
5c		5c		5c	
5d		5d		5d	
6a	standvlak / <i>flat base</i>	6a	standvlak / <i>flat base</i>	6a	standvlak / <i>flat base</i>
6b	1 vertikaal worstoor / <i>1 vertical rod handle</i>	6b		6b	
6c	compleet / <i>complete</i>	6c	compleet / <i>complete</i>	6c	compleet / <i>complete</i>
7	kan / <i>jug</i>	7	zalfpot / <i>ointment jar</i>	7	zalfpot / <i>ointment jar</i>
8	Nederland / <i>The Netherlands</i>	8	Nederland / <i>The Netherlands</i>	8	Nederland / <i>The Netherlands</i>
9		9		9	

24 (1:2)

- 1a HE7-1-49
1b beerput / cesspit (1675-1750)
2 f-zal-3
3 1675-1750
4a 6,4 / 6,8
4b smalle zalfpot met (vrijwel)
cilindrische buik, ingesnoerde bodem
en hals met uitgebogen rand / *small*
(almost) cylindrical ointment jar with
with carination towards base and rim,
everted rim
5a faience / faience
5b tinglazuur / tin glaze
5c
5d
6a standvlak / flat base
6b
6c vrijwel compleet / almost complete
7 zalfpot / ointment jar
8 Nederland / The Netherlands
9

25

- 1a HE7-1-193
1b beerput / cesspit (1675-1750)
2 f-zou-1
3 1650-1700
4a 9,4 / 5
4b bol zoutschaaltje met uitgebogen
rand op holle standvoet met drie
pootjes / rounded salt with
everted rim on a hollow base with
tree applied feet
5a faience / faience
5b tinglazuur / tin glaze
5c
5d
6a 3 poten / 3 feet
6b
6c vrijwel compleet / almost complete
7 zoutvat / salt tub
8 Nederland / The Netherlands
9

26

- 1a HE7-1-6
1b beerput / cesspit (1675-1750)
2 i-bor-7
3 1650-1750
4a 22, 1,5
4b plat bord met platte spiegel, platte
vlag inwendig met knik afgezet /
flat plate with flat centre, flat rim with
rilling on the inside rim
5a faience / faience
5b tinglazuur / tin glaze
5c polychroom, oranje, geel, paars,
blauw, wapenschild met helm en
dekkleed op spiegel / polychrome,
coat of arms and helmet surrounded
by heraldic foliage
5d
6a standvlak / flat base
6b
6c vrijwel compleet / almost complete
7 bord / plate
8 Italië (?) / Italy (?)
9 Jaspers 2007, 227

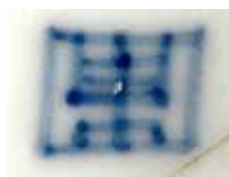

detail niet op schaal

27		28 (1:2)		29	
1a	HE7-1-19	1a	HE7-1-56	1a	HE7-1-31
1b	beerput / cesspit (1675-1750)	1b	beerput / cesspit (1675-1750)	1b	beerput / cesspit (1675-1750)
2	i-bor-10	2	p-bor-1	2	p-bor-4
3	1650-1698	3	1680-1725	3	1625-1650
4a	24,6 / 2,8	4a	9,9 / 1,5	4a	20,8 / 4,0
4b	bord met vlakke spiegel en naar buiten geknikte platte vlag, standing / plate with flat base and flanged rim	4b	klein diep bord zonder vlag met uitgebogen rand en standing / small saucer with everted rim, footring	4b	in mal gevormd bord met vlakke spiegel en naar buiten geknikte platte vlag, op standing / moulded dish with flat base and everted flat rim, footring
5a	faience / faience	5a	Chinees porselein / Chinese porcelain	5a	Chinees porselein / Chinese porcelain
5b	tinglazuur / tin glaze	5b	onderglazuur blauw / under-glaze blue	5b	kraakporselein, onderglazuur blauw / kraak porcelain, under-glaze blue
5c	landschap 3 torens en scheepje, florale motieven, achter Wanli vakverdeling, merk B 'Wapen van Savona' A / landscape with 3 towers and boat, floral motif, Wanli panels, marked B 'coat of arms of Savona' A	5c	florale motieven, gemerkt aan onderzijde met 4 karakters / floral motif, marked with 4 characters	5c	vlag: vakverdeling, symbolen; spiegel: eend in landschap / border: duck-in-landscape motif
5d		5d	standing / footring	5d	
6a	standing / footring	6a		6a	standing / footring
6b		6b		6b	
6c	fragment / fragment	6c	vrijwel compleet / almost complete	6c	vrijwel compleet / almost complete
7	bord / plate	7	bord / saucer	7	bord / dish
8	Italië, Savona / Italy, Savona	8	China, Jingdezhen	8	China, Jingdezhen
9	Jaspers 2009, 13, afb. 19	9		9	

30		31 (1:2)		32 (1:2)	
1a	HE7-1-32	1a	HE7-1-55	1a	HE7-1-57
1b	beerput / cesspit (1675-1750)	1b	beerput / cesspit (1675-1750)	1b	beerput / cesspit (1675-1750)
2	p-bor-4	2	p-bor-6	2	p-bor-6
3	1625-1650	3	1680-1725	3	1680-1725
4a	21,3 / 3,7	4a	9,4 / 1,7	4a	9,8 / 1,7
4b	in mal gevormd bord met vlakke spiegel en naar buiten geknikte platte vlag, op standing / moulded dish with flat base and everted flat rim, footring	4b	diep afgerond bord zonder vlag met rechte rand, op standing / saucer dish with plain rim, flat base, footring	4b	diep afgerond bord zonder vlag met rechte rand, op standing / saucer dish with plain rim, flat base, footring
5a	Chinees porselein / Chinese porcelain	5a	Chinees porselein / Chinese porcelain	5a	Chinees porselein / Chinese porcelain
5b	kraakporselein, onderglazuur blauw / kraak porcelain, under-glaze blue	5b	onderglazuur blauw / under-glaze blue	5b	onderglazuur blauw / under-glaze blue
5c	vlag: vakverdeling, symbolen; spiegel: eend in landschap / border: panels with symbols, centre: duck-in-landscape motif	5c	figuren in landschap / figures in landscape	5c	figuren in landschap / figures in landscape
5d		5d		5d	
6a	standing / footring	6a	standing / footring	6a	standing / footring
6b		6b		6b	
6c	vrijwel compleet / almost complete	6c	compleet / complete	6c	vrijwel compleet / almost complete
7	bord / dish	7	bord / saucer	7	bord / saucer
8	China, Jingdezhen	8	China, Jingdezhen	8	China, Jingdezhen
9		9		9	

33 (1:2)

1a	HE7-1-51
1b	beerput / cesspit (1675-1750)
2	p-kop-1
3	1680-1725
4a	6,1 / 3,3
4b	kop met iets uitgebogen rand, op standring / <i>cup with slightly everted rim, footring</i>
5a	Chinees porselein / <i>Chinese porcelain</i>
5b	onderglazuur blauw / <i>under-glaze blue</i>
5c	floraal motief / <i>floral motif</i>
5d	standring / <i>footring</i>
6b	vrijwel compleet / <i>almost complete</i>
7	kop / <i>cup</i>
8	China, Jingdezhen
9	

34 (1:2)

1a	HE7-1-52
1b	beerput / cesspit (1675-1750)
2	p-kop-1
3	1680-1725
4a	7 / 3,5
4b	kop met iets uitgebogen rand, op standring / <i>cup with slightly everted rim, footring</i>
5a	Chinees porselein / <i>Chinese porcelain</i>
5b	onderglazuur blauw / <i>under-glaze blue</i>
5c	floraal motief, zegelmerk / <i>floral motif, seal mark</i>
5d	standring / <i>footring</i>
6b	compleet / <i>complete</i>
7	kop / <i>cup</i>
8	China, Jingdezhen
9	

35 (1:2)

1a	HE7-1-53
1b	beerput / cesspit (1675-1750)
2	p-kop-5
3	1680-1725
4a	7,2 / 4,1
4b	in mal gevormde kop met reliëfversierde wand en uitstaande rand, op standring / <i>moulded cup with lobed sides and everted rim, footring</i>
5a	Chinees porselein / <i>Chinese porcelain</i>
5b	onderglazuur blauw / <i>under-glaze blue</i>
5c	floraal motief / <i>floral motif</i>
5d	standring / <i>footring</i>
6a	compleet / <i>complete</i>
7	kop / <i>cup</i>
8	China, Jingdezhen
9	

36 (1:2)

1a	HE7-1-54
1b	beerput / cesspit (1675-1750)
2	p-kop-6
3	1680-1725
4a	7,3 / 4
4b	in mal gevormde kop met plooiwand en rechte rand, op dikke standring / <i>moulded cup with lobed sides and plain rim, thick footring</i>
5a	Chinees porselein / <i>Chinese porcelain</i>
5b	onderglazuur blauw / <i>under-glaze blue</i>
5c	floraal motief / <i>floral motif</i>
5d	
6a	standring / <i>footring</i>
6b	
6c	compleet / <i>complete</i>
7	kop / <i>cup</i>
8	China, Jingdezhen
9	

37 (1:2)

1a	HE7-1-50
1b	beerput / cesspit (1675-1750)
2	p-kop-9
3	1675-1725
4a	6,3 / 3,9
4b	in mal gevormde kop met plooiwand en uitgebogen rand, op standring / <i>moulded cup with lobed sides and everted rim, footring</i>
5a	Chinees porselein / <i>Chinese porcelain</i>
5b	onderglazuur blauw / <i>under-glaze blue</i>
5c	floraal motief / <i>floral motif</i>
5d	
6a	standring / <i>footring</i>
6b	
6c	compleet / <i>complete</i>
7	kop / <i>cup</i>
8	China, Jingdezhen
9	

38 (1:2)

1a	HE7-1-30
1b	beerput / cesspit (1675-1750)
2	ir-dek-2
3	1700-1800
4a	6 / 3,4
4b	bol deksel met dubbele rand en knop / <i>bulbous knob lid with double rim</i>
5a	industrieel rood / Chinees steengoed / <i>industrial redware / Chinese stoneware</i>
5b	
5c	
5d	
6a	
6b	
6c	compleet / <i>complete</i>
7	deksel van theepot cat. 39 / <i>lid of teapot cat. 39</i>
8	China, Yixing
9	

39 (1:2)

- 1a HE7-1-29
1b beerput / cesspit (1675-1750)
2 ir-the-5
3 1700-1800
4a 8 / 5,2
4b peervormige theepot zonder rand, op standvlak / *pear-shaped teapot without rim, flat base*
5a industrieel rood / Chinees steengoed / *industrial redware / Chinese stoneware*
5b
5c gemerkt op bodem / *mark on base*
5d
6a standvlak / *flate base*
6b 1 vertikaal oor / *1 vertical handle*
6c vrijwel compleet / *almost complete*
7 theepot / *teapot*
8 China, Yixing
9

40

- 1a HE7-1-92
1b beerput / cesspit (1675-1750)
2 gl-bek-15
3 1650-1700
4a 8,6 / 5,9
4b cilindrische beker met knobbelpatroon met noppootjes, opgestoken bodem met pontilmerk / *cylindrical beaker with bossed pattern, raspberry pruned feet*
5a glas / *glass*
5b kleurloos / *colourless*
5c verspringende druppelvormige knobbels / *alternating bosses*
5d patroonvorm / *optic-moulded*
6a licht opgestoken bodem, pontilmerk, drie braamnoppootjes / *kicked base, pontil mark, 3 raspberry pruned feet*
6b
6c vrijwel compleet / *almost complete*
7 beker / *beaker*
8
9 Gawronski et al 2010, 135 (cat. 1.2.1)

41 (1:2)

- 1a HE7-1-17
1b beerput / cesspit (1675-1750)
2 gl-fle-5
3 1650-1700
4a 21,8 / 26,8
4b bolvormige wijnfles met grootste breedte aan de schouder, vanaf de schouder naar beneden sterk conisch, afgeronde draad om de lip, opgestoken bodem met pontilmerk / *globular wine bottle, maximum width at shouder, conical tapered body, string-course around rim, kicked base with pontil mark*
5a glas / *glass*
5b groen / *green*
5c
5d geïriseerd / *corroded*
6a opgestoken bodem, pontilmerk / *kicked base, pontil mark*
6b
6c vrijwel compleet / *almost complete*
7 wijnfles / *wine bottle*
8 West-Europa / *Western Europe*
9 Kottman 2010, 68

42 (1:2)

- 1a HE7-1-75
1b beerput / cesspit (1675-1750)
2 gl-fle-5
3 1650-1700
4a 13,7 / 20
4b bolvormige wijnfles met grootste breedte aan de schouder, vanaf de schouder naar beneden sterk conisch, afgeronde draad om de lip, opgestoken bodem met pontil merk / *globular wine bottle, maximum width at shoulder, conical tapered body, string-course around rim, kicked base with pontil mark*
5a glas / glass
5b groen / green
5c
5d licht geïriseerd / *slightly corroded*
6a opgestoken bodem, pontilmerk / *kicked base, pontil mark*
6b
6c compleet / *complete*
7 wijnfles / *wine bottle*
8 West-Europa / *Western Europe*
9 Kottman 2010, 68

43 (1:2)

- 1a HE7-1-71
1b beerput / cesspit (1675-1750)
2 gl-fle-9
3 1650-1750
4a 7,8 / 12,4
4b bolvormige fles met lange hals en omgeslagen lip, opgestoken bodem met pontilmerk / *globular bottle with long neck and folded rim*
5a glas / glass
5b groen / green
5c
5d geïriseerd / *corroded*
6a opgestoken bodem, pontilmerk / *kicked base, pontil mark*
6b
6c compleet / *complete*
7 medicijnfles / *phial*
8 Duitsland of Nederlanden
9

44 (1:2)

- 1a HE7-1-70
1b beerput / cesspit (1675-1750)
2 gl-fle-10
3 1650-1750
4a 7,4 / 9,8
4b bolvormige fles met lange hals en uitstaande lip, opgestoken bodem met pontilmerk / *globular bottle with long neck and everted rim, kicked base*
5a glas / glass
5b groen / green
5c
5d geïriseerd / *corroded*
6a opgestoken bodem, pontilmerk / *kicked base, pontil mark*
6b
6c compleet / *complete*
7 medicijnfles / *phial*
8 Duitsland of Nederlanden
9 Kottman 1999, 965 (cat. 94)

45 (1:2)

1a	HE7-1-68
1b	beerput / cesspit (1675-1750)
2	gl-fle-11
3	1700-1850
4a	2,5 / 7,9
4b	cilindrische medicijnfles met korte hals, met uitstaande lip, opgestoken bodem met pontilmerk / <i>cylindrical phial with short neck, everted rim, kicked base and pontil mark</i>
5a	glas / glass
5b	groen / green
5c	geïriseerd / <i>corroded</i>
5d	licht opgestoken bodem, pontilmerk / <i>light kicked base, pontil mark</i>
6a	
6b	
6c	compleet / <i>complete</i>
7	medicijnfles / <i>phial</i>
8	Duitsland of Nederlanden / <i>Germany or The Netherlands</i>
9	Ostkamp en Kottman 2006, 372 (cat. 270)

46 (1:2)

1a	HE7-1-83
1b	beerput / cesspit (1675-1750)
2	gl-fle-11
3	1650-1750
4a	3,3 / 5,3
4b	cilindrische medicijnfles met korte hals, met uitstaande lip, opgestoken bodem met pontilmerk / <i>cylindrical phial with short neck, everted rim, kicked base and pontil mark</i>
5a	glas / glass
5b	groen / green
5c	geïriseerd / <i>corroded</i>
5d	opgestoken bodem, pontilmerk / <i>kicked base, pontil mark</i>
6a	
6b	
6c	compleet / <i>complete</i>
7	medicijnfles / <i>phial</i>
8	Duitsland of Nederlanden / <i>Germany or The Netherlands</i>

47 (1:2)

1a	HE7-1-188
1b	beerput / cesspit (1675-1750)
2	gl-fle-16
3	1650-1750
4a	3,2 / 6,2
4b	kleine halfbolvormige fles met lange hals, opgestoken bodem met pontilmerk / <i>small half-globular phial with long neck, kicked base and pontil mark</i>
5a	glas / glass
5b	groen / green
5c	
5d	geïriseerd / <i>corroded</i>
6a	hoog opgestoken bodem, pontilmerk / <i>high push-up, pontil mark</i>
6b	
6c	compleet / <i>complete</i>
7	medicijnfles / <i>phial</i>
8	Duitsland / <i>Germany</i>
9	Ostkamp 2009, 1022 (cat. 281)

48 (1:2)

- 1a HE7-1-74
1b beerput / cesspit (1675-1750)
2 gl-fle-19
3 1690-1750
4a 11,2 / 14,1
4b bolvormige wijnfles met grootste breedte aan de schouder, opgestoken bodem met pontilmerk / *globular wine bottle, maximum width at shoulder, kicked base with pontil mark*
5a glas / glass
5b groen / green
5c geïriseerd / *corroded*
5d opgestoken bodem, pontilmerk / *kicked base, pontil mark*
6a
6b
6c compleet / *complete*
7 wijnfles / *wine bottle*
8
9 Kottman 2010, 68

49 (1:2)

- 1a HE7-1-72
1b beerput / cesspit (1675-1750)
2 gl-fle-21
3 1690 -1725
4a 10,9 / 12
4b bolvormige wijnfles met licht uitstaande lip en v-vormige of afgeronde draad om de lip, opgestoken bodem met pontilmerk / *globular wine bottle, slightly everted rim with v-shaped string course, kicked base with pontil mark*
5a glas / glass
5b groen / green
5c geïriseerd / *corroded*
5d opgestoken bodem, pontilmerk / *kicked base, pontil mark*
6a
6b
6c compleet / *complete*
7 wijnfles / *wine bottle*
8
9 Kottman 2010, 68

50 (1:2)

- 1a HE7-1-80
1b beerput / cesspit (1675-1750)
2 gl-fle-22
3 1700-1725
4a 14 / 14,4
4b bolvormige wijnfles met licht conische buik, grootste diameter aan de basis, opgestoken bodem met pontilmerk / *globular wine bottle with slightly conical body, largest diameter at the base, kicked base with pontil mark*
5a glas / glass
5b groen / green
5c geïriseerd / *corroded*
5d opgestoken bodem, pontilmerk / *kicked base, pontil mark*
6a
6b
6c compleet / *complete*
7 wijnfles / *wine bottle*
8
9 Kottman 2010, 68

51 (1:2)

- 1a HE7-1-63
1b beerput / cesspit (1675-1750)
2 gl-fle-117
3 1650-1750
4a 5,4 / 11,6
4b hoge zeszijdige fles, met korte hals, standvlak of licht opgestoken bodem met pontilmerk / *high hexagonal bottle with short neck, flat or kicked base with pontil mark*
5a glas / glass
5b groen / green
5c
5d geïriseerd / corroded
6a met montuur voor schroefdop / threaded pewter collar
6b
6c compleet / complete
7 medicijnfles / phial
8 Duitsland of Nederlanden / Germany or The Netherlands
9

52 (1:2)

- 1a HE7-1-64
1b beerput / cesspit (1675-1750)
2 gl-fle-142
3 1650-1750
4a 2,6 / 6,3
4b kleine vierzijdige fles met lange cilindrische hals met uitstaande lip, opgestoken bodem of standvlak, met pontilmerk / *small square bottle with long cylindrical neck with everted rim, kicked base or flat base, with pontil mark*
5a glas / glass
5b groen / green
5c afgesloten met kurk / sealed by cork
5d geïriseerd / corroded
6a standvlak / flat base
6b
6c compleet / complete
7 medicijnfles / phial
8
9

53 (1:2)

- 1a HE7-1-133
1b beerput / cesspit (1675-1750)
2 gl-kel-60
3 1650-1675
4a / 11
4b komvormig kelkglas, getordeerde stam, spiraalvormige draadversiering met bovenaan in wafelpatroon platgeknepen vleugels, schijfvormige voet, pontilmerk / *bowl-shaped goblet, twisted stem with coloured spiral threads and upper applied pincered wings, disc-shaped foot, pontil mark*
5a glas / glass
5b kleurloos, blauw / colourless, blue
5c
5d
6a schijfvormige voet, pontilmerk / disc-shaped foot with pontil mark
6b
6c fragment / fragment
7 kelkglas / goblet
8
9

Bijlage 4 Dierlijk bot

Zoogdieren

dier	skeletdeel	N	L/R	omschrijving	
groot	costa	11		fragm	
groot	div botmateriaal	13		fragm	
		24			
haas	pelvis	1	L	helpt compleet	
haas	femur	1	L	proxi deel vergr	
haas	scapula	1	L	fragm met gewr	
haas	calcaneus	1	L	compleet	
haas	calcaneus	1	R	compleet	
haas	costa	3		compleet	
haas	metatarsus	2		compleet	
		10			
kat	cranium	2		wandbeenderen	niet vergr
		2			
klein	metacarpus	1		compleet	
klein	sacrum	5		fragmenten	
		6			
knaagdier	scapula	2		fragm	
		2			
konijn	femur	3	L	proxi epi niet vergr	juveniel + vraatsporen
konijn	humerus	4	L	proxi epi niet vergr	juveniel
konijn	mandibula	3	L	compleet	kiezen ontbreken
konijn	pelvis	2	L	delen afgebroken	
konijn	radius	3	L	dist epi niet vergr	juveniel
konijn	scapula	3	L	compleet	deel afgebroken
konijn	tibia	1	L	dist epi niet vergr	juveniel
konijn	tibia	1	L	dist fragm epi vergr	
konijn	ulna	4	L	dist epi niet vergr	juveniel
konijn	calcaneus	2	R	compleet	
konijn	femur	2	R	proxi epi niet vergr	juveniel
konijn	humerus	5	R	proxi epi niet vergr	juveniel
konijn	mandibula	3	R	delen afgebroken + 4 kiezen	
konijn	pelvis	2	R	compleet	delen gebroken
konijn	radius	5	R	dist epi niet vergr	juveniel
konijn	scapula	3	R	compleet	deel afgebroken
konijn	scapula	1	R	niet vergr	deel afgebroken
konijn	tibia	2	R	dist epi niet vergr	juveniel
konijn	ulna	3	R	dist epi niet vergr	juveniel
konijn	atlas	3		exemplaren	deel ontbreekt

Beerput Herengracht 12

konijn	costa	17		compleet	
konijn	cranium	7		fragmenten	
konijn	gebitselement	18		exemplaren	
konijn	metatarsus	2		exemplaren	
konijn	vertebra	30		compleet	tw's niet vergr
129					
mg	costa	50		fragm	
mg	div botmateriaal	13		fragm	
mg	div botmateriaal	87		fragm	
mg	pijpbeen	82		fragm	
232					
mg/klein	div botmateriaal	40		fragm	
40					
Noordse rat	tibia	2	R	compeet	
Noordse rat	femur	1	R	compeet	
Noordse rat	mandibula	1	L	compeet met kiezen	
4					
schaap/geit	astragalus	1	L	compleet	
schaap/geit	atlas	1		1/2 exemplaar	door midden gehakt
schaap/geit	C 2 + 3	3		compleet	
schaap/geit	calcaneus	1	R	proxi epi niet vergr	juveniel
schaap/geit	CI	3		compleet	
schaap/geit	CR	2		compleet	
schaap/geit	cranium	1		jukbeen met binnenoor	
schaap/geit	CU	2		compleet	
schaap/geit	femur	1	R	epis niet vergr	juveniel
schaap/geit	femur	1	R	epis niet vergr	juveniel
schaap/geit	femur	1	L	epis niet vergr	juveniel
schaap/geit	femur	1	R	epi niet vergr.dist ontbreekt	juveniel
schaap/geit	femur	1	R	fragm proxi epi niet vergr	juveniel
schaap/geit	femur	1	R	fragm proxi epi niet vergr	juveniel
schaap/geit	femur	1	L	dist fragm epi niet vergr	juveniel
schaap/geit	femur	2	R	dist epis niet vergr	juveniel
schaap/geit	femur	2	L	dist epis niet vergr	juveniel
schaap/geit	humerus	1	R	tuber niet vergr	juveniel
schaap/geit	humerus	1	L	proxi epi niet vergr	juveniel
schaap/geit	humerus	1	R	proxi epi niet vergr	juveniel
schaap/geit	humerus	1	R	proxi epi niet vergr	juveniel
schaap/geit	humerus	1	R	dist fragm epi vergr	
schaap/geit	humerus	1	L	dist fragm epi vergr	
schaap/geit	humerus	1	L	dist fragm epi vergr	
schaap/geit	humerus	1	L	fragm proxi epi niet vergr	juveniel
schaap/geit	mandibula	1	L	2 delen + 4 kiezen	1 melkkies;juveniel
schaap/geit	mandibula	1	R	fragm r.vert.	juveniel
schaap/geit	metatarsus	1	L	dist fragm epi niet vergr	juveniel
schaap/geit	mt	1		dist epi niet verg	juveniel
schaap/geit	patella	1		compleet	
schaap/geit	pelvis	1	R	compleet	
schaap/geit	pelvis	1	L	compleet	
schaap/geit	pelvis	1	R	fragm ischium+ acetabulum	
schaap/geit	phalanx 3	11		compleet	

Beerput Herengracht 12

schaap/geit	radius	1	L	dist epi ontbr	juveniel
schaap/geit	radius	1	L	dist epi niet vergr	juveniel
schaap/geit	radius	1	R	proxi fragm epi vergr	
schaap/geit	scapula	1	L	compleet	juveniel
schaap/geit	scapula	1	L	fragm proc art	
schaap/geit	scapula	11		fragment	
schaap/geit	sesam	1		compleet	
schaap/geit	sesam	2		compleet	
schaap/geit	T 2 + 3	1		compleet	
schaap/geit	TC + 4	2	R	compleet	
schaap/geit	tibia	1	R	epis niet vergr	juveniel
schaap/geit	tibia	1	R	fragm diaphyse	juveniel
schaap/geit	tibia	1	R	dist fragm epi vergr	
schaap/geit	tibia	1	R	dist fragm epi niet vergr	juveniel
schaap/geit	tibia	1	R	proxi epi niet vergr	juveniel
schaap/geit	tongbeen	1		fragment	
schaap/geit	ulna	1	L	proxi epi niet vergr	juveniel
schaap/geit	ulna	1	L	fragm proxi epi niet vergr	juveniel
schaap/geit	vertebra	52		fragm	
		134			
rund	carpale A	2		compleet	
rund	caudale vertebra	1		compleet	
rund	costa	2		fragm	
rund	cranium	1	R	nasale	
rund	cranium	1		pre-maxillare	snijsporen
rund	cranium	6		fragm	
rund	femur	1		proxi epi caput niet vergr	juveniel
rund	femur	1	L	fragm proxi epi niet vergr	juveniel
rund	lumbale vert	1		1/2 corpus vert	door midden gehakt
rund	lumbale vert	2		fragm met transverse	haksporen
rund	mt2	1		compleet	
rund	pelvis	1	R	fragm ischium met fr acetabulum	juveniel
rund	phalanx 2	1		compleet	
rund	phalanx 3	1		compleet	
rund	radius	1	R	dist fragm met fr ulna epi niet vergr	juveniel
rund	radius	1	R	dist epi niet vergr	juveniel
rund	sesam	1		compleet	
rund	sesam	1		compleet	
rund	tibia	1	R	dist fragm epi vergr	
rund	tibia	1	R	fragm diaphyse	juveniel
rund	tibia	1	L	fragm diaphyse	juveniel
		29			
varken	astragalus	1	R	compleet	
varken	calcaneus	1	R	proxi epi niet vergr	juveniel
varken	calcaneus	1	L	proxi epi niet vergr	juveniel
varken	cranium	1	R	fragm maxilla + 2 kiezen	juveniel
varken	cranium	1	L	fragm frontale met oogkas	juveniel
varken	cranium	1	L	maxilla + 2 kiezen	juveniel
varken	cranium	10			
varken	femur	1	L	epis niet vergr	neonaat

Beerput Herengracht 12

varken	fibula	1		fragm	
varken	mc	2		proxi epi niet vergr	juveniel
varken	mc	1		compleet	niet vergr
varken	mc	2		dist epi	niet vergr
varken	mt	1		proxi epi niet vergr	juveniel
varken	pelvis	1	R	fragm ischium = ascetabulum	juveniel
varken	phalanx 1	1		compleet	niet vergr
varken	phalanx 2	1		compleet	
varken	phalanx 2	1		compleet	
varken	phalanx 3	1		compleet	
varken	phalanx2	7		compleet	niet vergr
varken	scapula	1	L	deel afgebroken	juveniel
varken	tibia	1	L	epis niet vergr	neonaat
varken	tibia	1	L	dist epi niet vergr	juveniel
varken	ulna	1		dist epi	niet vergr
varken	vertebra	17		fragm	
		58			
zwarte rat	costa	1		compleet	
zwarte rat	mandibula	1	R	compleet met kiezen	
zwarte rat	radius	1		compleet	
zwarte rat	scapula	1	L	compleet	
zwarte rat	snijtanden	2		compleet	
zwarte rat	tibia	1	R	fragm	
		7			
molluscen	mossel	32		helften	
molluscen	oester	1		helft	

Vogels

dier	skeletdeel	N	L	R	opmerking
duif	tarsometatarsus	7	5	2	
duif	phalanx manus	1			8
eend	humerus	1			vraatsporen
eend	humerus	1			2
gans	carpomc	1			
gans	phalanx manus	1			2
huishoen	carpomc	6	5	1	
huishoen	coracoid	7	4	3	
huishoen	femur	12	6	6	
huishoen	fibula	2			
huishoen	furcula	4			
huishoen	humerus	1			
huishoen	humerus	2	1	1	
huishoen	mandibula	4	2	2	
huishoen	maxilla	2			
huishoen	pelvis	3			
huishoen	phalanx manus	2			
huishoen	radius	14	8	6	
huishoen	sacrum	1			
huishoen	scapula	11	6	5	
huishoen	sternum	5			

Beerput Herengracht 12

huishoer	tarsometatarsus	11	5	6	
huishoer	tibiotarsus	5	3	2	vraatsporen
huishoer	tibiotarsus	3			
huishoer	tibiotarsus	2			proxi fragm.
huishoer	ulna	4	2	2	
huishoer	ulna	4	3	1	
huishoer	ulna	1	1		proximaal deel
huishoer	ulna	2			fragm
		108			106
kalkoen	carpometacarpale	1			
kalkoen	coracoid	1			
kalkoen	tarsometatarsus	1			
kalkoen	radius	1			
kalkoen	ulna	1			distaal deel
kalkoen	phalanx manus	1			
kalkoen	humerus	1			dist.fragm
kalkoen	scapula	1	1		
		8			8
kievit	ulna	1			
kievit	radius	1			2
kokmeeuw	humerus	1			
kokmeeuw	tarsometatarsus	1			2
krielhoer	coracoid	2			2
mus	mandibula	1			1
Noordse stern	coracoid	1			1
putter	humerus	1			1
rotgans	ulna	1			
rotgans	scapula	2	1	1	3
spreeuw	ulna	1			1
taling	coracoid	2	1	1	
taling	tibiotarsus	1			
taling	femur	2	1	1	
taling	scapula	1			
taling	coracoid	2			
taling	humerus	1			dist.fragm
		9			9
vogel	carpale	1			
vogel	humerus	1			dist fragm, juveniel
vogel	mandibula	1			zandvogel
vogel	pelvis	1			
vogel	pelvis	1			zandvogel
vogel	phalanx pedis	2			fam. van Trap en Kraanvogel
vogel	phalanx pedis	2			
vogel	quadratum	1			
vogel	radius	1			juveniel
vogel	radius	2			fragm
vogel	sacrum	1			
vogel	tarsometacarpale	1			proxi epi
vogel	tibiotarsus	3			dist. Fragm; snijspoor
vogel	tibiotarsus	1			dist epi
vogels	vertebra	15			51
vogel	vertebra	6			

Beerput Herengracht 12

vogel	vertebra	6	fragm
vogel	pelvis	2	
vogel	phalanx pedis	3	
		51	
			199

Vissen

dier	skeletdeel	N	L	R	opmerkingen
baars	maxillare	6	1	5	
baars	articulare	1			
baars	operculare	2		2	
baars	dentale	1			
baars	basipterygium	1			
baars	pre-operculare	5	3	2	
baars	cleithrum	1			
baars	urohyale	1			
baars	pre-operculum	1			
		19			
griet	pre-operculare	1			
		1			
haring	preoperculum	4			
haring	operculum	7	1	6	
haring	operculum	8	6	2	
haring	maxillare	4	1	3	
		23			
kabeljauw	cleithrum	2	1	1	2 zijden afgesneden
kabeljauw	pre-maxillare	1	1		
kabeljauw	maxillare	1			
kabeljauw	vertebra	11			enkel afgesneden
kabeljauw	ceratohyale	1	1		
kabeljauw	ceratohyale	4	1	3	
kabeljauw	supracleithrum	1			
kabeljauw	posttemporale	4			
kabeljauw	hyomandibulare	8	4	4	
kabeljauw	posttemporale	3			
kabeljauw	maxillare	1			
kabeljauw	supra-occipital	2			
kabeljauw	vertebrae	12			
kabeljauw	operculum	1			
kabeljauw	postcleithrum	1			
kabeljauw	branchiostegale	9			
kabeljauw	palatinum	1			
kabeljauw	hyomandibulare	2			
		65			
karper	cleithrum	5	2	3	
karper	operculum	4	2	2	
karper	pre-operculare	2	1	1	
karper	keeltanden	1			
karper	keeltanden	1			
karper	interoperculum	2	1	1	

Beerput Herengracht 12

		15		
krab	schaar	1		
krab	corpus	1		
Leng	vertebra	6		
platvis	cleithrum	18	7	11
platvis	os anale	10		
platvis	vertebra	9		
platvis	os anale	3		
platvis	cleithrum	1		
platvis	preoperculum	1		
platvis	vertebrae	5		
platvis	os anale	3		
		50		
schelvis	cleithrum	17	7	10
schelvis	dentale	4	4	
schelvis	operculum	2		
schelvis	pre-maxillare	1		
schelvis	dentale	2	1	1
schelvis	articulare	4		
schelvis	supracleithrum	1		
schelvis	palatinum	1		
schelvis	vertebrae	22		
schelvis	postcleithrum	3		
schelvis	operculum	1		
		58		
schol	pre-operculare	7	3	4
schol	articulare	1		
		8		
snoek	dentale	1		
snoek	cleithrum	1	1	
		2		
stekelrog	stekel	2		
		2		
Vis	rugvin	1		
vis	branchiostegale	1		
vis	vintraal	1		
		3		
witvis	frontale	4	4	
		4		
zalm	vertebra	9		
zalm	maxillare	2	1	1
zalm	pre-operculare	1		
zalm	ceratohyale	1		
zalm	articulare	1		
zalm	supracleithrum	1		
zalm	vertebrae	11		
zalm	premaxillare	1	1	
zalm	articulare	1		
		28		

Bijlage 5 Botanische macroresten en pollen

macroresten (tenzij anders vermeld, zijn alle resten onverkoold)

Legenda: v = verkoold, m = gemineraliseerd, cf. = gelijkend op,

+ = tientallen, **++** = honderden, **+++** = duizenden.

vondstnummer	HE7-A	HE7-B	HE7-C	HE7-D	
Gebruiksplanten					
Granen en dergelijke					
Avena sativa, kaf	+	.	.	.	Haver
Cerealia, zemelen	+++	++++	+	.	Granen
Fagopyrum esculentum	+	+	.+	.	Boekweit
Oryza sativa, kaf	+	+	.	.	Rijst
Panicum miliaceum, kaf	+	+	.	.	Pluimgierst
Secale cereale (m)	+	.	.	.	Rogge
Triticum, zemelen	.	+	.	.	Tarwezemelen
Fruit, zuidvruchten en noten					
Castanea sativa	+	+	+	+	Tamme kastanje
Citrus	2	.	.	.	Sinaasappel/Citroen/Limoen
Corylus avellana	.	.	+++	.	Hazelnoot
Corylus avellana, spermoderm	.	.	+	.	Hazelnoot
Ficus carica	+++	+++	+	+	Vijg
Fragaria	++++	++++	+	+	Aardbei
Juglans regia	.	.	+++	.	Walnoot
Malus sylvestris	.	+	+++	.	Appel
Mespilus germanica	.	.	+	.	Mispel
Morus nigra	.	+	+	.	Zwarte moerbeï
Olea europaea	.	.	1	.	Olijf
Prunus avium/cerasus	+	.	+++	+	Zoete kers/Zure kers
Prunus domestica subsp. insititia	.	.	++	.	Kroosjes
Prunus domestica-Gro-12	.	.	+	.	Pruim en Kroosjes
Prunus domestica-Gro-3	.	.	+	.	Pruim: St. Julien
Prunus domestica-Gro-4	.	.	++	.	Pruim: Kroosje
Prunus domestica-Gro-5a/b	.	.	+	.	Pruim: Boerewitte
Prunus domestica-Gro-8	.	.	1	.	Pruim: Spilling
Prunus domestica-Gro-9	.	.	+	.	Pruim: La Croisille
Prunus dulcis	.	.	1	.	Amandel
Prunus persica	1	.	+	.	Perzik
Punica granatum	1	1	2	.	Granaatappel
Pyrus communis	.	+	+++	.	Peer
Pyrus communis, calyx	+	+	+	.	Peer
Ribes rubrum	++	++	++++	+	Aalbes
Ribes rubrum, kelkjes	++	+	+	+	Aalbes
Rubus caesius	+	+	.	.	Dauwbraam
Rubus fruticosus	+	+	+	.	Gewone braam
Rubus idaeus	+	+	++	+	Framboos
Sambucus nigra	.	+	+	.	Gewone vlier

Beerput Herengracht 12

Solanum lycopersicum	.	1	1	.	Tomaat
Vaccinium myrtillus	++	++	+	.	Blauwe bosbes
Vitis vinifera	+	++	++++	+	Druif/Krent/Rozijn
Groenten					
Apium graveolens	.	2	.	.	Selderij
Cucumis melo/sativus	.	.	2	.	Meloen/augurk
Cucumis sativus	.	2	1	.	Komkommer
Foeniculum vulgare	+	+	.	.	Venkel
Lepidium sativum	.	1	.	.	Tuinkers
Portulaca oleracea	3	.	.	.	Postelein
Valerianella locusta	4	5	.	.	Gewone veldsla
Kruiden en specerijen					
Anethum graveolens	4	3	.	.	Dille
Brassica nigra	+++	+	++	.	Zwarte mosterd
Capparis spinosa	.	.	1	.	Kappertje
Carum/Cuminum (m)	.	1	.	.	Karwij/Komijn
Coriandrum sativum	+	.	++	.	Koriander
Pimpinella anisum	3	.	.	1	Anijs
Piper nigrum	++	+	++	.	Zwarte peper
Overige gebruiksplanten					
Papaver somniferum	+	+	.	.	Maanzaad
Cannabis sativa	+	.	++	+	Hennep
Dipsacus sativus	.	1	1	.	Weverskaarde
Brassica rapa	+	+	++	+	Raapzaad
Linum usitatissimum	+	+	.	.	Lijnzaad
Wilde planten					
Onkruiden van voedselrijke ak- kers en tuinen					
Agrostemma githago	++	++	+	+	Bolderik
Fallopia convolvulus	+	+	.	.	Zwaluwtong
Persicaria maculosa	.	+	.	.	Perzikkruid
Sinapis arvensis	.	.	+	.	Herik
Sonchus asper	+	+	.	.	Gekroesde melkdistel
Stellaria media	+	+	.	.	Vogelmuur
Atriplex patula/prostrata	+	+	.	.	Uitstaande melde/Spiesmelde
Chenopodium album	+	+	++	.	Melganzenvoet
Chenopodium ficifolium	.	+	.	.	Stippelganzenvoet
Lepidium campestre	+	+	.	.	Veldkruidkers
Persicaria lapathifolia	.	.	++	.	Beklierde duizendknoop
Onkruiden van kalkrijke akkers					
Ranunculus arvensis	.	+	+	.	Akkerboterbloem
Onkruiden van matig voedselrijke akkers					
Anthemis arvensis	+	+	.	.	Valse kamille
Arnoseris minima	.	+	.	.	Korensla
Bromus secalinus	+	+	.	.	Dreps
Centaurea cyanus	+	++	+	+	Korenbloem
Echinochloa crus-galli, kaf	+	+	.	.	Hanenpoot
Papaver argemone/rhoeas	+	.	.	.	Ruige/Grote klapproos
Raphanus raphanistrum	.	+	+	.	Knopherik
Rumex acetosella	+	.	.	.	Schapenzuring

Beerput Herengracht 12

Scleranthus annuus	+	.	.	.	Eenjarige hardbloem
Viola arvensis	+	.	.	.	Akkerviooltje
Water- en oeverplanten					
Persicaria hydropiper	.	+	.	.	Waterpeper
Cladium mariscus	.	.	+	.	Galigaan
Caltha palustris	.	.	1	.	Dotterbloem
Graslandplanten					
Alopecurus geniculatus	1	.	.	.	Geknikte vossenstaart
Cichorium intybus	1	1	.	.	Wilde cichorei
Knautia arvensis	+	+	+	.	Beemdkroon
Rhinanthus	.	+	.	.	Ratelaar
Rumex acetosa	.	1	.	.	Veldzuring
Verbena officinalis	1	.	.	.	IJzerhard
Heide en veenplanten					
Erica tetralix, blaadjes	+	+	++	+	Gewone dophei
Erica tetralix, takjes	+	+	+	.	Gewone dophei
Calluna vulgaris, bloemen	+	.	.	.	Struikhei
Calluna vulgaris, blaadjes	.	+	++	.	Struikhei
Calluna vulgaris, takjes	.	.	++	.	Struikhei
Bos en struikgewas					
Ulmus	4	4	.	.	Iep
Galeopsis tetrahit type	+	+	.	.	Gewone hennepnetel type
Alnus glutinosa	+	.	.	.	Zwarte els
Carex remota	.	1	.	.	IJle zegge
Diversen					
Eischaalfragmenten	.	.	+	.	Eischaalfragmenten
Haar	.	.	+	.	Haar
Textiel	.	.	+	.	Textiel
Hout	.	.	+	.	Hout
Visresten	+	+	++	+	Visresten
Insecten	++	++	.	.	Insecten

pollen

Legenda: x = aangetroffen buiten de pollentelling

context	HE7BP	HE7BP	
preparaatnummer (BX)	3144	3145	
vondstnummer	HE7-C	HE7-D	
Gebruiksplanten			
Granen en dergelijke			
Cerealia type	28	>20	Granen
Secale cereale	1	.	Rogge
Fagopyrum esculentum	2	13	Boekweit
Cerealia, zemelen	x	x	Graanzemelen
Fruit en noten			
Castanea sativa	1	2	Tamme kastanje
Juglans regia type	3	12	Walnoot type
Overige gebruiksplanten			
cf. Cannabis sativa	x	x	Hennep?
Groenten			
cf. Spinacia oleracea	1	.	Spinazie?
Kruiden specerijen			

Beerput Herengracht 12

Pimpinella anisum	1	.	Anijs
Syzygium aromaticum	2	4	Kruidnagel
Akkers, tuinen			
Anthemis type	x	x	Schubkamille type
Artemisia	.	x	Alsem
Brassicaceae	.	x	Kruisbloemenfamilie
Centaurea cyanus	5	10	Korenbloem
Chenopodiaceae	x	x	Ganzenvoetfamilie
Cercophora type (T.112)	.	x	mestschimmel
Podospora type (T.368)	.	x	mestschimmel
Grasland			
Apiaceae	.	x	Schermbloemenfamilie
Asteraceae liguliflorae	x	x	Lintbloemige Asterfamilie
Asteraceae tubuliflorae	x	x	Buisbloemige Asterfamilie
Campanula	x	?	Klokje
Lotus	.	x	Rolklaver
Caryophyllaceae	x	.	Anjerfamilie
Cirsium type	x	x	Vederdistel type
Fabaceae	x	x	Vlinderbloemenfamilie
Plantago lanceolata	x	x	Smalle weegbree
Ranunculus acris type	.	?	Scherpe boterbloem type
Rhinanthus type	.	x	Ratelaar type
Rumex acetosa type	.	x	Veldzuring type
Sinapis type	x	x	Mosterd type
Bomen en struikgewas			
Betula	x	x	Berk
Carpinus	.	x	Haagbeuk
Corylus avellana	x	x	Hazelaar
Fagus sylvatica	x	x	Beuk
Pinus	x	x	Den
Quercus	x	x	Eik
Tilia	x	x	Linde
Ulmus	x	x	Iep
Sambucus nigra	x	x	Gewone vlier
Alnus	x	x	Els
Heide en hoogveen			
Myrica gale	x	.	Wilde gagel
Calluna vulgaris	x	x	Struikhei
Sphagnum	x	x	Veenmos
Vaccinium/Erica	x	5	Veenbes/heide
Oever- en moerasplanten			
cf. Solanum dulcamara	3	.	Bitterzoet?
Cyperaceae	x	x	Cypergrassenfamilie
Poaceae	x	x	Grassenfamilie
Waterplanten (wieren)			
Pediastrum	x	x	groenwier
Spirogyra (T.130)	.	x	groenwier
Spirogyra (T.132)	.	x	groenwier
Varens			
Dryopteris type	x	x	Niervaren type
Pteridium aquilinum	.	x	Adelaarsvaren
Thelypteris palustris	x	x	Moerasvaren

Beerput Herengracht 12

Microfossielen (algemeen)

Arcella (T352)	x	x	schaal-amoebe
Thecaphora (T.364)	.	x	schimmel op vlinderbloemigen
Culcitina achraspora (T.707)	x	.	schimmel op rottend hout in zeewater
Hystriochosphaeridae	.	x	Dinoflagellaat

Darmparasieten

Ascaris	.	11	Spoelworm
---------	---	----	-----------

AAR (Amsterdamse Archeologische Rapporten)

In druk verkrijgbaar

Als PDF te downloaden op www.bma.amsterdam.nl

- AAR 1 *Wonen aan een wagenplein. AO Haarlemmerplein (2005). Amsterdam 2006*
- AAR 2 *Tweede Kostverlorenkade. IVO (2006). Amsterdam 2006*
- AAR 3 *Verschansen achter vuilnis. IVO Amstelstraat (2006). Amsterdam 2007*
- AAR 4 *Scherven uit de Pottenbakkersgang. AO Westerstraat (2003). Amsterdam 2007*
- AAR 5 *In de schaduw van de VOC. AO Rapenburg (2005). Amsterdam 2007*
- AAR 6 *Beerputten en bedrijvigheid. AO Konijnenstraat (2003). Amsterdam 2007*
- AAR 7 *Zerken en graven in de Nieuwezijds Kapel. IVO Rokin (2005). Amsterdam 2007*
- AAR 8 *Opgraving van een mikwe in de Nieuwe Synagoge. Jonas Daniël Meijerplein (2006), Amsterdam 2007*
- AAR 9 *De Hallen. IVO Bilderdijkkade (2006). Amsterdam 2006*
- AAR 10 *Een fontein in de Buitensingel. AB Leidseplein (2006). Amsterdam 2006*
- AAR 11 *Diemen Tolbrug. IVO Muiderstraatweg (2006). Amsterdam 2008*
- AAR 12 *Boezemgemaal Halfweg. IVO Wethouder van Essenweg (2006). Amsterdam 2007*
- AAR 13 *Frans Ottenstadion. IVO Amstelveenseweg (2004). Amsterdam 2007*
- AAR 14 *Archeologisch opgraving Vijzelstraat (2004). Amsterdam 2007*
- AAR 15 *Aanplempingen in het IJ. AO Martelaarsgracht (2003). Amsterdam 2007*
- AAR 16 *Schuilkerk de Papagaaï. AO Kalverstraat (2004). Amsterdam 2008*
- AAR 17 *De saillant van Het Blaauwhoofd. IVO Van Diemenstraat (2006). Amsterdam 2007*
- AAR 18 *De noordwestelijke oever van Oostenburg. AO Oostenburgermiddenstraat (2006). Amsterdam 2006*
- AAR 19 *Het Shell-terrein. IVO Grasweg (2004). Amsterdam 2007*
- AAR 20 *Het RIVA-terrein. IVO Baarsjesweg (2005). Amsterdam 2008*
- AAR 21 *De Ceintuurbaanpanden. AB Tweede Sweelinckstraat / Sint Willibrordusstraat (2006). Amsterdam 2008*
- AAR 22 *Het Purperhoedenveem. AO Oudezijds Voorburgwal (2004). Amsterdam 2008*
- AAR 23 *Noord/Zuidlijn, locatie Rokin. AB / AO 2003-2006. Amsterdam 2007*
- AAR 24 *Sportpark Ronald McDonald, IVO Zunderdorpweg (2007). Amsterdam 2008*
- AAR 25 *N 44, De Keyzer. IVO Czaar Peterstraat (2008). Amsterdam 2008*
- AAR 26 *Het Luycksterrein. IVO Overamstelstraat (2004). Amsterdam 2008*
- AAR 27 *Oranjerie in Frankendael. AO Middenweg (2003). Amsterdam 2008*
- AAR 28 *Serviesgoed uit een 18de-eeuwse beerput. AO Derde Weteringdwarsstraat (2003). Amsterdam 2008*
- AAR 29 *Profiel van de 17de-eeuwse stadswal. AB Marnixplein (2004). Amsterdam 2008*
- AAR 30 *Bolwerk Oosterblokhuis. AO Prof. Tulpplein (2005). Amsterdam 2008*
- AAR 31 *Van Amstelbocht tot Binnengasthuis. AO Oude Turfmarkt (2005). Amsterdam 2009*
- AAR 32 *N 43 / Funenpark. AB Cruquiuskade (2008). Amsterdam 2009*
- AAR 33 *Het gemeentearchief terrein. IVO Amsteldijk 67 (2009). Amsterdam 2009*
- AAR 34 *Spaardammerdijk 320. IVO (2007). Amsterdam 2009*
- AAR 35 *Wonen aan twee stegen. AO Paardenstraat (2004). Amsterdam 2008*

Beerput Herengracht 12

- AAR 36 *Een 17de-eeuwse beerput in de grachtengordel. AO Keizersgracht 355 (2005). Amsterdam 2009*
- AAR 37 *Noordoosthoek van een 13de-eeuws verdedigingswerk. AO Nieuwezijds Kolk (2006). Amsterdam 2009*
- AAR 38 *Een dam rond 's Lands Dok. AO Marineterrein Kattenburgerstraat (2005). Amsterdam 2009*
- AAR 39 *Rust en Werk. AB Amsteldijk 67 (2009). Amsterdam 2009*
- AAR 44 *Kelderwoningen en een beerput in de Lastage. AO Nieuwe Jonkerstraat (2007). Amsterdam 2010*
- AAR 45 *De Sint Anthoniespoort en de stadsmuur. AB Nieuwmarkt (2007). Amsterdam 2010*
- AAR 46 *Boren voor de Bijenkorf, AB Noord/Zuidlijn Dam (2007). Amsterdam 2010*
- AAR 47 *Spuistraat AO Spuistraat 256-258 (2008). Amsterdam 2010*
- AAR 48 *Sporen in de Suikerbakkerssteeg, AO OZ Voorburgwal (2008). Amsterdam 2010*
- AAR 49 *Bewoning tussen Nes en stadswal, AO OZ Voorburgwal/Pieter Jacobsstraat (2005). Amsterdam 2010*
- AAR 50 *Glasafval op het achtererf, AO Rozenstraat (2006). Amsterdam 2010*
- AAR 51 *De Buiksloterbreek. IVO Marjoleinterrein, Amsterdam (2009). Amsterdam 2010*
- AAR 52 *Plavuizen in de Kalverstraat. AB Kalverstraat 151, Amsterdam (2008). Amsterdam 2010*
- AAR 53 *Bolwerk Muiden. AB Sarphatistraat 470, Amsterdam (2010). Amsterdam 2010*
- AAR 54 *Archeologische signaleringskaart Amsterdam. Amsterdam 2010*
- AAR 55 *Rozenstraat 194, AO, Amsterdam (2009). Amsterdam 2010*
- AAR 56 *Bergbezinkbassin, AB Haarlemmerplein, Amsterdam (2010). Amsterdam 2011*
- AAR 57 *De Nieuwe Ooster. IVO Rozenburghlaan, Amsterdam (2011). Amsterdam 2011*
- AAR 58 *Ophogingen en bedrijfsafval VOC-werf. AB Oostenburg kavel 5, Amsterdam (2009). Amsterdam 2011*
- AAR 59 *Van Buitenpolder tot Uilenburg. AO Oudeschans 5-11, Amsterdam (2008). Amsterdam 2011*
- AAR 60 *Wonen achter de OZ Voorburgwal. AO OZ Armsteeg, Amsterdam (2008). Amsterdam 2011*
- AAR 61 *Cluster Schievink. AO Rozenstraat 68-74, Amsterdam (2009). Amsterdam 2011*
- AAR 62 *Beerput Spuistraat 30. AB, Amsterdam (2009). Amsterdam 2011*
- AAR 63 *De 17de-eeuwse stadswal bij de Regulierspoort. AB Rembrandtplein, Amsterdam (2009). Amsterdam 2011*
- AAR 64 *Van scheepshelling tot Koorndrager. AO Oudeschans 73-77, Amsterdam (2009). Amsterdam 2012*
- AAR 65 *Op 't Water gewonnen, AB Dam 2-4, Amsterdam (2009). Amsterdam 2012*
- AAR 66 *De waterkelder van de Portugese Synagoge. AB Mr. Visserplein 3, Amsterdam (2010). Amsterdam 2012*
- AAR 67 *Ons Genoegen', AO Elandsstraat 101, Amsterdam (2010). Amsterdam 2012*
- AAR 68 *Oud Zunderdorp begraven achter de kerk, AB Begraafplaats Zunderdorp, Zunderdorp (2010). Amsterdam 2012*
- AAR 69 *Marine Etablissement Amsterdam. IVO Kattenburgerstraat, Amsterdam (2012). Amsterdam 2013*
- AAR 70 *Sporen van het 16de-eeuwse landelijke gebied buiten het Singel. AB Herengracht 74-78, Amsterdam (2010). Amsterdam 2013*
- AAR 71 *Een beerput van welgestelden aan de Amsterdamse grachtengordel 1675-1750. AO Herengracht 12, Amsterdam (2006). Amsterdam 2013*

Colofon**AAR (Amsterdamse Archeologische Rapporten) 71****Amsterdam 2013****ISSN: 1872-5139**

Tekst:	Jerzy Gawronski, Ranjith Jayasena, Gabri van Tussenbroek (bouwgeschiedenis en dendrochronologie)
Redactie:	Jerzy Gawronski
Veldwerk:	Sjeng Dautzenberg (Hollandia), Stanley Faber, Rene Floore (Hollandia), Ranjith Jayasena, Jørgen Veerkamp
Tekeningen:	Ranjith Jayasena, Ron Tousain
Foto's:	Wiard Krook, Ron Tousain, Jørgen Veerkamp
Vondstverwerking:	Ranjith Jayasena, Jørgen Veerkamp
Vondstdeterminatie:	Michel Hulst, Ranjith Jayasena, Jørgen Veerkamp
Dierlijk botmateriaal:	Gerard Graas (Hollandia)
Botanie en pollen:	Henk van Haaster (BIAX Consult), Lucy Kubiak-Martens (BIAX Consult), Dirk van Smeerdijk (BIAX Consult)
Editing English summary:	Taft Kiser
Redactie catalogus:	Jaap Kottman, Sebastiaan Ostkamp
Vormgeving:	BMA (27/2/2013)

© Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2013

Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BMA. BMA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Bureau Monumenten & Archeologie
Postadres: Postbus 10718
1001 ES Amsterdam
Bezoekadres: Herengracht 482

t 020 251 4900
f 020 251 4999

www.amsterdam.nl/monumenten-en-archeologie
bma@bma.amsterdam.nl